

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI
ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANA BİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

SURRE DEFTERLERİNE GÖRE
SULTAN II. MAHMUD HAN
VAKFI'NDAN HAC YOLU VE HİCAZ'A
DAĞITILAN YARDIMLAR

Yüksek Lisans Tezi

Fatma SOYDEMİR

İstanbul 2007

T.C

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANA BİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

SURRE DEFTERLERİNE GÖRE
SULTAN II. MAHMUD HAN VAKFI'NDAN
HAC YOLU VE HİCAZ' A DAĞITILAN YARDIMLAR

Yüksek Lisans Tezi

Fatma SOYDEMİR

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ufuk GÜLSOY

İstanbul 2007

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans öğrencisi Fatma Soydemir'in "Surre Defterlerine Göre II. Mahmud Han Vakfı'ndan Hac Yolu ve Hicaz'a Dağıtılan Yardımlar" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak-oy-
birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Ufuk Gülsoy
Üniversitesi Marmara

İmza

.....

Üye : Prof.Dr. Zekeriya Kurşun
Üniversitesi Marmara

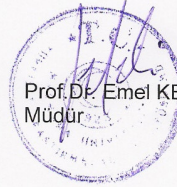
.....

Üye : Prof.Dr. Vahdettin Engin
Üniversitesi Marmara

.....

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun ..01../02../2006 tarih ve 2-5 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Emel KEFELİ
Müdür

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	IV
KISALTMALAR.....	VI
ÖZET	VII
SUMMARY.....	VIII
GİRİŞ	1
A) Surre Kavramı Hakkında	1
B) Hicaz Bölgesinin Coğrafi Özelliği	2
C) Vakıflar ve Sultan II. Mahmud Han Vakfı	2
1) II. Mahmud Han Dönemine Kadar Vakıflar ve Evkaf-Humayun Nezareti	2
2) II. Mahmud Han Döneminde Evkaf-ı Humayun Nezareti ve Değişimler	6

LBÖLÜM

SURRENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

A) Osmanlı Devleti Dönemine Kadar Surre	8
B) Hicaz'ın Osmanlı İdaresi Altında Yönetimi	8
C) Surrenin Osmanlı Devleti Açısından Siyasi Önemi	11
D) Osmanlı Devleti Döneminde Surre	11
1) Surre-i Hümayun Törenleri	12
2) Surre-i Humayun'un Yol Güzergâhı	17
3) Yolda Karşılaşılan Güçlükler Ve Yol Güvenliğinin Sağlanması	20
4) Yol Boyunca Devlet Tarafında Hacı Adaylarına Ve Beraberindeki Askerlere Verilen Hizmetler	22

II. BÖLÜM

SURRE DEFTERLERİ

A) Sultan II. Mahmud Han Vakfına Kayıtlı Surre Defterleri Ve Fiziki Görünümleri ...	23
B) Defterlerin Diplomatik Özellikleri	26
C) Yazışma Usulü	28
D) Surre Defterlerinin İçeriği	32
1) 3919 Numaralı Surre Defteri	32
2) 3729 Numaralı Surre Defteri	35
3) 3894 Numaralı Surre Defteri	36
4) 3913 Numaralı Surre Defteri	39
5) 3336 Numaralı Surre Defteri	40
6) 3674 Numaralı Surre Defteri	40
7) 3517 Numaralı Surre Defteri	43
E) Surre Alanlar	43
1) Seyyidler	43
2) Şeyhler	44
3) Mücavirler	44
F) Surre-i Hümayun Görevlileri ve Surre ile İlgili Terimler	44
1) Görevliler	44
a) Surre Emni	44

b) Darüssaade Ağası	45
c) Şeyhülharem	45
d) Kadı	46
e) Müjdecı.....	46
f) Nakibül'eşraf	46
2) Terimler	47
G) Osmanlı Ağırlık, Ölçü ve Para Sistemi Cetveli	48

III. BÖLÜM DEFTERLERİN TRANSKRİPSİYONU

A) Defterlerin Transkripsiyonu	49
--------------------------------------	----

SONUÇ	112
BİBLİYOGRAFYA	115
EKLER	117
1) Resimler.....	117
2) Haritalar.....	128
2) Belgeler	130

ÖNSÖZ

Surre; Osmanlı Devleti tarafından her sene hac mevsiminde Haremeyn (Mekke ve Medine) ahalisine gönderilen para, hediye ve erzakların tamamına verilen genel bir isimdir.

Osmanlılarda surre gönderilmesi resmî devlet töreni şeklinde yapılmaktadır. Bu yönü ile surre, Surre-i Humâyun olarak da adlandırılır. Her sene Hicaz bölgesine gönderilen bu yardımlar surre defterlerine kaydedilmiştir. Surre defterleri, ait olduğu dönemin ve Haremeyn bölgesinin sosyo-ekonomik ve siyasi durumu hakkında bilgiler vermektedir. Ayrıca İstanbul ve Haremeyn bölgesi arasında kalan yol güzergâhlarını da bu defterler sayesinde öğrenebilmekteyiz. Bu özellikleri bakımından Surre Defterleri ayrı bir öneme haizdir.

Çalışmamızın ana kaynağı olan Surre Defterlerinin çok olması ve araştırma süremizin dar bir zaman dilimini kapsamaması nedeniyle çalışma konusunu daraltmayı uygun gördük ve tezimizi II. Mahmud Han Vakfı'na ait Surre Defterleri üzerine inşa ettik.

Çalışma; giriş, üç bölüm, sonuç ve ekler kısmından oluşmakta olup giriş bölümünde surre kelimesi tanımlanmaya çalışılarak Surre'nin tarihçesi, Hicaz bölgesinin coğrafi özelliği, vakıflar ve Sultan II. Mahmud Han Döneminde Vakıflarla ilgili yapılan düzenlemeler hakkında bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümde surrenin tarihsel gelişimi anlatılmıştır. Bu bölümde Osmanlılardan önce surrenin nasıl gönderildiği, Haremeyn Bölgesinin Osmanlı idaresine geçişi, Surre-i Hümayun törenleri ve surrenin yol güzergâhı hakkında genel bir tablo çizilmiştir. Nakil sırasında izlenen kara, deniz ve demir yolları üzerinde ayrıca durularak yola çıkış tarihleri ve hareket yerleri tezimiz içerisinde yer almıştır.

İkinci bölüm Surre Defterlerinin mahiyeti üzerinedir. Ele alınan defterlerin ebatları, dış kapakları, yazı çeşitleri üzerinde durularak fiziki bölümleri tanımlanmış, defterlerin diplomatik özellikleri, yazışma usulleri ve içerikleri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca surre yardımı alan farklı sosyal gruplara mensup kişiler hakkında bilgi verilmiştir. Metinde geçen Surre-i Humâyun görevlileri tanımlanmış surre ile ilgili terimler açıklanmıştır. Osmanlı ağırlık ve ölçü sistemi hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde Sultan II. Mahmud Han Vakfı'na kayıtlı defterlerin transkripsiyonu yapılmıştır.

Sonuç bölümünde çalışmamız genel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Ekler kısmında görsel malzemenin önemine binaen konu ile ilgili Yıldız Koleksiyonundan elde edilen orijinal resimler, araştırma ve inceleme kaynaklarından elde edilen resimler ve haritalar eklenerek tez zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca metindeki belgelerin tamamı bu kısım da yer almıştır.

Tez konusunun belirlenmesinde önemli katkısı bulunan ve bu konuyu tavsiye eden hocam Prof. Dr. Zekeriya Kurşun'a, çalışmalarım esnasında yardımlarını esirgemeyen ve bana yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Ufuk Gülsoy'a, değerli katkılarından dolayı Prof. Dr. Vahdettin Engin'e, tezimin ana kaynağını oluşturan Surre defterlerinin temini ve yaşadığım sıkıntılarda desteklerini gördüğüm değerli Başbakanlık Osmanlı Arşivi çalışanları ve Yıldız Arşivi IRCICA personeline, teknik açıdan yaşadığım sorunlarımda yardımcı olan eşime ve arkadaşım Şükriye Pınar Yavuztürk'e ayrıca manevi desteklerini daima hissettiğim değerli aileme teşekkürü bir borç bilirim.

FATMA SOYDEMİR

Başakşehir 2007

KISALTMALAR

a.g.e	Adı Geçen Eser
a.g.m	Adı Geçen Makale
a.g.t	Adı Geçen Tez
A.MKT.MHM	Sadaret, Mektûbî Kalemi, Mühimme
A.MKT.NZD.	Sadaret, Mektûbî Kalemi, Nezaret ve Devair Evrakı
A.MKT.UM	Sadaret, Mektûbî Kalemi, Umum Vilâyât
A.AMD	Bâb-ı Âli Amedi Kalemi
B.	Recep
Bkz.	Bakınız
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
c	Cilt
CA.	Cemaziyelevvel
EV.HMK.SR	Evkâf-ı Haremeyn Mukâtaası Kalemi, Surre Defteri
DİA	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
İA	İslam Ansiklopedisi
İ.DH	İrade, Dahiliye
M.	Muharrem
Mad.	Madde
nr.	Numara
OTDTS	Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü
S.	Safer
s	Sayfa
Sy.	Sayı
TTK	Türk Tarih Kurumu
Vr	Varak
Y.PRK.ASK	Yıldız Perakende Evrakı Askerî Maruzat
Y.PRK.UM.	Yıldız Perakende Evrakı Umum Vilayetler Tahrirâtı
Y.PRK.ZB.	Yıldız Perakende Evrakı Zaptiye Nezareti Maruzatı

ÖZET

Surre; Osmanlı Devleti tarafından her sene hac mevsiminde Haremeyn ahalisine gönderilen para, hediye ve erzakların tamamına verilen genel bir isimdir.

Haremeyn'e ilk kez surre gönderilmesi, Abbasi halifelerinden el-Muktedir Bi'llah zamanında (311/923–924) adet olmuştur. Daha sonra gelen devletler bu geleneği devam ettirmişlerdir.

Osmanlı Devleti Yıldırım Bayezid devrinden itibaren Haremeyn'e surre göndermeye başlamıştır. Mısır ve Hicaz'ın alınmasından sonra ise bu vazife her yıl aksatılmadan sürdürülmüştür. 16.yüzyılda Osmanlı hâkimiyetine geçen Hicaz bölgesinin sınırları Mekke, Medine ve Cidde ile bunlara bağlı kaza ve nahiyelerden oluşmaktaydı. Bölgeye Osmanlı idari taksimatında Hicaz eyaleti adı verilmekteydi. Osmanlı Devleti bu eyalete surre adı altında yardımlar göndermekteydi. Bu yardımlar devlet ve vakıflar aracılığı ile yapılmaktaydı. Osmanlı Padişahları tarafından vakıfların idaresi ile ilgili çeşitli düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. II. Mahmud döneminde vakıf teşkilatında yeni düzenlemeler yapılarak 13 Kasım 1826 da Evkaf-ı Hümayun adı altında yeni bir nezaret teşkil edildi. II. Mahmud yaptığı bu değişiklikler ile dağınık bir vaziyette olan vakıf yönetimini tek elde toplamayı istemekteydi. İncelediğimiz defterler II. Mahmud Han Vakfı tarafından Hicaz bölgesi ve hac yolu üzerinde bulunan menzillere dağıtılan surreleri kapsamaktadır. Haremeyn'e surre gönderilmesi I.Dünya Savaşında Hicaz bölgesinin kaybedilmesine dek sürmüştür.

Surre-i Hümayun'un Osmanlılarda her yıl muntazam gönderilme âdeti Yavuz Sultan Selim zamanında başladı. Surre gönderilmesi resmi devlet töreni şeklinde yapılmaktaydı. Bu törenler devler erkânı, görevliler ve halkın katılımıyla büyük bir merasim şeklini alırdı. Surre Alayı'nın yolu zaman zaman değişmiştir. Surre gönderilişini Tanzimat'tan önce ve sonra olmak üzere iki kısma ayırmak mümkündür. Tanzimat'tan önce 1281 (1864) senesine kadar Surre Alayı karadan katır ve develerle gönderilmiştir. Bu tarihten itibaren denizden vapurla gönderilmeye başlanmış, bu durum 1908'lere kadar sürmüştür. 1908'den sonra Hicaz Demiryolu'nun yapılması üzerine trenle surrenin yollandığı bilinmektedir. Surre-i Hümayun karadan gönderildiği

sıralarda Recep ayının 12.günü merasimle İstanbul'dan yola çıkarılırdı. Denizden gönderilme kararı üzerine, surre Şaban ayının onbeşinde gönderilmeye başlanmıştır. 31 Ağustos 1908'de tamamlanan Hicaz Demiryolu'nun faaliyete gecmesiyle hac yolculuğu daha da kısalmış ve müslümanlar hac ibadetini daha rahat yapma imkânına kavuşmuştur.

Surre Defterleri, her yıl düzenli olarak Mekke ve Medine'ye gönderilen yardım ve hediyelerin kimlere ne miktarda gönderildiğini bildirmektedir. Konumuz olan surre defterleri Hicaz bölgesinin sosyo-ekonomik durumunu yansıtmaları bakımından ayrı bir öneme sahiptir. II. Mahmud Han Vakf'ına kayıtlı olan bu defterler sekiz adet olup birisi çürük olduğundan araştırmaya açık değildir. Defterler genellikle rik'a yazı cinsiyle yazılmış olup okunabilir durumdadır. Defterlerde; surre gönderilen yerler, surre alan şahısların isimleri ve ne kadar ayni ve nakdi yardım yapıldığı kayıtlıdır.

Tezimizde ayrıca surre defterlerinde geçen yazışma usullerine, surre-i hümayun görevlileri ve surre ile ilgili terimlere yer verilmiş olup metinlerde geçen Osmanlı ağırlık, ölçü ve para sistemi hakkında kısa açıklamalarda bulunulmuştur. Görsel malzemenin önemine binaen konu ile ilgili resim, harita ve belgeler ekler kısmında verilmiştir.

Sonuç olarak, surre konusunun dayanağını teşkil eden surre defterleri; ait olduğu dönemin mali durumunu aydınlatması açısından, Haremeyn bölgesinin ekonomik, sosyal ve siyasi durumu hakkında bilgiler vermesi bakımından önemlidir.

SUMMARY

Surre; It is a general expression to remark all of the money, gifts and supplies sent to the population in Haremeyn (Mecca and Medina) during hajj season by Ottoman Empire.

The tradition of sending surre to Haremeyn started during the time of Al-Muktedir Bi'llah, as one of the Abbasi Caliphs (311/ 923-24). Succeeding states had continued this tradition.

As for Ottoman Empire, it has started to send surre to Haremeyn during the reign of Bayezid I (Yıldırım Bayezid). This duty had been performed without any interruption after seizing of Egypt and the Hejaz. The boundaries of the Hejaz region entered in Ottoman domination in the 16th century were comprised of Mecca, Medina and Jeddah and their subdivisions and sub-districts. In the administrative division of the Ottomans the region was called as “the Hejaz State”. The Ottoman State was sending donations to this state, which is called as “surre”. These aids were performed by the state and foundations. It is seen that there were some arrangements made by the Ottoman Sultans associated with the administration of the foundations.

During the reign of Mahmud II, new arrangements were made and a new ministry was established under the name of “Evkaf-ı Humayun”. Mahmud II wanted to collect the administrations of all foundations, which were disorganized, under the same management with these regulations. The books on which we have studied cover the surres given to the Hejaz region and the locations on the road to Mecca by the foundation of Sultan Mahmud II. Surre supply to Haremeyn had continued till the fall of the Hejaz area in the I. World War.

The regular transfer of Surre-i Humayun (surre of dynasty) was started during the realm of Yavuz Sultan Selim (Selim I). Sending of surre was been performing in the form of an official state ceremony. These ceremonies were performed just like a big ceremony with the joining of state high officials, officers, and local citizens.

The path of Surre regiment was changed from time to time. It is possible to analyze sending of Surre in two parts: before and after Reformation (Tanzimat). Till 1281 (1864) namely before Reformation, The Surre Regiment was sent via mules and camels on territorial transportation. After this date, it was sent via boats (marine

transportation), marine transportation had been continued till 1908. After 1908, it is known that Surrees were sent through railway thanks to the construction of the Hedjaz Railroad.

Surre-i Humayun was sent from Istanbul on the 12th of Recep. After deciding to send it via marine transportation, it was started to be sent on the 15th of Şaban. After starting operation of the Hejaz railroad, the hajj journey was further shortened and Muslims has had the opportunity to go to the Hedjaz more comfortably.

The books of Surre state the amount and the consignee of the gifts and assistance sent to Mecca and Medina regularly on annual basis. Surre books , as our subject matter, has a different importance since it also shows the socio-economic situation of the Hedjaz Region. These books which are registered in the foundation of Sultan Mahmut II are 8 pieces, and one of them is not open for analyzing since it has a decayed nature. The books are generally written in rik'a letter form and can be read easily. In these books, the places to where surres were sent, the people receiving surres and the amount of cash and ocular helps are registered.

In our thesis, writing methods in surre books, Surre-i Humayun officials and terms related to surre have been defined and short descriptions have been provided about Ottoman weight, scale and currency units. Pictures, maps and documents have also been given related to the importance of the visual material in the Annexes part.

Consequently, surre books forming the fundamental of surre subject are important since they reflect the financial situation of the related period, and provide information about economic, social, and political situation of the Haremeyn area.

GİRİŞ

A) Surre Kavramı Hakkında

Surre, Arapça bir isim olan “sarre mazi” kökünden gelmektedir. Kelime manası kese, para kesesi, içine akçe ve dinar koyulan çıkın¹ olup çoğulu “surer” dir². İsmail Hakkı Uzunçarşılı “surre” yi şöyle açıklamaktadır: “Lügatte akçe kesesine “surre” denilir. Mâlî ıstılahlardan olan bu kelime yarım yüke, yani ellibin akçeye verilen isimdir. Maaş ve muhasebe icmelerinde kullanılırdı.”³ Surre’nin bir adı da “Malûmiyye” idi.⁴ Osmanlılar tarafından her sene surre emini vasıtasıyla Mekke ve Medine halkına, şerîflere gönderilen ve Mekke Emiri ve Mekke Kadısı ve sair alakadarların huzuriyle dağıtılan malûmiyyelere de surre denirdi.⁵ Bu kelime kese, cüzdan anlamlarında kullanıldığı⁶ gibi bunların içerisindeki para ve altının kendisine de denilmektedir.⁷ Surre kelimesi bütün Türkçe sözlüklerinde hemen hemen aynı anlamları (para kesesi, para çıkını) ihtiva etmektedir.⁸

Surrenin ıstılah anlamı ise Abbasilerden itibaren İslam Devletleri’nin imkânlarına göre Haremeyn halkına tahsis ettikleri şeylerin umumiyetle Recep ayında ulaştırılıp dağıtılmasıdır.⁹ Ayrıca Osmanlı Hükümeti tarafından her sene hac mevsiminde Haremeyn (Mekke ve Medine) ahalisine gönderilen para hakkında kullanılan bir tabirdir.¹⁰ Ayrıca paranın (nakitin) dışında kürk, inci ve elmaslarla süslü giyecek (hil’at, kaftan), halı(kalîçe), sûf (saf, yünlü dokuma), kadife gibi armağanlarla birlikte, yiyecek maddelerinin (zehâyir, galâl) de gönderildiği olmuştur.¹¹

Tezimizin konusunu teşkil eden Sultan II. Mahmud Han Vakfı’nın surre defterlerinde ise surre ismi İstanbul’dan Haremeyn’e gönderilen resmi alayı ve beraberinde götürülen para ve hediyeleri işaret etmektedir.

¹ Mustafa Güler, *Osmanlı Devletinde Haremeyn Vakıfları (XVI.-XVII. yüzyıllar)*, İstanbul 2002, s.181.

² Münir Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayun ve Surre Alayları*, Ankara 1999, s.1.

³ İ.Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara 1948, s.385.

⁴ M.Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1983, c.III, s.280.

⁵ İ.Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.385.

⁶ Mevlüd Sarı, *el-Mevârid (Arapça-Türkçe Lügat)*, İstanbul 1980, s.863.

⁷ Münir Atalar, *a.g.e.*, s.2.

⁸ Şemseddin Sami, *Kâmûs-i Türkî*, Dersaadet 1327, s.826., M.Zeki Pakalın, *a.g.e.*, s.280., Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat*, Ankara 1995, s.965., Abdullah Yeğin, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat*, İstanbul 1993, s.893., Mevlüd Sarı, *Arapça-Türkçe Lügat*, İstanbul 1980, s.863.

⁹ Mustafa Güler, *a.g.e.*, s.181.

¹⁰ M.Zeki Pakalın, *a.g.e.*, s.280.

¹¹ Münir Atalar, *a.g.e.*, s.2.

B) Hicaz Bölgesinin Coğrafi Özelliği

Bugün Arabistan yarımadasında Kızıldeniz'in doğu sahili boyunca uzanan ve Haremeyn ile Mîkât yerlerini içine alan coğrafi bölge olarak bilinen alana Hicaz isminin ne zaman verildiği kesin olarak bilinmemektedir. Bununla beraber İslam coğrafyacıları tarafından genellikle yarımada'nın önemli ve müstakil bir bölgesi olarak tanımlanmaktadır.

Hicaz isminin verildiği tarih bilinmemekle beraber İslam öncesi döneme ait rivayetlerde ve cahiliye şiirlerinde rastlanmaktadır. Kelime anlamı olarak "İki şeyi birbirinden ayıran sınır, engel" anlamına geldiği konusunda ittifak edilmiştir. Bu bölgelerin Tihame (veya el-Gavr) ile Necid, Yemame ile Arûz; Yemen ile Necid, Yemen ile Şam (Suriye) ve Necid ile Serât, dağları olduğu şeklinde farklı yorumlar vardır. Bölgenin, sık sık rastlanan ve tabî bir engel oluşturan bazalt kayalıklar (harre) sebebiyle Hicaz adını aldığı da öne sürülen diğer tezlerden birisidir.

Kuzey ve doğu sınırlarının nerede bittiği ihtilafli olan Hicaz; Kızıldeniz'in doğusunda, kuzeyde Ürdün'ün liman şehri Eyle'den (Akabe) güneyde Yemen sınırındaki Asir'e ve doğuda Necid çöllerinden Irak'a kadar uzanır. Tebük ve Filistin'in de buraya ait olduğunu söyleyenler vardır. Mekke'yi Hicaz'ın merkezi sayan coğrafyacıların yanında burayı Tihame'ye, Medinenin ise yarısını Hicaz'a, yarısını Şam'a dahil edenler de bulunmaktadır. Bazı alimler yarımada'nın tamamını Hicaz olarak kabul etmişlerse de bu görüş pek itibar görmemiştir¹².

Mekke'nin Müslümanlar tarafından fethedildiği ve Tevbe surresinin 28. ayetinin nazil olduğu 8.(M.629) yıldan itibaren Hicaz'ın müstesna dönemi başlamaktadır. Davetin ilk muhatapları Hicazlılar olmuş ve bölgenin İslamlaşması Hz. Peygamber döneminde gerçekleşmiştir. Hz. Peygamber döneminden sonra da dini bir merkez olma özelliğini kaybetmeyen Hicaz, İslamî ilimlerin toplanmasında önemli bir rol oynamıştır¹³.

16. yüzyılda Osmanlı hâkimiyetine geçen Hicaz bölgesinin sınırlarını Mekke, Medine ve Cidde ile bunlara bağlı kaza ve nahiyelerden oluşan ve doğudan Necid, batıdan Kızıldeniz, güneyden Asir sancağı, kuzeyden Kudüs sancağı ve Ariş, Akabe muhafızlıkları oluşturmaktaydı. Bölgeye Osmanlı idari taksimatında da Hicaz Eyaleti adı verilmekteydi¹⁴.

C) Vakıflar ve Sultan II. Mahmud Han Vakfı

1) II. Mahmud Dönemine Kadar Vakıflar ve Evkaf-ı Hümayun Nezareti

¹² Mustafa Sabri Küçükbaşcı, "Hicaz", *DİA*, c. XVII, s.432, 433.

¹³ Mustafa Sabri Küçükbaşcı, *a.g.m.*, s. 436.

¹⁴ Zekeriya Kurşun, "Hicaz, Osmanlı Dönemi", *DİA*, c.XVII, s. 437.

Vakıf müessesesi islami ve dini bir kültürden doğan bir kurumdur. Osmanlı Devletinden önce İslam devletlerinde bilinen bu kurum Osmanlı bünyesinde öncesine nazaran daha hızlı ve yoğun olarak gelişmiştir.

15. yüzyılda Haremeyn yararına kurulan vakıfların çoğu Mısır'daydı. O dönemde Anadolu'da ise Ereğli kasabası çevresinde bir dönem Osmanlılar'a karşı Venedik'le ittifak yapmış Konya'daki Karamanlı hanedanı da bu amaçla vakıflar kurmuştu. Osmanlılar tarafından yeni fethedilen Balkanlar'da kurulan bu tür vakfın en eskisi 1460-61 yılında kurulmuştur. Bu vakfın kurucuları arasında Fatih Sultan Mehmed'in sarayındaki önemli görevliler bulunmaktaydı. Zamanla genişleyen imparatorlukta vakıfların sayısı da gittikçe arttı.¹⁵

16. yüzyılda Anadolu ve Rumeli vakıflarının çoğu özel şahıslar tarafından kurulmuştu. Ancak bunlar tek tek yardımlarını Hicaz'a göndermiyordu. Bu görevi devlet üstlenmişti. Vakıfların yıllık gelirlerini toplayan merkezi hükümet bunların hepsini birden Hicaz'a yolluyordu. Nakliye masrafları açısından en uygun yol buydu. Bunun yanı sıra Osmanlı yönetiminin günlük giderleri için vakıf paralarının harcanma tehlikesi de göz ardı edilemezdi. Bu doğrultuda Osmanlı yetkilileri pek çok küçük vakfın hasat ile güvenlik koşulları değişen asıl gelirleri yerine yönetimin Hicaz halkına standart bir tutar ödeyip ödememesi konusunda hem fikir değillerdi. Sonunda sorun Sultan III. Murad'a getirildi. O da Haremeyn yararına olan vakıfların tüm gelirlerinin kanuni alıcılarına gönderilmesini ve bağış yapanların arzularının dışında bir iş yapılmasından kesinlikle kaçınılmasına karar verdi.¹⁶

Osmanlı'nın başkenti olan İstanbul'da Haremeyn'e özellikle Medine hayrına kurulan vakıflar son derece yaygındır. Ancak bu İstanbul sakinlerinin yaptıkları hayır işlerinde birinci sırayı Hicaz yoksullarına ayırdıkları anlamına gelmemektedir. Vakıflar genellikle belirli kişilerin yararına kuruluyordu. Bu kişi aileden biri veya ailenin tamamı olabildiği gibi eski köleler de olabiliyordu. Vakfın geliri daha sonra Mekke ya da Medine yoksullarına ayrılıyordu. Padişah ailesi vakıflarında ise daha vakıf kurulduğu zamandan itibaren gelirin bir kısmı Hicaz yoksullarına ayrılmaktaydı.¹⁷

Mekke ve Medine yararına çalışan vakıflar iki sınıfa ayrılabilir. İstanbul'da ve daha küçük çapta olmak üzere Edirne ile diğer büyük Anadolu kentlerinde, belki çoğu yerel tüccarın ve varlıklı zanaatkarların kurdukları sayısız küçük vakıflar bunlardan ilk kategoriye oluşturmaktadır. İkinci

¹⁵ Suraya Faroqhi, *Hacılar ve Sultanlar (1517-1638)*, İstanbul 1995, s.83.

¹⁶ Suraya Faroqhi, *a.g.e.*, s.89,90.

¹⁷ Suraya Faroqhi, *a.g.e.*, s.90,91.

kategori ise büyük kent merkezlerinin dışında Osmanlı memurları ya da padişah ailesinden olan kişiler tarafından Hicaz'lı yoksullar için kurulan vakıflardır.¹⁸

Osmanlı'nın başlangıcından itibaren vakıfların idaresi için mütevelliler ve nazırlar atanmıştır ve zaman içerisinde bu görevi farklı zümreler üstlenmiştir. II. Mahmud'dan önce padişahların vakıf idaresi ile ilgili çeşitli düzenlemeler yaptığı görülmektedir. Orhan Gazi döneminde nezarete bulunan Sinan Paşa bu görevi üstlenirken Yıldırım Bayezid döneminde her vilayete gönderilen müfettişler vakıfları ve idarecilerini kontrol etmiştir. Çelebi Mehmed döneminde ise vakıfların nezaret işi kazasker Cemaleddin Mehmed Çelebiye tevcih edilmiştir.¹⁹

II. Mehmed İstanbul'u fethettikten sonra burada tesis ettiği Fatih külliyesinin nezaretini önce Veziriazam Mahmud Paşa daha sonra ise İshak Paşa'ya vermiştir. Nezaretin gittikçe genişlemesi üzerine reisülküttab olanların bu işi üstlenmesi sağlanmıştır. Daha sonra da Sadr-ı Ali nezareti bu işi bünyesine almıştır.²⁰

II. Bayezid, saltanatı sırasında vakıf idaresinde birtakım değişiklikler yaparak vakıfların nezaretini Şeyhülislam Alaeddin Ali Efendi'ye vermiştir. Ancak Şeyhülislam bu işi doğrudan yapmayarak tezkireci efendiler eliyle idare etmiştir.²¹

Kanuni Sultan Süleyman döneminde ise vakıf idaresinde yapılan değişikliklerle bu görevin Darüssaade Ağası'na verildiği görülmektedir. Böylece Babüssaade ağalarının üstünde bir yetkiye sahip olan Darüssaade Ağası elde ettiği fermanla 1587 yılında Evkaf-ı Haremeyn Nazırı olmuş ve bu tarihten itibaren de "Haremeyn Nezareti" ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde padişahların, hanım sultanların, Darüssaade ağalarının ve müntesiblerinin vakıflarının nezaretleri de Haremeyn Nezareti çatısı altında birleştirilerek bu birim oldukça genişlemiştir. Genişleyen Nezaret dört büroya taksim edilerek idare edilmiştir. Bunlardan birincisi bütün evkaf-ı humayun ile evkaf-ı Haremeyn ve mülhakatına ait işlere bakan "Evkaf-ı Haremeyn Müfettişliği", ikincisi Darüssaade ağaları nezaretindeki vakıfların muhasebesi ile vakfiye ve cihetlerinin kayıt işlerini yapan "Evkaf-ı Haremeyn Muhasebeciliği", üçüncüsü mukatâya verilen vakıfların gelirlerini tahsis eden "Evkaf-ı Haremeyn Mukataacılığı", dördüncüsü ise Darüssaade ağalarının yazışmalarını yapan "Darüssaade Yazıcılığı"dır.²²

¹⁸ Suraya Faroqhi, *a.g.e.*, s.92.

¹⁹ Mehmet İpşirli, "II. Mahmud Döneminde Vakıfların İdaresi", *Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri*, İstanbul 28-30 Haziran 1989, İstanbul 1990, s.51.

²⁰ Mehmet İpşirli, *a.g.e.*, s.51.

²¹ Mehmet İpşirli, *a.g.e.*, s.52.

²² Mehmet İpşirli, *a.g.e.*, s.52.

Zamanla İstanbul'da Evkaf nezaretlerinin sayısının 12'ye yükseldiği görülmektedir. Evkaf-ı Haremeyn Nezareti de diğerlerin üstünde oluşu itibariyle nezaretlerin en büyüğünü oluşturmaktaydı. Darüssaade ağalarının hediye ve atıyyeleri, Hazine-i Haremeynden ve mukataalardan alınan gelirler yüksek meblağları bulmaktaydı.²³

III. Mustafa döneminde Laleli Camisi ve külliyesinin inşasından sonra vakıfların kontrollerinin sıkılaştırılması konusunda önemli kararlar alınmıştır.²⁴

I. Abdülhamid'in saltanatında ise inşa ettirilen Hamidiye Külliyesinin nezareti Darüssaade ağalarına ve müteveli kaymakamlığı yazıcılarına verilmiştir. Ancak daha sonra bu görev Darüssaade ağalarından alınarak Hamidiye Külliyesinin idaresi için imaretin çevresinde yaptırılan bir dairede bağımsız üç memuriyet oluşturulmuştur. Bunlar evkafın genel idaresinden sorumlu olan Müteveli kaymakamlığı, vakfın tüm gelir ve giderlerini kaydeden Evkaf Kitabeti ve vakfın günlük masraflarını kayıt ile vekil-i harcın muamelatını inceleyen Ruznamçe kitabeti idi.²⁵

Oluşturulan bu bağımsız büro Evkaf-ı Hümayunun çekirdeğini oluşturduğundan bu vakfın kurucusu olarak I. Abdülhamid zikredilmektedir. 1789 yılında I. Abdülhamid'in vefatından sonra Laleli ve Hamidiye evkaflarının birleştirildiği görülmektedir.²⁶

15. , 16. , 17. yüzyıllarda Osmanlı padişahları, valide sultanlar ve üst düzey memurlar vakıf kurucusu olarak son derece etkindiler. Bağış yapanların çoğunun gözdesi camilerdi. Büyük ibadethaneler de imarethaneler, medreseler, kütüphaneler ve pek çok diğer kuruluşlarla beraber inşa ediliyordu. Böyle bir vakfın işlemesi için gerekli fon, vakfın özünü oluşturan cami ya da medreseyle aynı anda inşa edilen dükkânlar, hanlar, değirmenler ya da hamamların gelirinin hayır sahibi tarafından vakfa tahsis edilmesi ile sağlanıyordu. Ya da bağış yapan kişi evvelce var olan ticari girişimlerini hayratının bakımını sağlamak üzere tahsis ediyordu. Yüksek konumdaki kişiler özellikle hanedan mensupları genellikle köylerden toplanan vergilerin kendi vakıflarına ayrılmasına hükümdarı ikna ediyolardı. Böylece önemli bir alım gücü kentlerden köylere akmış oluyordu. Vakfın büyüklüğü hayır sahibinin mevkisini gösteriyordu. Bu anlamda yalnızca padişahlar iki ya da daha çok minareli camiler inşa ettirebiliyordu.²⁷

²³ Mehmet İpşirli, *a.g.e.* , s.53.

²⁴ Mehmet İpşirli, *a.g.e.* ,s.53.

²⁵ Mehmet İpşirli, *a.g.e.* ,s.53.

²⁶ Mehmet İpşirli, *a.g.e.* ,s.53.

²⁷ Suraya Faroqhi, *a.g.e.* , s.102.

Kamusal yapılaşma İstanbul ve çevresinde yoğunlaşmıştı. Edirne, Şam, Kahire, Mekke ve Medine gibi kentler bu dini vakıflardan nasibini almıştı. Ancak Mekke ve Medine bu konuda daha imtiyazlı durumdaydı.²⁸

Vakıfların mali kaynağı, vakıf kurucusunun sahip olduğu ve daimi irat olarak bağışladığı köylerdeki çiftçilerin vergileriydi. Haremeyn bundan başka Osmanlı padişahlarından yıllık bütçelerde de yer alan ve mutad gelirlerden karşılanan ödenekleri alıyordu. Fakat her yıl kaç para gönderileceğine Padişah karar veriyordu.²⁹

Osmanlı mali kaynaklarından Hac ve Haremeyn için ayrılan harcamalara her zaman rastlanmakta ise de harcamaların içeriği değişmekteydi.

2) II. Mahmud Han Döneminde Evkaf-ı Hümayun Nezareti ve Değişimler

Başlangıcından itibaren vakıfların gelişiminin 16. yüzyılın ortalarına kadar düzenli olduğu görülmektedir. İlk dönemlerde vakıf idarecileri olarak sultanlar, idari ve askeri zümre karşımıza çıkmaktayken 17. ve 18. Yüzyıllarda bu zümre değişmeye başlamış ve vakıf tevliyetleri genellikle ailelere verilmeye başlamıştır. Aile vakfı ve yarı aile vakıfları olarak bilinen bu vakıf türlerinin sayısı zaman içinde hızla artmıştır. Bu artış ise zamanla merkezi otoritenin zayıflamasına neden olmuştur. Elverişli devlet arazileri ve mezarlar vakıf haline dönüştürülmüştür. Devlet hazinesinin zararına olmak üzere bölgedeki araziler önce ayanların ve yöneticilerin mülkü haline getirilmiş daha sonra tevliyeti ve diğer cihetleri kendilerine ve aile efradına hatta yakınlarına ait olmak üzere vakfa dönüştürülmüştür. Vakıf beratları İstanbul'dan ikna yöntemi ile alınmaktaydı. Ancak zaman zaman yetkililer berat vermek istemeseler de zor kullanılarak berat alındığı olmaktaydı. Bu durum fermanlarla önlenmek istense de bunun önüne geçilememiştir.³⁰

II. Mahmud devletin başına geçtiğinde vakıfların içinde olduğu konum böyle bir görünüm arz etmekteydi. Saltanatı sırasında devletin yönetim şeklini adem-i merkeziyetten merkeziyetçi bir idareye çevirmeye çalışan II. Mahmud vakıflar konusuna da eğilmiştir. Çünkü o dönemde vakıfların idaresi etkili bir zümre olan ulemanın kontrolündeydi. Ayrıca vakıfların iyice yerleşmiş bir dini ve hukuki statüye sahip olması ve binlerce kişinin bu vakıfları aile ve yarı aile vakfı haline getirerek kendi çıkarları doğrultusunda kullanması devletin aleyhine bir gelişmeydi. Haremeyn Evkafı'nın önemli bir kısmının da kutsal şehirler ve yine orada iskân edenlere tahsis edilmesi vakıflar ile ilgili olumsuz konuların başında gelmekteydi.³¹

²⁸ Suraya Faroqhi, *a.g.e.*, s.102.

²⁹ Suraya Faroqhi, *a.g.e.*, s.83,84.

³⁰ Suraya Faroqhi, *a.g.e.*, s.49.

³¹ Mehmet İpşirli, *a.g.e.*, s.50,51.

Vakıflar ile ilgili düzenlemelerde II. Mahmud'un yaptığı değişikliklerin başında kendi tanzim ettiği evkafı babası I. Abdülhamit'in vakfı ile birleştirmesi gelmektedir. 1814 yılında Hamidiye ve Mahmudiye evkafı ile mülhakatı, Darphane-i Amire Nezaretine verildi. Bu birleştirmeden doğan yönetim zorlukları sonucunda 13 Kasım 1826'da "Evkaf-ı Hümayun" adı altında yeni bir nezaret teşkil edildi. Buraya tayin edilen ilk nazır ise eski Darphane nazırı el-hac Yusuf Efendi'dir.³²

II. Mahmud yaptığı bu değişikliklerle dağınık bir vaziyette olan vakıf yönetimini tek elde toplamayı istemekteydi. Bunun yanı sıra vakıf idaresinde görülen yolsuzlukların da önüne geçmeyi planlamıştır.³³

Evkaf-ı Hümayun Nezareti üç bölümden oluşmaktaydı. Birisi yazışmalardan sorumlu Kesedarlık İdaresi, diğeri muhasebe işleri ile ilgilenen Zimmet Halifelięi, bir diğeri ise Evkaf-ı Hümayun Nezareti hazinesine gelen işleri yapan, masrafları karşılayan ve paraların tahsilinden sorumlu olan Sergi Halifesi'dir.³⁴

Devlet yönetimindeki idari ve siyasi değişimler II. Mahmud döneminde daha da yoğunluk kazandığı gibi bu düzenlemeler Evkaf-ı Hümayun nezaretinde de görülmüştür.

³² Mehmet İpşirli, *a.g.e.* ,s.54.

³³ Nazif Öztürk, "Evkaf-ı Hümayun", *DİA*, c.XI , s. 521,522,523,524.

³⁴ Mehmet İpşirli, *a.g.e.* ,s.54.

I.BÖLÜM

SURRENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

A) Osmanlı Devleti Dönemine Kadar Surre

Haremeyn'e gönderilen ilk surre Abbasiler zamanına rastlamaktadır. Bu dönemde başlayan adet onlardan sonraki bütün Müslüman devletlerce benimsenerek devam etmiştir.³⁵

Miktarı 315.426 filori altın olan El-Muktedir Bi'llah'ın (saltanat: 908- 932) göndermiş olduğu Surre Haremeyn'in sakinlerine ve oranın ziyaretçilerinin yoksulları yararına gönderilmişti. Bu surrenin yine yöre ahali ve ziyaretçileri için her yıl gönderilmesinin adet haline gelmesi ise 311/923- 924 yılında âdet olmuştur.³⁶

Fatımiler döneminde de Haremeyn'e para gönderilirdi. Hicazı kendilerine bağlamak için Haremeyn'e para gönderen Fatımiler; her sene Hicaz'a mürettebat gönderirlerdi ve bu mürettebatın miktarı ise 120.000 dinar idi. Vezir Bazuri zamanında bu rakam 200.000 dinara çıkarıldı. Osmanlı dönemine değin Hicaz'a gönderilen paranın miktarının, hiçbir devlet zamanında bu miktara ulaştığı görülmemiştir.³⁷

Mısır hükümetleri Haremeyn'e gönderdikleri "mahmil"³⁸ pek ziyade itina ederlerdi. Hatta Mekke'ye varıncaya kadar uğradığı yerlerin en büyük memurlarının "mahmil"i taşıyan devenin ayağını öpmesi riayet olunan usuldendi. Mekke Emirlerinin de devenin ayağını öptükleri biliniyordu. Bu adet H. 843 (1439-1440) yılında Memlûklulardan Sultan Çakmak tarafından kaldırılmıştır.³⁹

B) Hicaz'ın Osmanlı İdaresi Altında Yönetimi

1517 yılında "sulhen" ve "teyemmünen" Osmanlı yönetimine geçen Hicaz'da Mekke emirlerinin eskiden beri sahip oldukları imtiyazlı statüler aynen korundu. Vezir rütbesinde bulunan

³⁵ Mustafa Güler, *a.g.e.*, s.181.

³⁶ Münir Atalar, *a.g.e.*, s.3- 4.

³⁷ M.Zeki Pakalın, *OTDTS*, İstanbul 1983, c.III, s.284.

³⁸ Mahmel, Mekke-Medine'ye surre adıyla gönderilen para ve hediyelerin konulduğu, develere yüklenen bir çeşit vasıtaya denir.(Bkz. İA, c.VII,s.152)

³⁹ M.Zeki Pakalın, *a.g.e.*, s.284.

Mekke emirleri berat veya menşur ile tayin ediliyordu. Bütün Hicaz bölgesinde Osmanlı padişahları adına hutbe okunduğu halde mukaddes yerlere ve Peygamber soyundan gelen emirlere duyulan saygıdan dolayı Mekke ve Medine kalelerine XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar Osmanlı bayrağı çekilmedi. Ancak bu dönemde İslam ülkelerinden Hicaz'a gelen Müslümanların sayısının giderek artması dikkate alınarak hâkimiyet nişanesi olarak bölgedeki kalelere bayrak asılmıştır.⁴⁰

Hicaz'ın 16. yüzyılın başında Osmanlı hâkimiyetine girmesi ile beraber Mekke şeriflerinin atanması ya da azledilmesi gibi ana siyasal kararlar, Mekke'de yeni binalar yapılıp yapılmayacağı, Hicaz'a gönderilen tahıl tedarikinin artırılıp arttırılmayacağı İstanbul'da belirlenmeye başlamıştı. Ayrıca daha önce önemli olan Hicaz'ı Kahire ve Şam'a bağlayan kervan yolları, yönetiminin Osmanlı'ya geçmesi ile birlikte önemlerinden birşey kaybetmediler.⁴¹

Mısır Valileri Hicaz bölgesinin idari ve mali işlerine bakarken kadı, nazır-ı emval ve şeyh'ül harem gibi görevliler merkezden tayin edilmekteydi. Bölgenin masrafları ise Mısır hazinesi ile Cidde gümrük gelirlerinden karşılanıyordu. Daha sonra Mısır'dan ayrılan Hicaz bir süre Cidde sancak beyinin idaresi altında kaldı. Cidde sancak beyliği ve Habeş valiliği bazen bir kişiye tevcih edilirdi. Kimi zaman Cidde sancak beyliğinin Mısır valisine bırakıldığı da olurdu. Bu durumda iki tarafa da hakim olabilmek için Mısır valisi tarafından Cidde'ye bir mütesellim gönderilirdi. Bölge 17. yüzyıldan itibaren daha çok Habeş Eyaletiyle birlikte yönetildi. 18. yüzyıldan Cidde Eyaleti valisi Habeş beylerbeyi ve Mekke şeyhülharemi ünvanlarıyla anılan vali, Mekke ve Medine ile birlikte Habeş Eyaletine bağlı Sevakin ve Masavva'ı da yönetmekteydi. Vezir rütbesinde bulunan ve Mekke, Medine, Taif veya Cidde'de oturabilen Cidde valileri, "aktar-ı hicaziyye nazırı" sıfatıyla hac zamanında hacıların her türlü ihtiyacını karşılamakla yükümlüydüler. Cidde gümrüğünün kontrolü de onlara aitti. Valinin tayin ettiği "Naibü'l-harem" onun adına herem-i şerifin işlerine bakardı. Bedevi Arapların (Urban) idaresi ise daha çok Mekke emirlerine bırakılmıştı. Emirler hac yollarının ve kervanların güvenliğini sağlamada da valiye yardımcı oluyorlardı. Ancak merkezi hükümetin Mekke emirleriyle valilerin görev ve yetkilerini açık bir şekilde belirlememesi çok defa bu iki görevli arasında yetki anlaşmazlığına sebep oluyordu.⁴²

Hac toplumsal ve dinsel olduğu kadar siyasal ve ekonomik ağların da kesiştiği bir noktaydı. Ve bu nokta tamamen Osmanlı yönetiminin denetimi altına alınamamıştır. Bu yüzden de yönetim bir sürü güç görevi üstlenmek zorunda kalmıştır. Osmanlı devleti kıtlık sınırında yaşayan bedevileri, yola gelmez yeniçerileri ve hükümdarın ihsanlarına alışmış yerel halkı tatmin ettiğinde

⁴⁰ Zekeriya Kurşun, "Hicaz, Osmanlı Dönemi" *DİA*, c.XVII, s. 437.

⁴¹ Suraya Faroqhi, *a.g.e.*, s. 34.

⁴² Zekeriya Kurşun, *a.g.m.*, s. 438.

hatta bunları yıldırıldığına ancak hacıların güvenliğini sağlayabiliyordu. Şiddete yalnızca acil durumlarda başvurulduğundan siyasal eylemlerin ucu açıktı.⁴³

Bu amaçla Anadolu ve Rumeli'deki bölgelerin yönetiminden daha zor olan Hicaz'da bölgesel bir yönetim uygulamasına geçildi. Şerifler bu uygulamanın en önemli unsuruydu. Bu yüzden de her ne kadar kabul görmese de bağımsız bir hükümdar olarak tanınmayı istemekteydiler. Osmanlı yönetimi de bu isteğin önüne geçebilmek için Mekke ve Medine kadılarını, Cidde sancakbeylerini, Medine ağalarını ve daha önemsiz memurları şerif olarak atıyordu. Haremeyn-i Şerifeyn'deki önde gelen aileler de ihtiyatlı davranmak şartıyla Osmanlı için bir destek işlevi görüyordu.⁴⁴

Sultan I. Selim döneminde şerifler bağımlı prensler olarak kabul edildiler. Mısır'dan getirilen küçük askeri birlikler buraya yerleştirildi ve hiç bir zaman bu bölgeye bir Osmanlı valisi atanmadı. 16. Yüzyılın ikinci yarısında Cidde'de bir sancakbeyi bulunuyor ve Mekke karşısında Osmanlı hükümetini temsil ediyordu. Ve bu durumu dolayısıyla Cidde sancakbeyi diğer Osmanlı yöneticilerinden daha geniş bir hareket alanına sahipti.⁴⁵

Mekke Şerifleri Osmanlı Padişahı tarafından yaşam boyu şartıyla atanmaktaydı. Bir anlaşmazlık ortaya çıktığında şerif azledilebiliyordu. Ancak halef aynı sülaleden seçilirdi. Doğrudan vali atayamayan Osmanlı Devleti bölgeye hâkim olabilmek amacı ile Hayber kalesini kullanıyordu. Bu kale devletin ileri bir karakoluydu. Tahminen birliklerin burada kullanılması istenilmediğinden şerifler bu konuda göreve çağırılmıştır. Şerif sülalesinin bedeviler arasında müttefikleri olduğundan kendine ait bir silahlı birlik oluşturabiliyordu. Bu silahlı birliğin görevi hac kervanına yapılacak saldırıları önlemektir.⁴⁶

Cidde sancakbeyleri ve liman yöneticileri dışında merkezden atanan Osmanlı memurları şerifin etkinliklerini dengeliyordu. Bu memurlar bölgeyi gelecekte yaşamlarını sürdürecektir bir bölge olarak görmüyordu ve çoğu İstanbul'da yüksek bir mevkiye gelmeyi umuyordu. Mekke ve Medine Kadıları bazı medreselerde ders verme onuruna erişmiş, mülki yöneticilik yapan kadılar olarak çok daha önemli kentlerde çalışmış kimselerdi. Ancak kimi zaman Hicaz toplumunun bu kişileri dahi özümleyemediği oluyordu.⁴⁷ Ancak belirtmelidir ki daha 16. Yüzyıldan itibaren Mekke kadılığı zaman zaman hukuk-din hiyerarşisinde en yüksek kişilere tevcih edilmekteydi.⁴⁸

⁴³ Suraya Faroqhi, *a.g.e.*, s. 162.

⁴⁴ Suraya Faroqhi, *a.g.e.*, s. 162.

⁴⁵ Suraya Faroqhi, *a.g.e.*, s. 164.

⁴⁶ Suraya Faroqhi, *a.g.e.*, s. 166.

⁴⁷ Suraya Faroqhi, *a.g.e.*, s. 168.

⁴⁸ Suraya Faroqhi, *a.g.e.*, s. 169.

C) Surrenin Osmanlı Devleti Açısından Siyasi Önemi

Osmanlı İmparatorluğunda hacca ilgili gerçekleştirilen törenlerin yalnızca dini amacı yoktu. Tebanın kolayca izlemesi sağlanan bu törenler sayesinde hükümdarın konumu, zafer kazanma yeteneği ve hanedanın sürekliliği vurgulanmış olurdu. Büyük bir bölümü halka açık olan bu törenlerde kervanın yola çıkışı ve dönüşü özellikle İstanbul, Kahire ve Şam sokaklarında en parlak halini alıyordu⁴⁹.

D) Osmanlı Devleti Döneminde Surre

Yıldırım Bâyezid devrinden itibaren Osmanlı idaresine geçen Haremeyn'e surre gönderilmeye başlanmıştır. Mısır ve Hicaz'ın alınmasından sonra ise bu vazife her yıl aksatılmadan sürdürülmüştür.⁵⁰

Yavuz Sultan Selim, Mısır ve Hicaz'ı alınca Mekke Şerîfi “Seyyid Berekât” on üç yaşında bulunan oğlu Ebu Nemi'yi Mısır'a göndermiş, Hazret-i Peygamber'in emanetlerini ve Kâbe'nin anahtarlarını yollamakla beraber 923 (1517) senesi arifesinde umum Hicaz ve Tehame'de namına hutbe okutmuştur. Okunan hutbede adının Hadim-ül Haremeyn-iş-şerîfeyn surretinde anılması, emanat-ı şerîfenin de gönderilmesi Sultan Selim'i pek ziyade memnun etti. Bunların şükran nişanesi olmak üzere Haremeyn halkına 200.000 filori ile 7.000 erdep zahire gönderdi. Bunları dağıtmak için Emir Müslihiddin namında bir zatı memur tayin ettiği gibi her sene bir “Surre” nin gönderilmesini de emretti.

Bundan evvel de Eyyubîlerden sonra Mısır'ı ele geçirmiş olan Kölemenler, Hicazlıların taraftarlığını kazanmak için her sene bir miktar zahire gönderirlerdi. Haremeyn'de buna “Sadakat-i Mısıryye” denilirdi. Hicaz ahali Sultan Selim'in surresinden pek ziyade memnun oldular. Buna da “Sadakat-i Rumiyye” adını verdiler. Osmanlıların gönderdikleri zahirenin miktarı Sultan II. Mahmud zamanında 17.000 erdeb, paranın yekûnu da İkinci Abdülhamit ahdinde 3.513.615 kuruşa baliğ olmuştu. Bütçeye konulup ta gönderilemeyen 1334 malî (1918 milâdî) senesi Surre-i Hümayun tahsisatı ise 3.640.272 kuruşa yükselmiştir.⁵¹

Haremeyn'e surre gönderilmesi I.Dünya Savaşında Hicaz Bölgesinin kaybedilmesine dek sürmüştür

⁴⁹ Suraya Faroqhi, *a.g.e.*, s. 39.

⁵⁰ Mustafa Güler, *a.g.e.*, s.181.

⁵¹ M.Zeki Pakalın, *OTDTS*, c. III, s.284.

1) Surre-i Hümayun Törenleri

Surre-i Hümayun'un Osmanlılar'da her yıl muntazam gönderilme âdeti Yavuz Sultan Selim'in zamanında başladı. Bu husus tarihlere geçen kayıtlarla bilinmekte ise de bu münasebetle merasim yapılmaya başlanma tarihi hakkında bir mâlûmata rastlanmamaktadır. Her halde, ilk zamanlarda sade olarak yapılan bu merasim sonradan parlak bir şekil almış olmalıdır.⁵²

Mahmil veya Surre-i Hümayun merasimi eski İstanbul'da en meraklı manzaralardan birini teşkil eden, en tantanalı, en debdebeli merasimlendi. Saray olsun halk olsun buna fevkalâde önem verirlerdi. Zira mahmil, makamat-ı mübarekeye yalnız padişah ve saray erkânının değil, müminlerden herkim dilerse onlarında armağanlarını iletirdi. Bunun için, ötekinin berikinin hediyeleri, Evkâf Nezareti vasıtasıyla alınır, verilir, bir yüzünde gönderenin, öbür yüzünde de alacak olan kimsenin adresleri işlenmiş, meşinden yapılı "feraşet" çantaları olurdu. Bu çantanın içine sahibi, kudretine göre bir miktar para koyar gönderir, dönüşte de gene aynı çanta ile zezem, kına, ödağacı, hurma, hakik yüzük, gümüş basur halkası vesaire gibi ufak hediyeler alırdı. Bu hediyeleri gönderen " feraşet vekilleri", İstanbul'da kalan herhangi bir yüzden bizzat hacca gidemeyen müvekkillerinin namına Kâbe'de hizmet ve dua eden bir takım fakara idi ki, bütün yıl şundan bundan gelen o paralarla geçinirlerdi. Surre-i Hümayun, Şabanın onbeşinci günü saraydan kalkardı. Devletin emektar, taltife şayan askeri, mülki veya ilmî ricali arasından seçilen, Mahmil-i Hümayun'a tâ Hicaz'a kadar refakat edecek olan Surre Emini, Evkaf Nazırı olan zat ile beraber o gün büyük üniformalarını giyinmiş olarak mabeyine gelir, huzura çıkarlardı. Biraz sonra makamat-ı mübarekeye, Mekke emîrine, Hicaz valisine, Medine muhafızına, Şeyhülhareme, Haremi Şerîf Müdürü'ne vesair erkânına mahsus hediyelerin bulunduğu sandıklar Evkaf Nezareti'nin tedarik ettiği bir devenin sırtına yüklenir, haremden saray bahçesine Kızlarağası marifetiyle çıkarıldı. Bu esnada Padişah pencereye çıkar, Evkaf Nazırı ile Surre Emini de bahçeye devenin yanına inerlerdi. Adet üzere Kızlarağası deveyi üç defa meydanda dolaştırırdı, üçüncüsünde padişah, devenin Evkaf Nazırına teslimini emretmezse, Kızlarağası mâzul sayılırdı. Bu sebepten zavallı Arap, üçüncü devir sona ererken fevkalâde helecana düşer, sırmalı üniformasının altında soğuk terler dökerdi. Eğer gazabı şahaneye uğramaz da işaret alırsa, neye dolaştırıldığını bilmeyen şaşkın hayvanın yularını nazıra teslim eder, o da bir kere dolaştırıp Surre Emini'ne tevdi eylerdi. Bu esnada, saray bahçesinde kurbanlar kesilir, buhurdanlar yakılır, tekbirler alınırdı. Yıldız ve bazen de Dolmabahçe saraylarının bahçelerinde yapılan bu merasim biter bitmez alay yola düzülürdü.⁵³

⁵² İbrahim Ateş, "Osmanlılar Zamanında Mekke ve Medine'ye Gönderilen Para ve Hediyeler" *Vakıflar Dergisi*, c.XIII, Ankara 1981, s.118.

⁵³ Ercüment Ekrem Talu, "Surre Alayı" *Resimli Tarih Mecmuası*, Sy. 29,s.1481.

Mahmil Kabataş'a gelince, İskelede hazır bulunan araba vapuruna girer, bu esnada toplar atılır, surre uğurlanırdı. Üsküdar'da alay tekrardan, aynı veçhile teşekkül eder, yalnız bu sefer Üsküdar Mutasarrıfı ile Evkâf Memuru ve liva erkânı da içine katılırdı. Çarşı boyundan seyire çıkmış kalabalığın arasından geçilerek Doğancılar Meydanına çıkılır, oradan da biraz ötede bulunan Mutasarrıflık dairesine, Paşakapısı'na girilirdi. Burada Mutasarrıf surreyi makbuz mukabilinde teslim alır, jandarmaların muhafazası altında, tâ büsbütün sevk edileceği güne kadar saklardı. Böylece merasim de bitmiş olurdu.⁵⁴ Surre gideceği gün Harem İskelesine sevk edilir ve Taif vapuruyla Hicaz'a giderdi.⁵⁵ Surre Emini hacdan dönüşte Kartal' a gelip oradan Üsküdar'a gelmesine müsaade edilmesini bildirir, padişah tarafından verilen müsaade üzerine Üsküdar'a gelirdi. Bu konuyla alakalı 1268 (1852) tarihli vesika aynen şöyledir: "Surre-i Hümayun emini izzetlü beyin tevarüd iden bir kıt'a tahrirata manzûr-ı âli buyurulmak için takdim kılındı meâlinden münkâd olduğu vecihle surre-i hümayun şehr-i cârinin dokuzuncu günü Kartal'a muvâsalat eylediği halde Üsküdar'a girmekle hakkında her ne vecihle emr ü ferman hazret-i padişâhi şeref-südûr buyurulur ise ana göre hareket olunacağı beyânıyla tezkire"⁵⁶ Surre eminine padişah tarafından Üsküdar'a girmesi için verilen müsaade ile alakalı 1274 Ca.6(24.12.1857) tarihli irade şu şekildedir: "Surre-i Humayun Eminine; Üsküdar'â duhullerin hakkında istizâna şâmil tevârüd iden bin kıta tahrirât sekiz... me'âli ma'lum olduktan sonra arz u istizân yarınki Perşembe günü Üsküdar'a duhullerin Hazret-i irâde-i seniyye-i cenâb-ı şehinşâhi müte'allik ve şerefsudur buyrulmuş olduğu beyanıyla şukka"⁵⁷

Surre-i Humayun ihracı vakti geldiğinde; Üsküdar'dan surrenin taşınması için gerekli olan hayvanat surre emini tarafından tedarik edilirdi.⁵⁸

Tahsin Paşa,⁵⁹ Yıldız Hatıraları'nda Surre-i Hümayun töreni ve surre görevlilerinden Darüssaade ağasını şu şekilde anlatır: "Yıldız Sarayı'nda elkâb-ı resmîsi "Darüssaade Ağası" olan bir kızlar ağası vardı. Bütün Araplar bunun maiyetinde ve buna merbuttu. Darüssaade Ağalığı Kanuni Sultan Süleyman zamanında ihdas edilmiş eski saray usulünde en mühim makamların biri idi. Osmanlı İmparatorlarının sarayında Silahtar Ağalığı ile Darüssaade Ağalığı sarayın bütün erkân ve müstahdeminin fevkinde olduğu gibi devlet teşrifatında da sadrazam ve şeyhülislamdan sonra gelen bir memuriyet idi. Kızlar Ağası Harem-i Hümayun'a ait hususatın kâffesine nezaret ederdi. Gerek sultan dairelerinin, gerek baltacı ve teberdarların amiri Kızlar Ağası idi. Yavuz

⁵⁴ Ercüment Ekrem Talu; *a.g.m.* , s.1482.

⁵⁵ BOA, *Y.PRK.ZB*, nr. 9/86,11/27,20/22,24/18; BOA,*Y.PRK.UM*, nr. 1/10; BOA,*Y.PRK.ASK*,nr. 13/17,70/110

⁵⁶ BOA,*A.AMD*, nr.36/30

⁵⁷ BOA,*A.MKT.UM*, nr.302/92

⁵⁸ Bkz. Konu ile ilgili Recep 1271 (Mart 1855) tarihli İzmit muhassılına yazılan irade, BOA,*A.MKT.UM*,nr.186/69

⁵⁹ Tahsin Paşa (1858-1933), II. Abdulhamid devri ricalinden olup II. Abdulhamid'in Mabeyn Başkatipliğini yapmıştır.

Sultan Selim zamanında Haremeyn'e ait vakıflara bakmak vazifesi de Kızlar Ağasına verilmişti. Eskiden Kızlar Ağasına “ büyük ağa”derlerdi. Bunların kendilerine mahsus üniformaları vardı. Bu üniforma selimî amâme ve kenarı sırmalı hil'at, birde sincabî kürkden ibaretti. Bellerinde mücevherli ve altın zincirli bir hançer bulunurdu. Her sene Hicaz'a giden Surre-i Hümayun'un tertibine hizmet etmek vazifesi de Kızlar Ağası'na mevdû idi. Surre hazırlanıp hareket edeceği gün Kızlar Ağası üniformasını giyer, eline Darüssaade ağalığına mahsus uzun asayı alır ve surrenin önünde giderdi. Bu asa, harem ağalarını terbiyesine memuriyetlerinin alâmeti olmak üzere ihdas olunmuştur. Kızlar Ağası bu asayı yalnız surrenin hareketi günü taşıyabilirdi. Sultan Mahmud'dan sonra Kızlar Ağası'nın kıyafeti değişmiş ve git gide azaltılarak nihayet alelâde bir süs haline getirilmişti.”⁶⁰

Surre, karadan gönderildiği zamanlarda genellikle Recep ayının 12.günü gönderilirdi.⁶¹ Bu münasebetle yapılacak tören ve hangi mahalden gönderileceğine dair 1269(1852) tarihli irade şu şekildedir´Evkaf-ı Hümayun nazırı atûfetlü efendi hazretlerinin manzûr-ı âlî cenâb-ı hilafetpenahi buyurulmak için arz ve takdim kılınan tezkire mealinden münkâd olduğu vechile sâye-i şevketvâ-i hazret-i mülûkâne olunmuş olan Surre-i Hümayun cenâb-ı padişahinin teşrifat-ı mu'tade ile kangı gün ve ne mahalden ihracı ve iktizay-ı âlisi icra buyurulmak için Surre-i Hümayun kıyyelerinin dahi takdimi istizan olunmağla ol babda her ne vechile emr ü ferman cenâb-ı şehinşahi müteallik ve şerefsudur buyurulur ise ana göre hareket olunacağı beyanıyla tezkire’’⁶²

Surre-i Hümayun ber mutad alay tertibiyle ihrac olunurdu.⁶³ Surrenin Üsküdar'da bandoyla karşılandığına dair 1299 tarihli irade aynen şöyledir’’ İşbu Şaban-ı şerîfin on beşinci Pazar günü ihracı muktezây-ı emr ü ferman-ı hümayun cenâb-ı Padişahiden olan Surre-i Hümayun Üsküdar'da dahi bir bando mızıkânın bi'l-istikbal ücretdeki ikametgaha kadar götürmesi kaide-i dîrîyeden olduğundan ol vechile bir bandonun Üsküdar İskelesi'nde istikbal ile ol tarafta ikâmet edeceği mahalle götürüp avdet etmesi hakkında emr ü ferman-ı hümayun hazret-i padişahi her ne vechile şerefsâdir olur ise mantûk-ı celîli infâz olunmak üzere sûy-ı âcizîye tebliğ buyurulması babında emr ü irade efendim hazretlerininindir.’’⁶⁴

⁶⁰ Tahsin Paşa, *Tahsin Paşa'nın Yıldız Hatıraları Sultan Abdulhamid*, İstanbul 1999, s.139-140.

⁶¹ BOA, A.MKT.NZD,nr.394/9

⁶² BOA, A.AMD,nr.43/86

⁶³ BOA, İ.DH,nr.64/3196

⁶⁴ BOA, Y.PRK.ASK,nr.13/17

Surre-i Hümayun ile beraber gönderilen ve itası mutad olan atıyye ve sair hediyeler mevcut defter kayıtlarına göre sahiplerine ulaştırılmıştır.⁶⁵ Ayrıca hac yolcularıyla beraber Hicaz'a gitmek üzere hekim ve cerrah tayini yapılmıştır.⁶⁶

Surre Alayı'nın dönüşünde; Mekke ve Medine'den, *Surre Alayı* ile birlikte olan vezîr, Şam Kadısı ile hükümet erkânı ve askerî sınıflar, *Kubbetü'l-Hac* denilen mevkîde karşılanırdı. Emir-i Hac buraya inince, *Sancağ-ı Şerîf* ile *Mahmil-i Şerîf* devesinin yularını öperek teşrifât gereğince Şam Kadısına teslim eder, kadı da Liva-î Şerîf ile mahfil örtüsünü alıp, Şam kalesindeki yerine koyup muhafaza ederdi.

Bu törenlerden sonra Şam kadısı, Hac Emîri'nin dönüşüyle yapılan töreni ve Liva-î Şerîf ile mahfil örtüsünün kaledeki özel yerine konduğunu ve bu tören sebebiyle Padişaha dua edildiğini bir mahzar (arzuhal)la İstanbul'a yazar ve bu, müjdecibaşılara gönderilirdi. Şam valisi ve Emir-i Haccın da, yine müjdecibaşılara sadrazama mektup yollamaları usuldendi.

Hacdan sonra *Surre Emîni* de Şam kervânı ile döner ve Mekke Emîri'nin Arapça Nâme-i Hümayûn'un cevabı olan Arapça bir nâmesi ile, hükümdar, sadrazam ve diğer devlet ricaline gönderdiği hediyeleri getirirdi.. Surre Emîni hacdan dönüşte Kartal'a gelip oradan Üsküdar'a gelmesine müsaade edilmesini bildirir; sadrazam tarafından keyfiyet padişaha arz olunarak verilen müsaade üzerine Üsküdar'a gelirdi.

Surre Emininin getirdiği *Mekke Emîri'nin nâmesi*, Sadrazam tarafından Padişah'a takdim olunur ve derhal Divân-ı Hümayûn kalemlerinde Türkçeye çevrilip hem aslı, hem de Türkçesi bir takrir ile Padişaha arz edilirdi.

Mekke emirleri, Surre Emîni ile birlikte, kendi güvenilir adamlarından birisi vasıtasıyla, Padişah ile sadrazam ve diğer bazı devlet ricaline armağanlar gönderirlerdi. Mekke Şerîfi'nin bohça ile gelen adamı Bâb-ı Âli'ye vardığında teşrifât odasına alınır. Önce Reisülküttap Efendi'nin yanına gider tahriratını (raporunu) sunar ve bohçasını teslim eder; sonra, Sadrazam ile Kethüda Bey'e ondan sonra Telhisci Ağa ile birlikte saraya gönderilirdi.

Sadrazamın yanında iken *şerbet, kahve ve buhur töreni yapılır* ve bu törenden sonra görevlilere hil'atler giydirilirdi. Şöyle ki Mekke Şerîfinin bohça getiren adamına, bir âdet şalıye kaplı kabar sincap kürk; Haremeyn tercümanına bir hil'at; Mekke Şerîfi'nin bohça getiren

⁶⁵ BOA, A.MKT.UM, nr.412/88

⁶⁶ BOA, İ.DH, nr.2/73

adamının yanındakilere 4 hil'at; teşrifatçı, halîfe, kisedarâ birer tane aldan hil'at giydirilirdi. Sonrada sarayda Darüssaade ağası önünde, Telhisci Ağa'ya 8 takım hil'at giydirilirdi.⁶⁷

İstanbul, Şam ve özellikle Kahire'de hacca gidiş ve dönüş sırasında halkın da seyredemediği çeşitli törenler yapılırdı. Diyanet İslam Ansiklopedisi Hac maddesinde verilen bilgilere göre Evliya Çelebi bu törenleri şöyle anlatmıştır: “Merasimin en önemli anını, hac emîrinin genellikle askerî eğitim ve resmi geçitler için kullanılan Karameydan'a gelmesi oluştururdu. Bu sırada mehter çalar, yeniçerilerle diğer askerler kumandanları selâmlar ve hac emîri Mısır valisini ziyaret ederdi. Daha sonra hac yolculuğu için götürülecek toplar meydana getirilir, bu arada sancak-ı şerîfle mahmil-i şerîf bir deve üzerinde dolaştırılırdı. Resmî konuklar huzurunda vali, hac emîrine yolculukta kendisine gerekecek para ile bedevîlere ve Haremeyn halkına dağıtılacak surreyi alıp almadığını sorar, o da, “Bir habbe ve cübbe kalmadı” diyerek eksiksiz teslim aldığı bildirirdi. Mısır valisi bu konuşmaları bir kadıya tescil ettirdikten sonra besmele ile yerinden kalkarak mahmil devesini tekbirle meydanda dolaştırır, bu sırada askerler yüksek sesle gülbank çekerlerdi. Vali, mahmili hacı adaylarının sağ salim gidip gelmeleri temennisiyle hac emîrine teslim eder, deveyi bir defa da onun dolaştırmasından sonra kervan yola çıkardı. Kervanın uğarlanması sırasında yapılan törenler hacıların uzun bir süre ayrı kalacakları, belki de hiç dönmeyecekleri memleketleriyle olan bağlarını vurgulamakta, ayrılığın zorluğunu nisbeten hafifletmekteydi. Kervan hacı adaylarının alışverişi için Müzeyrib menziline uzunca bir süre kalır, böylece hem gecikenlerin kervana katılmaları sağlanır hem de unutulmuş eşyalar yolculara ulaştırılabilirdi. Fakat asıl alışveriş, uğurlama töreninden önce 23 Şevval günü Kahire'de kurulan pazarda yapılmış olurdu.

Hacı adaylarının hac farızasını rahat bir şekilde eda ettiklerine dair merkeze müjdecibaşılar geldiği gibi zaman zaman Mekke şerîfi de hacıların hac farızasını rahatlıkla yerine getirdiğini beyan eden bir mektup yollardı. Hacılar dönüşlerinde yine büyük törenlerle karşılanırlardı. Evliya Çelebi buna da şahit olmuş ve gördüklerini aynı canlı üslûbuyla anlatmıştır. Hac emîri, Kahire'den önceki, son menzilde karşılamaya gelenlerle askerî yetkililer için bir ziyafet verir, ayrıca burada havai fişek gösterileri yapılırdı. Ertesi gün merasimle şehre girilir ve bu sırada kafiyeledeki ileri gelenlerle mahmil en önde olurdu. Valinin askerleri Nâsırkapısı'nın önünde hacıların dönüşünü beklerdi. Mahmili vali bizzat karşılar ve örtüsünü öper, hac emîrini de kaftanla taltif ederdi. O gece mevlid okutulurdu.”⁶⁸

⁶⁷ Münir Atalar, *a.g.e.*, sf.166,167.

⁶⁸ Abdülkadir Özcan, 'Hac', *DİA*, c.XXVII, s. 401,402.

2) Surre-i Hümayunun Yol Güzergâhı

Osmanlı Devleti, 1517'de Hicaz'ın yönetimini Memlükler'den devralmakla bütün İslâm dünyasını ilgilendiren hac organizasyonunun sorumluluğunu da yüklenmiş oldu. Baş şehir İstanbul Haremeyn'e çok uzak, fakat deniz ve kara yoluyla bağlantılı idi; bu bağlantıda resmî Şam ve Kahire güzergâhları ön plana çıkıyordu. İstanbul-Kahire hattında denizyolu önem kazanırken Şam'dan itibaren güneye yönelen İstanbul-Mekke kervan yolu uzun olmakla birlikte elverişli bir güzergâhı takip ederek Hicaz'a ulaşıyordu. Bunlardan başka Yemen'den başlayan diğer bir resmî hac yolu daha var idiyse de hakkında yeterli bilgi yoktur.⁶⁹

Surre Alayı'nın gönderilişi (*yolu*), zaman zaman değişmiştir. Elimizdeki belgelere göre bunu; biri Tanzimat'tan evvel, ikincisi sonra olmak üzere belli başlı iki kısma ayırmak mümkündür. Tanzimat'tan evvel hatta ondan bir müddet sonra, 1281/1864 senesine kadar Surre Alayı, *karadan* katır ve develerle gönderilmiştir. O tarihten itibaren *denizden* vapurla gönderilmeye başlanmış ve bu durum 1908'lere değin sürmüştür. 1908'den sonra Hicaz Demiryolu'nun yapılması üzerine de *trenle* Surre'nin yollandığı bilinmektedir. Surre-i Hümayun'un karadan gönderildiği sıralarda, Receb'in 12. günü merasimle İstanbul'dan yola çıkarılırdı. Denizden gönderilme kararı üzerine, yolun kısalması münasebetiyle Surre, Şaban ayının onbeşinde gönderilmeye başlanmıştır.⁷⁰

Osmanlı Devletinde yollar Anadolu ve Rumelide genel olarak sağ, orta ve sol kol olmak üzere üç ana güzergâh ile bunlara bağlı ikinci derece yollardan meydana gelmiştir. Bu yollar üzerinde yolcuların zorluk çekmemesi için konaklama yerleri olan menziller yapılmıştır. Bu menzil noktaları aynı uzaklıkta olmayıp coğrafi şartlar, emniyet durumu ve konaklama yerinin ihtiyacı olan malların sağlanabileceği yerler göz önünde bulundurularak değişik mesafelerde kurulmuştur. Sağ kol, Üsküdar-Gebze-Eskişehir-Konya-Adana-Antakya yolu ile Halep ve Şam güzergâhını takip eden hac yoludur. Bu güzergâh üzerinde 27 menzil bulanmaktaydı.⁷¹

Menzillerin eskisi kadar iyi işlememesi ve halkın sırtında büyük bir mali yük halini alması üzerine Sultan II. Mahmud 1824 tarihinde menzilleri yeniden düzenlemek için çalışmalar yapmıştır. Bu tarihe kadar menzilhaneler sancak idarecileri tarafından bir yıl süre ile çoğunlukla şehrin ileri gelenlerinden varlıklı birisine iltizama veriliyordu. İltizam sahibi menzilcinin halktan ve yolculardan belirlenen ücretten fazla para alması halkın sırtında ağır bir yük oluşturmaktaydı. II. Mahmud yapılan şikâyetlerin önünü kesmek ve ulaşımın daha verimli olmasını sağlamak amacıyla

⁶⁹ Abdülkadir Özcan, *a.g.m.*, s. 400.

⁷⁰ Münir Atalar, *a.g.e.*, s. 129.

⁷¹ A.Latif Armağan, *Osmanlılar Zamanında Hac Yolu ve Menziller*, İstanbul Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü,Turizm Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1990, s.40.

menzilhaneleri ıslah etmiş iltizam sistemi yerine kira usulü sistemini getirmiştir.⁷² Bu sisteme geçilmesi ile İmparatorluk sınırları içerisinde bulunan menzilhanelerin tamir, inşaat ve diğer masraflarını kiracıbaşılar karşılayacaktı. Kiracıbaşılar, bölgenin yönetici ve ileri gelenleri tarafından seçilen muktedir ve güvenilir kimselerdi.⁷³ Sultan II. Mahmud Han Vakfı tarafından yapılan yardımlar da kara yolundan Haremeyn'e ulaşmıştır

Karayolunu takip eden belli başlı üç kabile vardır. Bunlardan biri *Suriye kafilesidir* ki Kadım Şam (veya İstanbul) ticaret yolunu tâkip ederek, Şeria'nın ardındaki araziden, kadım Muabîler memleketinden Ma'ân-Medâin Salih'den geçip Medine'ye varırdı. Bu, kabilelerin en büyüğüdü.

Diğer kabile olan *Mısır kafilesi* de bir Mahmil götürürdü ki, Kâbe'nin yeni örtüsü (kisve) bunun içinde bulunmaktaydı. Bu kabile, mutâd olarak, Şevval'in son haftası içinde Kahire'den kalkar ve sahil yolunu takip ederek 37 günde Mekke'ye varırdı.

Irak kafilesi de Arabistan'ın içinden geçen yolu takib ederdi. Magrib, İran ve Yemen hacıları ekseriyetle deniz yolundan gelirler ve daha uzak memleketlerden gelen hacılar da böyle yaparlar.

Surre Emini, Üsküdar'da bir müddet kalıp levazımat-ı seferiye ile ilgili olarak noksanlarını tamamladıktan sonra, *padişahın müsaadesiyle Üsküdar'dan hareket edebilirdi*. Üsküdar'dan Şam'a varıncaya kadar yol üzerinde bulunan vezir, beylerbeyi ve sancak beylerine, kadı ve mütesellimlere, kethüdayeri ve yeniçeri serdarlarına, vilâyet ileri gelenlerine ve diğer ilgililere hitaben hükümler gönderilerek, *Surrenin ve Surre ile hacca gidenlerin selâmet ve emniyetle* (hız ü hırsatle) Şam'a kadar gitmelerinin sağlanması emrolunurdu.

Şam-Medine arası 247 saatte; Medine-Mekke arası 106 saatte alınabilmekte idi. Gün olarak ise kervanlar bu yolu yani Şam ile Mekke arasını 61 günde tamamlamaktaydı.⁷⁴

Sultan II. Mahmud Han döneminde surre karayolu ile Haremeyn'e ulaşmıştır. İstanbul'dan göz alıcı ve kalabalık bir törenle yola çıkan Surre alayı önce Yıldız sarayından çıkarak Beşiktaş kıyılarına kayıklara binmek üzere gelirdi. Burada karşı kıyıya yani Üsküdar'a geçirmek üzere hazırlanmış kayıklar surre alayını beklerdi. İhtişamlı surre alayını görmek için bekleyen halk Üsküda'da surreyi karşılardı. Üsküdar'dan yol alan alay sırası ile önce İzmit'e giderdi. Buradan Eskişehir'e yönelen hac kervanı Akşehir'e doğru yol alır Akşehir ve Adana güzergâhını izleyerek Antakya'ya ulaşırdı. Oradan Hama, Humus yoluyla Şam'a gelen surre alayı Arabistan yarımadasına yavaş yavaş girerken sırasıyla şu menzilleri izleyerek Medine'ye ulaşırdı: El-Mafrek, Er-Zarka, Ölü Deniz, El-Katrane, Uneyze, Maan, Tebük, Ula ve Medine. Bir zamanlar İslam

⁷² A.Latif Armağan, *a.g.t.* , s.43-44.

⁷³ A.Latif Armağan, *a.g.t.* , s.45.

⁷⁴ Münir Atalar, *a.g.e.* , s.132-133, 135.

İmparatorluğu'nun başkenti olan Medine'den çıkan surre alayı ve hacılar hac farizasını yerine getirmek için en sonunda Mekke'ye ulaşırlardı.⁷⁵

Buharlı gemilerin, yani vapurların işlemlerinden sonra surre için daha güvenli bir yol olan deniz yolu kullanılmaya başlanmıştır. Surrenin denizden gönderilmesi kararı üzerine, yolun kısalması münasebetiyle surre, Şaban ayının on dört veya on beşinde yola çıkarılmıştır. Surre-i Humâyun alayının deniz güzergâhı Münir Atalar'dan öğrendiğimize göre Hicaz Seyehatnâmesinde şu şekilde geçmektedir: "Surre-i Hümayun resmen Şaban ayının on beşinci günü alay-ı vâla ile saray-ı hümayun (Dolmabahçe)'den çıkarılarak Beşiktaş iskelesine ve andan vapur-ı mahsus ile Üsküdar'da Paşakapısı'na nakl ettirilir. Çünkü eskiden Surre-i Hümayun'un Üsküdar'dan berren ta Mekke'ye kadar gönderilmek adet olmakla bittabi levazım-ı seferiye Üsküdar'da ikmal edilir, hüccâc-ı müslimîn ise orada ictimâ edermiş"⁷⁶.

İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'ndan çıkan Surre alayı deniz yolu ile Beyrut'a gönderilerek oradan Şam'a nakledilirdi⁷⁷. Surre alayının Beyrut'a kadar uğradığı yerler ve adları şöyledir: Beşiktaş-Paşakapısı (Üsküdar)-Harem-Gelibolu-Çanakkale-Bozcaada-Midilli-Sakız-Sisam-Rodos-Kıbrıs-Beyrut⁷⁸.

Surrenin Beyrut ve Şam'da Medine ve Mekke'ye gidebilmesi için gereken nakil vasıtalarının sağlanması ve alayın korunma ve emniyeti için Beyrut ve Şam valilerine bu hususların temini babında ayrı ayrı fermanlar da gönderilmekteydi.

Surre-i Hümayun alayı İstanbul'dan 20 Nisan 1306 Malî tarihinde hareket ettiğine ve 7 Temmuz 1306 Malî tarihinde de Mekke'ye ulaştığına göre İstanbul-Beyrut-Mekke arasındaki mesafe 2,5 aylık bir zamanda alınabilmiştir⁷⁹.

Hac yolculuğunun uzun sürmesi, bu yolculuk esnasında çekilen sıkıntı ve zorluklar hac yolculuğunun kısaltılması ve kolaylaştırılmasını zaruri kılmıştır. Hacca giden iki yola yani kara ve deniz yoluna alternatif olarak demir yolunun daha kısa ve güvenli olacağı düşüncesiyle II. Abdülhamid döneminde Hicaz Demiryolunun yapılması gündeme gelmiştir.

II. Abdülhamid'in gözünde Arabistan yarımadasının ayrı bir yeri ve önemi vardı. Dünya müslümanlarının kutsal kentleri olan Mekke ve Medine'nin burada bulunması ve Abdülhamid'in İslam halifesi olması, onun Hicaz başta olmak üzere Arabistanla yakından ilgilenmesini gerektirmekteydi. Öyle ki padişahın ve dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin İslam âlemindeki nüfuz ve liderlik vasfının sürebilmesi, bu ilginin sadece teorik planda kalmayıp, pratikte de görülmesi ile

⁷⁵ Menziller için: Bkz. Ekler Bölümü, Harita: 2

⁷⁶ Münir Atalar, *a.g.e.*, s. 157,158.

⁷⁷ BOA, *A.MKT.UM*, nr. 528/77.

⁷⁸ Münir Atalar, *a.g.e.*, s. 158.

⁷⁹ Münir Atalar, *a.g.e.*, s. 159.

mümkündü. Diğer yandan, yarımadadaki bedevilerin başına buyruk hareketleri devlet için bir iç tehdit oluşturmaktaydı.

Demiryolunun yapılmasının diğer sebepleri arasında dinî, askerî ve siyasî nedenler de yer almaktadır. Demiryolu yapımı öncesinde hacılar Şam-Mekke hac yolunu tercih ederek 40 günde Medine, 50 günde ise Mekke'ye ulaşmaktaydı. Bu uzun yolculuk hastalıklar, erzak sıkıntısı ve urban eşkiyasının saldırıları ile birleşince hac yolculuğu çekilmez bir hal almaktaydı. Hicaz demiryolunun yapılması bu sıkıntıları büyük ölçüde hafifletecekti. Mesela uzun ve tehlikeli Şam-Mekke yolculuğunu demiryolu 8 güne indirecekti. Buna 10 günlük ibadet süresi de ilave edildiğinde bir Müslüman 18 günde kutsal vazifesini tamamlamış olarak Şam'a dönecekti.

Hicaz demiryolu inşaatının diğer bir önemli nedeni de Hicaz bölgesinin Osmanlı halifesi açısından sağladığı dinî ve siyasî nüfuzu ifade etmesidir. Bu nedenle bu toprakların elden çıkması veya güvenliğinin bozulması durumunda Osmanlı Devleti'nin Müslümanlar üzerindeki otoritesinin sarsılacağına muhakkak gözüyle bakılmaktaydı. Bütün bu sebepler Hicaz demiryolu yapımının kaçınılmaz olmasını tabii kılmış ve bitirme sürecini hızlandırmıştır⁸⁰. Bu amaçlarla yapımına başlanan demiryolu 31 Ağustos 1908'de tamamlanmıştır⁸¹.

3) Yolda Karşılaşılan Güçlükler Ve Yol Güvenliğinin Sağlanması

Yavuz Sultan Selim'den itibaren "Hâdimu'l-Haremeyn" unvanını alan Osmanlı padişahlarının önemli görev ve sorumluluklarından biri, Suriye ve Arabistan çöllerini aşarak yaptıkları uzun yolculukta hacıların güvenliğini sağlamaktır.⁸² Bu yolda kıtlık sınırında yaşayan bedevilerin, yola gelmez yeniçerilerin ve hükümdarın ihsanlarına alışmış yerel halkın tatmin edilmesi gerekiyordu. Şiddete yalnızca acil durumlarda başvurulduğundan siyasal eylemlerin ucu açıktı⁸³.

Surre-i Hümayun ve hac kabilelerinin güvenliğinin sağlanması için 1277 tarihli bir belgede Konya ve Halep valileriyle Surre-i Hümayun emininden, hacıların salimen ve müreffehen gidip dönmeleri için gerekli tedbirlerin alınması istenmiştir.⁸⁴

Hac kervanına genellikle bir yeniçeri bölüğü, Suriye kervanına ise tımarlı sipahiler eşlik ediyordu. Ancak çölde ya da Mekke ve Medine'de karışıklıklar olması halinde bu bölük daha etkileyici bir sayıya çıkarılıyordu. Çoğunlukla, hac kervanının güvenliği hac güzergâhı üzerinde yaşayan bedevilere verilen resmi ödeneklerle (surre) sağlanıyordu. Osmanlı hükümet çevrelerinde,

⁸⁰ Ufuk Gülsoy, *Hicaz Demiryolu*, İstanbul 1994, s. 41-44.

⁸¹ Münir Atalar, *a.g.e.*, s. 163.

⁸² Abdülkadir Özcan, *a.g.m.*, s.403.

⁸³ Suraya Faroqhi, *a.g.e.*, s. 162.

⁸⁴ BOA, *A.MKT.UM.*, nr. 453/27

bu ödemeler bedevilerin kervana getirdiği yiyecek ve suyun bir karşılığı olarak yorumlanıyordu. Ancak, söz konusu ödemelerin zamanında yapılmadığı ya da bedevileri nitelik veya nicelik olarak tatmin etmediği hallerde, bedeviler hacı adaylarına saldırmak ve tahsisatlarını askeri yollardan almak hakkını kendilerinde görüyorlardı. Bu nedenle surre yalnızca alınan hizmetlerin ücreti değil, kervanı bedevi saldırılarından korumanın bir yolu olarak değerlendirilmelidir.⁸⁵

Osmanlı padişahları Hac yolunun ve özellikle de Mekke-Medine arasının yol güvenliğine büyük önem vermişlerdir. Mesela padişah II. Abdülhamid, buralarda daha önce inşa edilmiş olan kale, yol, mevki ve kasabaların resim ve haritalarını yaptırarak tamire muhtaç olanların tamir edilmesi için emirler vermiş ve istihkâmlar yaptırmıştır. Ayrıca buralardaki memurların maaşlarına da zam yaparak suistimale meydan vermeden görevlerini hakkıyla yapabilmelerini sağlamak istemiştir. Ayrıca *Surre* dışında *Ziyafet* namıyla Hicaz yöresindeki Urbana verilmekte olan tahsisatın kesintiye uğraması üzerine II. Abdülhamid bunun miktarını arttırdığı gibi tekrar düzenli ödenmesini de sağlayarak, bu tür hususları bahane ederek anarşiye sebep olan Urban'ın isyanlarını engellemeye çalışmıştır.⁸⁶

Hacıların güvenliği ve surrenin yerine salimen ulaşması için sadece askeri tedbirlere başvurulmamıştır. Hac yolu güzergâhında yaşayan bedevi arap kabileleri çöl şartlarına alışık olmaları ve bölgenin coğrafi konumunu iyi bilmeleri sebebiyle alınan sıkı tedbirlere rağmen zaman zaman hac kervanlarına saldırmışlar, surreleri talan etmişlerdir. Hatta daha da ileri giderek zengin hacıları katledip mallarına ve paralarına el koymuşlardır. Bu durumu dikkate alan devlet ricali askeri tedbirlerin yanı sıra bir takım bedevil arap kabileleri ile anlaşmış ve onlara da aynı Haremeyn halkı gibi surre tahsis edilmiştir. Bu sayede tamamen olmasa da bir kısım saldırılardan emin olunmuştur. Daha da önemlisi surre alan kabileler hac yolunun güvenliği hususunda her zaman devlete yardımcı olmuşlardır.⁸⁷

Hac kervanları Arafat'taki buluşma süresini hesaplayıp hızlı ya da yavaş yol alırlardı. Çünkü buluşmanın kaçırılması haccın tamamının geçersiz olması ve hacı adaylarının çabalarının boşa gitmesi anlamına gelirdi. Bu dini bir sebep olup ekonomik mağduriyete de yol açabiliyordu. Zira geç kalan hacı adaylarının hızlı hareket etmesi develerde büyük bir kayba yol açabilirdi. Bu da yerlerine yeni develerin temin edilmesi anlamına gelir ki bunun anlamı gereksiz bir masrafın

⁸⁵ Surayı Faroqhi, *a.g.e.*, s.58.

⁸⁶ Zekeriya Kurşun, *Necid ve Ahsa'da Osmanlı Hakimiyeti, Vehhabî Hareketi ve Suud Devleti'nin Ortaya Çıkışı*, Ankara 1998, s.137.

⁸⁷ Mustafa Güler, *a.g.e.*, s.56.

ortaya çıkmasıdır. Bunun dışında kervan yolundaki çöl sakinleri de kervanı rahat bırakmayabilir, binek hayvanlarını almaya teşebbüs edebilirdi.⁸⁸

4) Yol Boyunca Devlet Tarafından Hacı Adaylarına Ve Beraberindeki Askerlere Verilen Hizmetler

Surre ile beraber yol alan hacı adayları normal şartlarda kendi gereksinimlerini karşılamakla yükümlüken durumu kötü olan hacılara kervan kumandanının adamları bakmaktaydı. Kervanda vazifeli olan asker ve memurların su, yiyecek gibi ihtiyaçları ise kamusal kaynaklardan karşılanmaktaydı. Bunun için özellikle ihdas edilen daire “Kılar-ı Has-ı Hacc-ı Şerîf”ti. Bu dairenin çalışanları bir sonraki mola yerinde suyun yetmeyeceğini düşündüklerinde suyu tulumlarla taşıyarak olası bir sorunu önlerlerdi.⁸⁹

Kadılar dışında önemli rollerden biri de Medine’de *şeyhü’l-hareme* düşüyordu. Kimi zaman ilmiye sınıfından seçilen bu kişi kimi zaman da Hz. Muhammed’in (s.a.v.) kabrinde hizmet eden ağalar arasından seçiliyordu. Ağaları atamak ve aralarındaki disiplini sağlamak görevi şeyhü’l-hareme aitti. Şeyhü’l-harem ulemeden değil ise ağaların mahkemede bulunmalarını sağlar, ulemeden ise kadılık görevini üstlenirdi.⁹⁰

⁸⁸ Suraya Faroqhi, *a.g.e.*, s.1.

⁸⁹ Suraya Faroqhi, *a.g.e.*, s.45.

⁹⁰ Suraya Faroqhi, *a.g.e.*, s.170.

II. BÖLÜM

SURRE DEFTERLERİ

A) Sultan II. Mahmud Han Vakfı'na Kayıtlı Surre Defterleri Ve Fiziki Görünümleri

Surre Defterleri, her yıl düzenli olarak Mekke ve Medine'ye gönderilen aynî ve nakdî yardım ve hediyelerin kimlere ve ne miktarda gönderildiğini bildirmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan Surre Defterleri Kataloğu H. 1009–1327 (M. 1600–1909) yılları arasındaki 4.170 aded Surre Defteri'nin analitik envanterinden teşkil olunmuştur.

Surre Defterleri, mahiyet olarak iki kategoride mütalâa edilebilir. Birincisi, surre muhasebesinin tutulduğu şahısların isimlerini ve ne kadar aynî ve nakdî yardım yapılacağını gösteren defterler; ikincisi, surre alma hakkında sahip olduğu halde kendi rızasıyla hakkından feragat edenlerin, yeniden surre almaya hak kazananların isimleriyle, hac yolunda bulunup hac ve surre kabilelerinin salimen gidip gelmelerini temin maksadıyla görevlendirilen Arap oymaklarının isimleri ve bunlara dağıtılan meblağı bildiren defterlerdir.

Sultan II. Mahmud Han Vakfı'na kayıtlı surre defterleri bahsedilen katalogda yer alıp sekiz adet defteri ihtiva etmektedir.

a) 3729 Numaralı Surre Defteri

a) Kodu	EV.HMK.SR.
b) Sıra no	3729
c) Başlangıç Tarihi	1248
d) Ebat	14 x 39
e) Sayfa	2

14 x 39 ebatlarını hâiz olan bu defter iki varakadan oluşmakta olup birinci varağı boştur. Birinci varağın ön yüzünde imzalı tuğra bulunmaktadır. Bu defterin bazı kısımları tahrip olduğundan okumayı güçleştirmekte, kimi kısımları ise bu sebepten ötürü hiç okunamamaktadır. Yazı türünün rik'a olduğunu gördüğümüz bu defterde rakamlar kırmızı renkle yazılmıştır.

b) 3919 Numaralı Surre Defteri

a) Kodu	EV.HMK.SR.
b) Sıra no	3919
c) Başlangıç Tarihi	1262
d) Ebat	17 x 48
e) Sayfa	4

Adı geçen defter dört varaktan oluşmaktadır. Bu varaklardan dördüncü varak ise boştur. Defterin cildi pembe renkte olup görülen küçük çiçek resimleri de Osmanlı sanatının her alana nasıl sirayet ettiğini göstermesi bakımında ayrıca dikkate şayandır. Defterde kullanılan yazı çeşidi rik'adır. Siyah mürekkebin ağırlıkta olduğu defterde üçüncü varağın ikinci yüzünde kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Ayrıca defterin sonunda Abdülkadir isimli mühür de bulunmaktadır.

Defterde adı geçen vakıflardan Saltanat-ı Seniyye tarafından Mekke, Medine, Kudüs ve Şama gönderilen Surre-i Hümayunlar yer almaktadır.

c) 3674 Numaralı Surre Defteri

a) Kodu	EV.HMK.SR.
b) Sıra no	3674
c) Başlangıç Tarihi	1245
d) Ebat	20x46
e) Sayfa	6

Bu defter altı varaktan oluşmaktadır. Defterin dış yüzeyi sarı bir kapakla kaplanmıştır. Yazı cinsi rik'a olup diğer defterlere nazaran daha okunaklıdır. Dördüncü varağın ikinci yüzündeki açıklamalar ile ilgili kısımlar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Bu defterin sonunda yer alan mühür Mehmet Said ismini taşımaktadır.

d) 3517 Numaralı Surre Defteri

a) Kodu	EV.HMK.SR.
b) Sıra no	3517
c) Başlangıç Tarihi	1239
d) Ebat	26x77
e) Sayfa	2

Defterin varak sayısı iki olup ikinci varağı boştur. Okunaklı bir yazıya sahip olan defterdeki yazı cinsi rik'adır. Sultan İkinci Mahmud Han Vakfı tarafından Medine'ye gönderilen atıyyeleri içermektedir.

e) 3894 Numaralı Surre Defteri

a) Kodu	EV.HMK.SR.
b) Sıra no	3894
c) Başlangıç Tarihi	1259
d) Ebat	17x48
e) Sayfa	6

Saltanat-ı Seniyye tarafından Mekke, Medine, Şam ve Kudüs'e gönderilen surre-i ikmal defteri olan bu defter altı varakdan müteşekkil olup birinci ve altıncı varaklar boştur. Dış kabı sarı renkte olan defterde kullanılan rik'a isimli yazı cinsi okunaklıdır. Defterin sonunda bulunan mühür Mehmed Recai ismini taşımaktadır. Defter içerisinde ayrıca bulunan küçük bir kağıda metin yerleştirilmiştir. Metin aşağıdaki yazıyı ihtiva etmektedir:

“Defter-i ma‘lumât surre-i şerîfe-i hâkaniyye-i rumiye-i cedide. Berây-ı ahali-i Medine-i Münevvere nevvrehâ Allah-u teâla ile yevmi'l ahire der vâcib sene erba'a işrûn ve mietün ve elf.”

f) 3336 Numaralı Surre Defteri

a) Kodu	EV.HMK.SR.
b) Sıra no	3336
c) Başlangıç Tarihi	1231
d) Ebat	26x73
e) Sayfa	2

Sultan II. Mahmud Han Vakfı tarafından Medine'ye gönderilen atıyyeleri içeren bu defterde 2 varak bulunmaktadır. İkinci varağı boştur. Bu defterin yazı cinsi rik'a olup okunabilir durumdadır. Defterde ayrıca isimleri geçen şahısların mühürleri de bulunmaktadır. Ayrıca defterin sonunda beş ayrı mühür bulunmaktadır.

g) 3913 Numaralı Surre Defteri

a) Kodu	EV.HMK.SR.
---------	------------

b) Sıra no	3913
c) Başlangıç Tarihi	1261
d) Ebat	27x75
e) Sayfa	4

Bu defter Evkaf-ı Hümayun ve Haremeyn-i Muhteremeyn Hazinesinden mazbut ve meşrut vakıflardan müretteb olan emvalin yıllık mal ve bekayâlarını içermektedir. Dört varaktan oluşan defterin dördüncü varağı boştur. Defterde rik'a, divanî ve siyakât yazıları kullanılmıştır. Ayrıca defterdeki açıklama kısımları kırmızı kalemle yazılmıştır.

h) 3867 Numaralı Surre Defteri

a) Kodu	EV.HMK.SR.
b) Sıra no	3867
c) Başlangıç Tarihi	1257
d) Ebat	17x41
e) Sayfa	10

Saltanat-ı Seniyye ve bu defterde isimleri geçen vakıflardan 1257 ve 1259 tarihleri arasında Mekke, Medine, Kudüs ve Şam'a gönderilen surreleri içeren defter çürük olup araştırmacıya açık değildir.

B) Defterlerin Diplomatik Özellikleri

Surre Defterlerinin diplomatik özelliği incelendiğinde bir başlangıç cümlesi ile giriş yapıldığı görülmektedir. Bu giriş her defterde aynı olmayıp muhtevası değişmektedir. Bu giriş içerisinde surrenin nereye gönderildiği ve surrelerin hangi vakıflar tarafından karşılandığı ifade edilmektedir. Örneğin II. Mahmud Han Vakfının 3729 numaralı defterindeki girişin muhtevası şudur: “Defter-i vazîfe-horân berây-ı ahali-i Mekke-i mükerrerme an evkâf-ı Haşye Latif ve muallim-i münîf merhûme ve mağfirun lehe Vâlide Sultan tâbet serâha valid-i merhum mağfirun leh Gazi Sultan Mahmud Han tâbe serâhu derununda Bâb-ı garb ve Da'lata der vâcib-i sene seman ve erbain ve mieteyn ve elf (1246).” 3919 numaralı bir başka defterde geçen giriş ifadesi de şu şekildedir: “Taraf-ı saltanat-ı seniyyeden Mekke-i mükerrerme ve Medine-i münevvere ve Kudüs-i şerîf ve Şam-ı şerîf ahâlî-i kiramına surre-i humayun emini saadedlü efendi hazretlerine teslimen ve havâleten .iki yüz altmış iki senesine mahsuben irsâli mu'tad olan surre-i şerîfe ve ma'âşihâ ve zam vezâif ve mâhiyyâtın ve icmâldir.” İncelediğimiz diğer defterler arasındaki 3913 numaralı

defter: “Evkaf-ı humayun ve Haremeyn-i muhteremeyn hazine-i behiyyesinden mazbut ve meşrut evkâftan mürettep olan emvâl-i surre-i şerîfenin mâl-ı seneviyeleriyle bekayalarının mikdarını mübeyyin ber vech-i müfredât defteridir.” şeklinde başlarken; 3894 numaralı defterde kısaca “Taraf-ı Salatanat-ı seniyyeden Mekke-i mükerreme ve Medine-i münevvere Kudüs-i şerîf ve Şam-ı şerîf ahalilerine surre-i humayun emini atufetli efendi hazretlerine” ifadeleri ile giriş yapılmıştır. 3336 numaralı defterde de farklı bir giriş yazısı görmekteyiz: “Ba’is-i asayiş cihâye ve sebeb-i âzamiş-i âlemiyân olan şevketlü kerametlü kudretlü azametlü padişah-ı alempenah efendimiz hazretlerinin taraf-ı mülûkânelerinden Medine-i münevvere ahalisinden bazı zevata ber mu’tad irsâl olunan atabe-i hümayun. Sene 231.” 3674 numaralı deftere baktığımızda: “Taraf-ı saltanat-ı aliyyeden Mekke-i mükerreme ve Medine-i münevvere ve Kudüs-i şerîf ahalisine surre-i şerîfe emini yediyle irsal olunan sikke-i hasenenin icmalidir ki aynı ile zikr olunur” giriş yazısı ile karşılaşırken; 3517 numaralı defterde: “Bais-i âsâyîş-i cihan ve sebeb- idâmet-i alem-penah olan şevketlü kerametlü kudretlü padişah-ı alempenah efendimiz hazretlerinin taraf-ı mülûkânelerinden ferâşet-i hümayun vekilleri Ahmed ve Ebu’s-server ve İbrahim ve Abdullah ve Hasan Efendi marifetleriyle Medine-i münevvere ahalisinden bazı zevâta irsal olunan ataya-ı şahane ve defteridir” yazısını görmekteyiz.

Tezimizin konusunu teşkil eden defterlerde yine giriş yazısında bu surrenin nereye gönderildiğine dair bilgiler bulmaktayız. Surre tek bir yere gönderildiği gibi dört yere birden de gönderilmektedir. Örneğin 3919 numaralı defter surrenin dört yere birden gönderildiği görülürken (3919: *Taraf-ı saltanat-ı seniyyeden Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere ve Kudüs-i Şerîf ve Şam-ı Şerîf ahâlî-i kiramuna surre-i humayun emini saadedlü efendi hazretlerine teslimen ve havaâleten .iki yüz altmış iki senesine mahsuben irsâli mu’tad olan surre-i şerîfe ve ma’âşihâ ve zam vezâif ve mâhiyyâtın ve icmâldir.*) surrenin tek bir yer için hazırlandığı da dikkati çekmektedir (*Defter-i vazîfe-horân berây-ı ahali-i Mekke-i mükerreme an evkâf-ı Haşye Latif ve muallim-i münîf merhûme ve mağfirun lehe Vâlide Sultan tâbet serâha valid-i merhum mağfirun leh Gazi Sultan Mahmud Han tâbe serâhu derununda Bâb-ı garb ve Da’lata der vâcib-i sene seman ve erbain ve mieteyn ve elf (1246)*).

İncelenen defterlerin kimisinde giriş cümlesinden sonra surre gönderen vakıfların isimleri yer almaktayken kimisinde de surre verilen kimselerin künyeleri verilmiştir. Surre tahsis edilen kişinin ismi yazıldıktan sonra bin ifadesi getirilerek kimin oğlu olduğu belirtilmiştir. Örneğin: Hafız Osman bin Hüseyin Kussare.⁹¹

91 BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3517, vr. 1a.

İsimlerden sonra defterlerde şahıslara tahsis edilen meblağlar belirtilmiştir. Ancak bu meblağ kimi defterde toplam olarak da kaydedilmiştir.

Ele alınan 7 defterin her biri o senenin tarihi atılarak mühürlenirdi. Tarih yazılarını her defterde görsek de aynı şeyi mühürler için söyleyemeyiz. Örneğin 3919 numaralı defterin sonunda Abdulkadir, 3894 numaralı defterde Mehmed Recai, 3336 numaralı defterde Mehmed Said isimli mühürler yer alırken 3517 numaralı defterin sonundaki mührün içinde Sehnil Rabbi Umur Ebu Bekir (Rabbim Ebubekir'in işlerini kolaylaştır) ibaresi bulunmaktadır. 3729 ve 3913 numaralı defterlerde ise her hangi bir mührü rastlanmamıştır.

C) Yazışma Usulü

Yazışmalarda geçen ibarelere bakıldığında; şerh verildi, iş bu mahalle şerh verildi, ilmühaber şerh verildi, şart olunmuştur ifadeleri ile karşılaşılmaktadır. Bu ibareler metinlerde şu şekilde geçmektedir:

Şerh Verildi:

“Zâbit-ı kurâ tarafından tahsil olunacağı şerh verildi”.⁹²

“Mezkûr Medine-i münevvere ahalisinden olub Şam-ı Şerîf’de Sâdât-ı Mısriyyun evkâfından yevmi beş akçe vazifesini mütevellisinden surre-i şerîfe emîni ahz ve kabz eyleyip Medine-i münevvere’ye duhûlünde sahib-i vazife-i merkûme teslim eylemek üzere 1212 senesi evsatu Cemaziyelevvelinde emri şerîf verildi. Şerh verildi”.⁹³

“5 Receb sene 1213 tarihiyle Haremeyn muhasebesinden varid olan ilmühaber mucibince memhuren kayd olunduğu şerh verildi”.⁹⁴

“Evkaf-ı hümâyun hazreti cihandâriden Mekke-i mükerrerme şerefhallahü teâla ta‘zimen ve tekrimâda mutavattın saadât-ı benî aleviyyenin umumuna bâ hatt-ı hümayûn-ı inayet makrun senevi tayin buyurulan üçbin kuruş surre-i şerîfe irsal taraf-ı saltanat-ı seniyyeden tayin buyurulan surre-i şerîfe ile surre-i hümâyun emîni olanlara başka kıyye ile teslim ve mahall-i mübârekeye irsal olunub mahallinde sâdât-ı mümaileyhin nakibleri marifetiyle layıkıyla tevzi ve taksim olunmak şartıyla emr-i alişan verildiği şerh verildi”.⁹⁵

“Vâkife-i mümaileyha Selanik kazasında vakıf Lankaza nahiyesinde çiftlik ve İstanbul Astanova çiftlikleri mahsulünden olmak üzere Medine-i münevvere’de Karabaş medresesi

92 BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3913, vr. 2b.

93 BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 5a.

94 BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 5b.

95 BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 6a.

fukarasına senevi yüz kuruş tayin eylediği surre beher sene haremeyn hazinesine teslim ve surre-i şerîfe ile irsal olunmasını şart eylediği şerh verildi.”⁹⁶

İş Bu Mahalle Şerh Verildi;

Bu ibare metinlerde şu şekilde geçmektedir:

“Şam-ı şerîf defterdarı Kudüs-i şerîf surresini ve Yafa İskelesine havâledir deyü surre emînlerine te’addî eylememek babından da Yüz Yirmi Dokuz senesi Cemaziyelahirinde sâbıkâ nâzır-ı vakf-ı darü’s-sa’âdetü’ş-şerîfe ağası merhûm el-Hâc Beşir Ağa’nın arzı ve sâdır olan fermân-ı ‘âli ile surre-i şerîfe emîni yedine emr-i şerîf verilmeğin işbu mahalle şerh verildi”.⁹⁷

“Darü’s-sa’âdetü’ş-şerîfe ağası merhum Beşir Ağa’nın arzı ve sâdır olan fermân-ı ‘âlişan ile Şam-ı şerîf valisine ve Şam-ı şerîf ve Kudüs-i şerîf kadılarına hitaben Bin Yüz Altmış Üç senesi dahi mufassal ve meşrûh emr-i şerîf verilmekle Kudüs-i şerîf surresi defterine kayd olunmağla işbu mahalle şerh verildi”.⁹⁸

“Trablus Şam’da vâki’ kuyumcubaşı sâbık merhum Osman’ın vakf eylediği kuyumcular hanı ve dükkânîn icâresinden beher sene Mekke-i Mükerrerme ve Medine-i Münevvere fukarasına Üçyüz Seksen İki Kuruş şart etmekle surre emîni vakıf mütevellisinden bi’t-temâm tahsil eyleyüp Mekke-i Mükerrerme ve Medine-i Münevvere ahâlisine vâsıl eylemek üzere emr-i şerîf verilmekle işbu mahalle şerh verildi”.⁹⁹

“Vakf-ı mezbûrdan Mekke-i Mükerrerme’de Hammâme-i Harem-i muhterem vesaire ve hûs ve tuyûr ve makam-ı Maliki ile makamı Hanefi beyninde vâki’ umre kaldırımı esfelinde bina ve ihdâs eylediği sakāya ve dârî bahası ve mecra ve haremi ve nezareti vazifesi için senede 48 kuruş ta’yin olunmağla surre-i şerîfe emîni yediyle ashabına verilmek için işbu mahalle şerh verildi”.¹⁰⁰

“Mîrül-hac olanlar dahi vakt ü zamanıyla getirip surrei şerîfe emîni marifetiyle cümle muvacehesinde ber mûceb-i defter-i sultanî ashabına tevzi’ ve taksim ve bir ferd cevri ve eziyet olunmamak üzere işbu mahalle şerh verildi”.¹⁰¹

“Vakf-ı mezburdan Mekke-i Mükerrerme ağayanına ta’yin olunan yüz sikke-i hasene bahâ-i cizye ve Medine-i Münevvere ahâlisine bin yedi yüz yetmiş iki hasene ile yetmiş para dahi merhum Sultan Ahmed Han evkâfi misillü Mısır Kahire’de Mîrül-hac olan tahsil ve vakti zamanıyla getirip surre-i şerîfe emîni marifetiyle cümle muvacehesinde ber mûcip defter-i sultanî ashabına tevzi’ ve taksim ve bir fert cevri ü eza olunmamak üzere işbu mahalle şerh verildi”.¹⁰²

96 BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 6a.

97 BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 2b.

98 BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 2b.

99 BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 3b.

100 BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 4a.

101 BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 4a.

102 BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 4a.

“mahtûm defteri beher sene Asitane-i Saaded’te mütevellî-i vakıf olanlara getirip Haremeyn-i şerîfeyn muhasebesine kayd olup ilm ü haber kaimesi gelmeğın iş bu mahalle şerh verildi”.¹⁰³

“Şam-ı şerîf havalisinde Mekke-i mükerrerme ve Medine-i münevvere fukarasına ta’yın olunan vazifeleri birkaç sene noksan üzere olduğundan sâbıka şeyhül-harem eş-şerîf en-Nebevi ağa inha etmeğın Şam valisi ve kadısı huzurlarında add u vezn olup mukaddemâ irsâl olunan emr-i şerîf mucibince surre-i şerîfe emini olanlara bi’t-temâm teslim olup her birine add u vezn olunduğu üzere surre-i şerîfe emini vasıl eylemek üzere emr-i şerîf verildiği iş bu mahalle şerh verildi”.¹⁰⁴

“Merhûme ve mağfirun leha Safiye Sultan hazretlerinin kerimleri Zahide Hanım Sultan ve sâbıkâ Cidde-i ma’mûre valisi merhum el-Hâc Ebubekir Paşa evkâflarının Galata’dan Haremeyn-i şerîfeyn fukarasına ümenâ-i surre-i şerîfe ile irsâl olunan surre-i şerîfe mahallerine fukarasının ziyade kesret ve hücumları sebebiyle ashabına vusûl bulmayıp nehy-i dest kalmalarıyla müşarûn ileyhın surreleri memhûrlarıyla vaz’ olunduğu kiseden ihrac olundukta Mekke-i mükerrerme fukarasının surreleri sükkân-ı Mekke’den müşarûnileyh Ebubekir Paşa’nın mühürdarı Süleyman Efendi ve Medine-i münevvere surreleri bâ berât-ı âlişân masrafları Şeyhül Haremî eş-şerîf en-Nebevi marifetiyle tevzi’ olunmak üzere emr-i şerîf verilmeğın iş bu mahalle şerh verildi”.¹⁰⁵

“Meblağ-ı mezbûr Asitane-i Saadete nâzır-ı vakf-ı Haremeyn-i şerîfeyn müftüsü Efendi ahz olunup Mekke-i mükerrerme’de Cidde-i ma’mûre valisi Şeyhü’l-harem-i Şerîf hazretleri ve Medine-i münevvere’de Şeyhü’l-harem eş-şerîf en-nebevî ma’rifetiyle ashabına teslim olunmak üzere emr-i şerîf verilmeğın işbu mahalle şerh verildi”.¹⁰⁶

“Evkâf-ı şerîfelerinden almak üzere beher sene Medine-i münevvere ahalisine irsâl olunan surre ile irsâl olunmak üzere Haremeyn Muhasebesinden beratları verilmekle Kaymakam mütevellileri yediyle surre emini olanlara teslim olunup mahallinde yedlerinde olan beratları mûcibince ashabına tevzi’ olunmak üzere nâzır-ı vakıf hazretlerinin arzlarıyla sâdır olan fermân-ı ‘âlî ile kayd olunduğu işbu mahalle şerh verildi”.¹⁰⁷

“Vakf-ı müşarûn-ileyh hazretlerinin beher sene Medine-i münevvere ahalilerine tayin eyledikleri ikiyüzelli kuruş surre-i şerîfeyi beher sene surre-i şerîfe emini olanlar Şam-ı şerîf’de mütevellisi yedinden ahz ve mahallinde cümle marifetiyle ashabını tevzi ve taksim olunmak üzere işbu mahalle şerh verildi”.¹⁰⁸

¹⁰³ BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 4b

¹⁰⁴ BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 4b

¹⁰⁵ BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 4b

¹⁰⁶ BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 4b

¹⁰⁷ BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 4b

¹⁰⁸ BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 5a

“Vâkıf mümaileyh evkafı mahsulünden Mekke-i mükerrerme’de Harem-i Şerîf’de Altınoluk hidmetiyle şerefyâb olan ağayan ve ser ağayana tayin eylediği yüzseksen kuruş ve Medine-i münevvere ahalisine tayin eylediği dört yüz yetmiş kuruş surre-i şerîfe başka başka çıkın ile vaz’ olunduğu kıyyeden ihrâc olundukta ber mûcib defter-i sultani surre-i şerîfe emîni marifetiyle ashabına teslim olunmak üzere şart kılınmağla işbu mahalle şerh verildi”.¹⁰⁹

“Vakf-ı müşarun-ileyha hazretlerinin mücerreden ihyasına muvaffak oldukları evkaf-ı şerîfleri fazilesinden i’tâ olunmak üzere Medine-i münevvere nevvrehallahü ila yevmil ahirede vaki sultan-ı enbiya ve rusûl-ı kibriyya sallallahu teala aleyhivesellem hazretlerinin Ravza-i mutahhara ve türbe-i muattaralarını zevarin sebebiyle hasıl olan gubardan hıfz ve tezyin eylemek için sulâh ve fukavî ile mevsuf bir kimesne künnas olub kemal-i edeb ve etyab-ı esbab ile hizmeti celilesini bade’l-edasına da yüzyirmibeş kuruş vazife ve bir kimesne sakî olub kırba ile harem-i şerîfin havalisini sa’y idüb hizmeti makalesinde senede kezalik yüzyirmibeş kuruş vazife ve katib-i sultani olanlar ciheteyn mezkûruyla nazır olup senede elli kuruş nezaret vazifesiyle cem’an üçyüz kuruş beher sene Surre-i Hümayun eminleriyle irsal olunub İstanbul rayici üzere bila noksan şeyhü’l-harrem yediyle mürtezika-i mezbûrana eda ve teslim ve hizmet-ı mezkûrlar müşarünilayhanın inzımam valileri ve katib-i sultani olan efendinin nezaretiyle hazret-i mezkûrlar icra olunmak üzere şart ve tayin olunduğu işbu mahalle şerh verildi”.¹¹⁰

İlmuhaber Şerh Verildi;

“Vakf-ı hümayun-ı şâhaneden tayin ve tahsis kılınan senevi ikibin kuruş surre akçesi Mekke-i mükerrerme surresi defterlerine kayd ile işbu ikiyüzotuzdokuz senesinden itibaren beher sene vakf-ı şerîf-i mülkaneden haremeyn-i şerîfeyn hazinesine teslim olunarak başkaca kîseye vaz’ ve mahalline irsal ve efendi-i mümaileyhin makbuzunu müş’ar memhûr senedi celb ve vakf-ı celil-i mülükaneyeye itâ olunmak üzere 26 C. sene 1239 tarihinde haremeyn-i şerîfeyn muhasebesinden vürud eden ilmuhaber şerh verildi.”¹¹¹

“Vakf-ı hümayun-ı şahaneden tayin ve tahsis kılınan senevi ikibin kuruş surre-i şerîfe akçesi Mekke-i mükerrerme surresi defterlerine kayd ile işbu binikiyüzkırkbeş senesinden itibaren beher sene vakf-ı şerîf ile mülükânenen Haremeyn-i şerîfeyn hazinesine teslim olunarak başkaca kıyye vaz’ ve mahalline irsal ve efendi-i mümaileyhin makbuzu müş’ar mühür senedi celb ve vakf-

¹⁰⁹ BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 5b

¹¹⁰ BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 6a

¹¹¹ BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 6a

ı celil-i mülükâneye i'tâ olunmak üzere fî 6 S. Sene 1244 tarihinde haremeyn-i şerîfeyn muhasebesinden vürûd eden ilmuhaber şerh verildi.”¹¹²

“Yine tamamen kadıya ve teslim olduğunu müşar Evkaf-ı Hümayun-ı Şahane tarafına bir kıt'a i'lam-ı şer'î ahz ve irsal olunmak üzere tanzim ve şeref evzay-ı sahife-i sünûh olan mübarek hatt-ı hümâyun şevketmakrun-ı mülükâne mûcibince aynı olmak üzere tayin ve tahsis buyurulduğunu mübeyyin fî 12 B. Sene 1231 tarihinde haremeyn-i şerîfeyn muhasebesinden vürûd eden ilmuhaber şerh verildi”.¹¹³

Şart Olunmuştur;

Metinlerde, “Delâil-i şerîf haftada iki defa hatm-i şerîf eylemeleri üzere ta'yîn ve şart olunmuştur”¹¹⁴ kaydı vardır.

D) Surre Defterlerinin İçeriği

1) 3919 Numaralı Surre Defteri

Bu defterde Osmanlı Devleti tarafından Mekke, Medine, Kudüs ve Şam halkına verilen surreler ele alınmış olup surre 1262 senesinde yola çıkarak ilgili yerlere ulaşmıştır. Bu defter bize Mekkeden başlamak üzere Medine, Kudüs ve Şam'a sırasıyla değinerek; kimler ve hangi vakıflar tarafından yardımların yapıldığı ve bu yardımların miktarları ve kimlere verildiği kaydedilmiştir.

Defterin başında, dönemin padişahı olan Abdülmecid'in ceyb-i hümayundan Mekke için yaptığı yardım görülürken defterin ikinci varağında yine Abdülmecid'in Medine için vakıf aracılığı ile surre alayına verdiği yardım dikkatimizi çekmektedir. Abdülmecid Han II. Mahmud Han Vakfı'na Mekke için 1 kise ve 13.125 kuruş para yardımı yaparken Medine için 1 kise ve 9.842,5 kuruş para yardımı yapmıştır. Toplamda surre alayına verdiği miktar 2 kise ve 22.967,5 kuruşu bulmaktaydı.

Adı geçen defterde II. Abdülmecid Han dışında Evkaf-ı Humayun Hazinesinden de surre alayına yardım gönderildiği görülmektedir. Ayrıca pek çok vakıf da çeşitli miktarlarda ödedikleri yardımlar 1261 senesinde yerlerine ulaşmıştır. Bu vakıflar; Darüssaade Ağalarından Hafız İsa Ağa'nın vakfı, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Vakfı, Baltacı Mahmud Ağa Vakfı, Hacı Hasan Ağa Vakfı, Hacı Yusuf Efendi Vakfı, Cabbarzâde Mustafa Bey Vakfı (bu vakfın ismi iki kere geçmektedir.) Hacı İbrahim Ağa Vakfı, Bostevî Hacı Ahmed Ağa Vakfı, Şehid Mehmed Paşa Vakfidir. İsmi geçen Vakıflar İstanbul'da olup ayrıca Surre Alayı yolunda olan diğer vakıfların da

¹¹² BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 6b

¹¹³ BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 4b

¹¹⁴ BOA, *EV.HMK.SR*, nr. 3674, vr. 4b

bu surreye katkıları görülmektedir. Bunlar ise Mısır Kahire’de bulunan Gazi Sultan Ahmed Han Vakfı, I.Mahmud Han Vakfı ve Beşir Ağa Vakfıdır. Toplam 12 vakfın yalnızca 3919 numaralı defterde olduğu gözlemlenmektedir.

İncelediğimiz bu defterde en fazla yardımın II. Abdülmecid ile Evkaf-ı Humayun Hazinesi tarafından verildiği görülmektedir. II. Abdülmecid Han 22.967,5 kuruş, Evkaf-ı Humayun Hazinesi ise 4995 kuruş vermiştir. Bu şahıs ve kurumun dışında vakıflar arasında en fazla yardımı yapan kuruluş ise Şehid Mehmed Paşa Vakfıdır. Bu vakfı izleyen kuruluş 394,5 kuruş ile Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ve 250 kuruş ile Hafız İsa Ağa Vakfı’dır. En az yardımın ise 9 kuruşla Bostevî Hacı Ahmed Ağa Vakfından çıktığı görülmektedir.

Vakıf	Yaptığı Yardım (Kuruş)	Verildiği Yer
Hafız İsa Ağa	250	Mekke Ahalisine
Merzifonlu Kara Mustafa Paşa	394,5	Medine Ahalisine
Baltacı Mahmud Ağa	207	Medine Ahalisine
Hacı Hasan Ağa	229	Medine Ahalisine
Hacı Yusuf Efendi	105	Medine Ahalisine
Cabbarzâde Mustafa Bey	45	Medine Ahalisine
Hacı İbrahim Ağa	16	Medine Ahalisine
Bostevî Hacı Ahmed Ağa	9	Medine Ahalisine
Şehid Mehmed Paşa	3.336	Medine Ahalisine
Hümâye Hatun	30	Medine Ahalisine
III. Mustafa Han	42	Medine Ahalisine
Derviş Ahmed Efendi	10	Medine Ahalisine

İstanbul Dışındaki Vakıflar

Vakıf İsmi	Yaptığı Yardım (Kuruş)	Verildiği Yer
Kahire’de Gazi Sultan Ahmed Han Vakfı	1 kise+2700	Mekke ve Medine Ahalisine
Kahire’de I.Mahmud Han Vakfı	1 Kise+3525,5	Mekke ve Medine Ahalisine
Kahire’de Beşir Ağa Vakfı	1kise(boş)+4209,5+8pare	Mekke ve Medine Ahalisine
Halep’teki Cezzar Ahmed Paşa Vakfı	250	-
Halep’teki Merhum Sultan Gavri Vakfı	1050 kuruş	-
Şam’da Sâdât-ı Mısıriyyûn Vakfı	15	Müderri Abdurrahman Cami’ye
Şam’da Haremeyn-i Şerîfeyn Vakfı	30	Şeyh Muhammed Mütevakkî ve karındaşı Şeyh Cevad

Surre Alayının yardımı ulaştırdığı kişiler yalnızca fakir fukaradan oluşmamaktaydı. Çeşitli yerlere surre alayının topladığı yardımlar dağıtılmaktaydı. Örneğin Mekke ve Medine ileri gelen görevlilerine hediyeler ihsan edildiği gibi yol güzergâhı üzerinde bulunan kişilere ayrıca şeyh ve seyyidlere de bu yardımların ulaştığı görülmektedir.

Abdülmeccid Han tarafından Mekke ve Medine’ye yardım gönderilmiştir. II.Mahmud Han Vakfı’nın ise Sebîbizâde Mehmed Efendi’ye (6.562,5 kuruş) ve Mekke-i Mükerrreme Naibü’l Haremi Seyyid Süleyman Efendiye (2.625 kuruş) ve sadât-ı benî Alevilere (1 kise+15.937,5 kuruş) yüklü bir miktar gönderdiği diğer vakıflarla karşılaştırıldığında açıkça ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca kimi vakıfların gelir getiren akarlarından elde edilen meblağların doğrudan surreye tahsis edildiği görülmektedir. Bu vakıflardan biri olan Halep’teki Havâce Ömer Efendi vakfı

sabunhaneden elde ettiği 600 kuruşluk kirasını doğrudan surreye vermiştir. Bir diğer vakıf Trablusşam'da bulunan Kuyumcubaşı Osman Ağa vakfıdır. Vakfın sahibi tarafından kuyumcular hanı ve dükkânların kira gelirleri Mekke ve Medine'ye tahsis edilmiştir. 1262 senesinde bu kiralardan 382 kuruş olduğu görülmektedir.

İcarlardan gönderilen yardımlar:

Vakıf İsmi	Ticarethane	Kuruş
Halep'teki Havâce Ömer Efendi Vakfı	Sabunhane	600
Trablusşam'daki Kuyumcubaşı Osman Ağa Vakfı	Kuyumcu Hanı ve Dükkanlar	382

Bu defterde Surre Alayı ile gönderilen yardım paralarının yanında hediyeler de ahali ve ileri gelen kişilere gönderilmiştir. Mekke, Medine, Kudüs ileri gelenlerine gönderilen hediyeler arasında kise, ferace, sof top bulunurken, Medine ahalisine de zeytinyağı gönderilmiştir. Feraceler için seçilen rengin yeşil olduğu görülürken “guz ferace” tabir edilen feracenin de bir çeşit kumaş olduğu tahmin edilmektedir. Surre Alayı Mekke ve Medine'ye giderken topladığı surre yardımlarını yalnızca gönderilmesi gereken yere değil yol üzerindeki konakladığı menzillere verirken nakliye için de ayrıca ücret ödemiştir.

Gösterdikleri hizmetler karşılığında ileri gelen kişilere de hediyeler verildiği görülmektedir. Örneğin Kabe-i Muazzama şerifine 2 adet yeşil ferace verilirken Kâbe-i Muazzama Kadısı'na, Kabe-i Muazzama Şeyhü'l haremine, Medine-i Münevvere kadısına ve Kudüs Şerif-i Şeyhü'l haremine bir adet guz ferace verilmiştir. Medine-i Münevvere ve Kâbe-i Muazzama şeyhü'l haremine de yine 1 adet yeşil ferace hediye edilmiştir. Ayrıca Medine-i Münevvere Naibü'l haremine, Medine-i Münevvere Hazinedarına ve Kudüs-i Şerif padişah-ı alempenah feraşet-i naibine bir adet sof top hediye edilirken Kâbe-i Muazzama'da bulunan Sultan Murad Han medresesine de bir adet sof top hediye edilmiştir.

2) 3729 Numaralı Surre Defteri

Defter 1246 senesinde Mekke-i Mükerrremeye gönderilen yardımları kapsamaktadır. Defterden öğrendiğimize göre Harem-i şerif ileri gelen kişilerine surre yardımı yapılmıştır. Bu

kişiler içerisinde Şeyhler ve Şeyhalar (Bayan) bulunmaktadır. Defterde ismi geçen bu şahıslar ve aldıkları surre yardımları şu şekildedir.

Şeyh ve Şeyhalar	Miktar
Şeyh Abdullah ibn-i Şeyh Muhammed Şemsi	Dûn Adet Tuğralı Altın
Şeyh Muhammed Salih El Müfti-i Şafi	İki Adet Tuğralı Altın
Şeyha Saliha Bint-i Şeyh Abdurrahman	İki Hasene
Şeyha Safiye Bint-i Ahmed Hemedani	İki Hasene
Şeyha Hatice Bint-i Şeyh Abdurrahman	İki Hasene

3) 3894 Numaralı Surre Defteri

3894 numaralı defter taraf-ı saltanat-ı seniyyeden Mekke-i Mükerrreme ve Medine-i Münevvere, Kudüs-i Şerîf ve Şam-ı Şerîf ahalilerine Surre-i Hümayun emini vasıtasıyla gönderilen surreleri ihtiva etmektedir. Defterde Abdulmecid Han Vakfı tarafından 9842,5 kuruş yardım gönderilmiştir. Buna göre Medine-i Münevvereye adı geçen vakıflardan toplam 205791 kuruş gönderilmiştir.

Adı geçen vakıflar ve gönderdikleri yardımlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

VAKIF	YAPTIĞI YARDIM(KURUŞ)
Merzifonlu Mustafa Paşa	677,5
Baltacı Mehmed Ağa	182
Hacı Hasan Ağa	204
Arnavî Seyyid Muhammed Efendi	90
Besâtîzâde Ömer Efendi	90
Cebbarzâde Mustaf Bey	30
Mustafa Bey	15
Hacı İbrahim Ağa	12
Şeyh Zemzem-i Şerîf Bosnevî Hacı Ahmed Ağa	9
Valide-i sultan Ahmed Han	240
Fatma Sultan ve Gazi İbrahim Paşa	208,5
Emetullah Baş Kadın	327,5

Darü's-sa'âde Ağası Mehmed Ağa	830
Baş kadın ve Hanım kadın ve Dürrinâz kadın	338,5
Mehmed Kethüda	262,5
Voynuk Ahmed Ağa ve Küçük Hüseyin Efendi	340
Sultan II. Mahmud Han hazinedarı Cevri Usta	500
Darü's-sa'âde Ağası Hafız İsa Ağa	250
Bezirgânbaşı Hüseyin Ağa	48
Postevi Hacı Ahmed Ağa	9
Mahmud Ağa	56
Osman Ağa	150

Ayrıca Evkaf Hazinesinden, Şam-ı Şerîf Mukataasından toplam 2 kise, 8531 kuruş gönderilmiştir. Defterden öğrendiğimize göre Medine-i münevvere Şeyhül Haremîne ve hizmetlilerine vazife ve maaş karşılığı olarak 23 adet kise ve 923839 kuruş verilmiştir.

Ayrıca Sultan Vakıfları tarafından da surre yardımı gönderildiği görülmektedir. Bunlar içerisinde en fazla yardım Gazi Sultan II. Mahmud Han vakfına aittir. Bu vakıflar ve gönderdiği yardımlar şu şekildedir:

VAKIF	YAPTIĞI YARDIM(KURUŞ)
Sultan Abdulmecid Han	6.562
Sultan Selim Han	6.563
Gazi Sultan II. Mahmud Han	25.125
Sultan II. Mustafa Han	590
Gazi Sultan Murad Han	4.162,5
Sultan Abdülhamid Han	4.117,5
Sultan III. Mustafa Han	3.782,5
Sultan III. Ahmed Han	346,5
Sultan I. Mahmud	820

Ayrıca vakıf kütüphanelerinde surreye yardımda bulunduğu görülmektedir. Defterde adı geçen kütüphane ve yardım miktarları aşağıda verilmiştir.

KÜTÜPHANE	YAPTIĞI YARDIM (KURUŞ)
Sultan III.Ahmed Han	364,5
Sultan I.Mahmud Han	1.820

Bunun dışında, Mekke-i Mükereime suyollarına nezaret olunmak üzere Haremeyn Hazinesinden 1.440 kuruş ayrılmıştır. Kudüs-i şerîf, Taif, Şam-ı şerîf ahalarına toplam 8.897,5 kuruş gönderilmiştir. Defterdeki kayıtlara göre; Kâbe-i Muazzama şerîfine, Kadısına ve Şeyhül Haremine verilmek üzere toplam 4 adet ferace gönderilmiştir. Kâbe-i Muazzama Muinesine ve Kâbe-i Muazzamada bulunan Sultan Murad Medresesi'ne verilmek üzere toplam 3 adet şali top gönderilmiştir. Medine-i Münevvere Şeyhülharemine, kadısına, Kudüs-i şerîf Şeyhülharemine verilmek üzere toplam 3 adet ferace gönderilmiştir. Medine-i Münevvere naibül haremine ve hazinedarına ve feraşi naibine, Kudüs-i şerîf feraşi naibine verilmek üzere toplam 5 adet şali top gönderilmiştir. Defterden öğrendiğimize göre; surre eminine harcırah olark 96 kuruş verilmiştir. Nakliye ücreti ise 400 kuruştur. Surre müjdecibaşısına 212 kuruş, taşra müjdecibaşısına 30 kuruş verilmiştir. Diğer harcamalar ise toplam 2.426 kuruş tutmuştur. Bunun dışında Ravza-i Mutahhara ve Medrese-i Münife verilmek üzere 100 kıyye zeytinyağı gönderilmiştir. Halep ve Şam-ı şerîf havalisinden tahsil ve mahal-i mübarekeye teslim olunmak üzere surre emini tarafından adı geçen vakıflardan 4.082 kuruş tahsil edilmiştir. Diğer harcamalar için 343.706 kuruş harcanmıştır.

İncelediğimiz bu defterde Hac yolu üzerinde bulunan menzillere, kapılara ve kapı bekçilerinde surre tahsisatı yapıldığını görmekteyiz. Bu yerler için toplam 434,5 kuruş harcanmıştır. Defterde İstanbul dışındaki vakıflar, yaptıkları yardımların miktarları ve gönderildiği yerler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

İstanbul Dışındaki Vakıflar

Vakıf	Miktar	Gönderildiği Yer
Halep'te Haremeyn-i Şerîfeyn Vakfı	1.800 Kuruş	Mekke ve Medine
Şam-ı Şerîfte Cezzar Ahmed Paşa Vakfı	250 Kuruş	
Halep'te Sultan Gavri Evkafı	1.050 Kuruş	Mekke ve Medine
Kahire'de Gazi Sultan II. Ahmed Han Vakfı	1.200 Adet Hasene-i Şerîf	Mekke ve Medine
Kahire'de Gazi Sultan I.Mahmud Han Vakfı	1.566 Adet Hasene-i Şerîf	Mekke ve Medine
Kahire'de El-Hac Beşir Ağa Vakfı	1.872 Adet Hasene-i Şerîf	Mekke ve Medine

Bazı vakıfların kira gelirleri doğrudan surre yardımları için ayrılmıştır. Bu vakıfların isimleri, gelirleri ve gönderildiği yerler aşağıdaki gibidir.

Vakıf	Ticarethane	Miktar (Kuruş)	Yer
Halep'te Hâvâce Ömer Efendi Vakfı	Sabunhane	600	Medine-i Münevvere
Trablus Şam'da Kuyumcubaşı Merhum Osman Ağa Vakfı	Kuyumcular Hanı Ve Dükkânlar	382	Mekke-Medine

4) 3913 Numaralı Surre Defteri

Defter, Evkaf-ı Hümayun ve Haremeyn-i muhteremeyne bağlı bulunan vakıflar tarafından gönderilen surre yardımlarını kapsamaktadır. Bu vakıflar içerisinde en dikkat çekenler, yardım miktarlarının fazla olması nedeniyle padişahlar tarafından kurulan vakıflardır. Defterde dikkatimizi çeken diğer vakıf kurucuları arasında padişah ailesine mensup hanım sultanlar, saray hanımları ile vezirlerin, ileri gelen görevlilerin ve imkân sahibi zenginlerin hanımları yer almaktadır. Ayrıca devlet kademelerinde çeşitli hizmetlerde bulunan paşalar tarafından muhtelif vakıflar oluşturulmuştur. Osmanlı Devleti'nin idari kadrosunda yer alan kişiler tarafından da çeşitli vakıflar tesis edilmiştir. Ancak bunların gelirlerinin ve yardım miktarlarının zikredilen diğer vakıflar kadar fazla olmadığı görülmektedir. Bunların dışında devlet kademelerinde görev almayan ancak maddi imkânları iyi olan kişiler tarafından da surre yararına vakıflar kurulmuştur. Defterde adı geçen vakıfların kurucularına göre tasnifi şu şekildedir:

Kurucular	Adet
Sultanlar	8
Hanım Sultanlar	13
Paşalar	32
Ağalar	45
Beyler	10
Hanımlar	29
Darüssaade Ağası	1
Reisülküttap	1
Kadıasker	1
Defterdar	1
Kethüda	7
Diğer Kurucular	61
Toplam	209

5) 3336 Numaralı Surre Defteri

Bu defterde Medine-i münevvere ahalisi olan bazı zâtlara surre verildiği görülmektedir. Bu zâtlar içerisinde seyyidler, şeyhler, hafızlar, hatipler, reisler, ağalar, mücavirler gibi farklı sosyal gruplara ait kişiler yer almaktadır. Bu kişilere verilen surre yardımlarının amacı devlete ve padişaha olan bağlılıklarını arttırmak ve hayır dualarını almaktır. Bu zatlar toplam kırkaltı kişi olup her birine onar kuruş, ondokuz para verilmiştir.

6) 3674 Numaralı Surre Defteri

Bu defter taraf-ı saltanat-ı aliyye tarafından Mekke-i mükerrerme, Medine-i münevvere ve Kudüs-i şerîf ahaliilerine gönderilen surre yardımlarını kapsamaktadır. Defterden öğrendiğimize göre Mekke, Medine ve Kudüs halkına toplam 60.228 adet hasene-i şerîf surre yardımı yapılmıştır. Defterde ayrıca sultan vakıflarından, hanım sultan vakıflarından, önemli devlet görevlilerinin kurdukları vakıflardan ve vakıf kütüphanelerinden surre yardımı yapıldığı görülmektedir. Adı geçen vakıfların tasnifi ve gönderdikleri yardımların miktarları şu şekildedir:

a-) Sultan Vakıfları

Vakıf	Yardıml	Gönderildiği Yer
Sultan II.Mustafa Han	350 Adet Hasene-i Şerif	-
Sultan II.Ahmed	1.200 Adet Hasene-i Şerif	Mekke-Medine
Gazi Sultan Mahmud Han	1.566 Adet Hasene-i Şerif	Mekke-Medine
Gazi Sultan Mahmud Han	Kise Adet 1.000/Kuruş 8.000	Medine’de bulunan medrese ve kütüphaneye
Gazi Sultan Mahmud Han	Kuruş Adet 3.000	Mekke’de sadatı benî alevîye
Gazi Sultan Mahmud Han	Kise Kuruş Adet 2.000	Şeyhizada Muhammed Efendi
Gazi Sultan Mahmud Han	Kise Kuruş Adet 2.000	Es-seyyid Süleyman Efendi(Naib-i Beytullahül Harem)

b-) Hanım Sultan Vakıfları

Vakıf	Yardıml	Gönderildiği Yer
Safiye Sultan	274 Kise Kuruş	Mekke-Medine
Hanım Sultan	282 Kise Kuruş	Mekke-Medine
Valide Sultan	Kise Kuruş Adet 300	Medine
Fatma Sultan	Hasene 302 / Kuruş 679	Medine
Hümaye Hatun	Kuruş Adet 60	Mekke-Medine
Hatice Sultan	Kuruş Adet 300	Ravza-i Mutahhara

c-) Vakıf Kütüphaneleri

Vakıf	Yardıml	Gönderildiği Yer
Gazi Sultan Mahmud Han	1214 Adet Kise Kuruş	Mekke
Gazi Sultan Mahmud Han	885 Hasene/1991 Kuruş	Medine
Gazi Sultan Mahmud Han	Adet 200/Hasene 885/Kuruş860	-

d-) Diğer Vakıflar

Vakıf	Yardım	Gönderildiği Yer
Hacı Ebubekir Paşa	662 Kuruş	Mekke- Medine
Hacı Beşir Ağa	Kuruş Adet 100	-
Darüssaade Ağası Beşir Ağa	Kise Kuruş Adet 737,5	-
Darüssaade Ağası Beşir Ağa	Kise Kuruş Adet 1.991	Medine
Darüssaade Ağası Mehmed Ağa	Kise Kuruş Adet 830	Mekke
Darüssaade Ağası Beşir Ağa	Kuruş Adet 1.263	Mekke
Darüssaade Ağası Beşir Ağa	Kuruş Adet 3.791	Medine
Darüssaade Ağası Beşir Ağa	Kuruş Adet 3.400	Beray-ı Buhari Havan ve Esmâ Ashab-ı Bedir
Darüssaade Ağası Beşir Ağa	1872 Adet Hasene-i şerîf Para 70	Mekke-Medine
Darüssaade Ağası Beşir Ağa	1.000 Kıyye Zeytinyağı	Ravza-i Mutahhara ve Medres-i vakıfı
Cezzar Ahmed Paşa	Kuruş Adet 250	Medine
Hacı Ali Ağa	Kuruş Adet 650	Mekke-Medine
Merzifonlu Kara Mustafa Paşa	Kuruş Adet 677	Mekke-Medine

Surre tahsisatı olarak Mekke, Medine ve Kudüs ileri gelen görevlilerine çeşitli hediyeler gönderildiği görülmektedir. Bu hediyeler arasında hilat ve sof top yer almaktadır. Buna göre; Kâbe-i muazzama şerîfine 2 adet hil'at, Kâbe-i muazzama kadısına 1 adet hil'at, Kâbe-i Muazzama Şeyhülharemine 1 adet hil'at, Medine-i Münevvere Şeyhülharemine 1 adet hil'at, Medine-i Münevvere Kadısına 1 adet hil'at gönderilmiştir. Adı geçen görevlilere toplam 6 adet hil'at verilmiştir.

Softop gönderilen görevliler ise şunlardır. Ka'be-i muazzama müftisine 1 adet, Medine-i Münevvere hazinekarına 1 adet, Kudüs-i Şerîf Şeyhü'l Haremine 1 adet, Medine-i Münevvere Nâibü'l Haremine 1 adet, Medine-i Münevverede Padişah-ı 'âlempenâh-ı ferâşi naibine 1 adet, Kudüs-i Şerifte Padişah-ı 'âlempenâh-ı ferâşi naibine 1 adet olmak üzere bu görevlilere toplam 6 adet sof top gönderilmiştir. Ayrıca Kâbe-i Muazzamada bulunan Sultan Murad Medresesi'ne de sof top gönderilmiştir.

Bunların dışında Halep ve Şam'daki vakıflardan ve İstanbul dışındaki diğer vakıflardan Mekke ve Medine ahalilerine toplam 1800 kuruş surre yardımı gönderilmiştir. Ayrıca Bazı vakıfların kira gelirleride surre yardımına ayrılmıştır. Bu vakıflardan merhum Hacı Ömer Efendi Vakfının sabunhane kirasından 600 kuruş Medine'ye gönderilmiştir. Bir diğer vakıf ise Trablus Şam'da bulunan Kuyumcubaşı Osman Ağa vakfidir. Bu vakfın kuyumcular hanı ve dükkânlarının kirasından her sene Mekke ve Medine fukarasına verilmek üzere 382 kuruş ayrılmıştır.

Defterden öğrendiğimize göre önemli zevat ve şeyhlere de surre verildiği görülmektedir. Adı geçen kişiler ve aldıkları yardımlar şunlardır: Şeyh Cemaleddin bin Kemal (Kuruş adet 30), Şeyh Ahmed bin Ömer Trablusi (Kuruş adet 15), Şeyh Ömer bin Salih Örfüzade (Kuruş adet 182), Muhammed Tahir Efendi (Kuruş adet 56).

7) 3517 Numaralı Surre Defteri

Bu defter Medine-i Münevvere ahalisinden olan zatlara verilen yardımları kapsamaktadır. Surre yardımı alan kişiler arasında seyyidler, şeyhler, hatipler, reisler, mücavirler, ağalar ve hafızlar yer almaktadır. Bu kişilerin her birine onar kuruş ondokuz para verilerek duaları alınmış ve devlete bağlılıklarının artırılması amaçlanmıştır.

D) Surre Alanlar

1- Seyyidler

Şerîf, Allah Rasulünün torunu Hz. Hasan'ın soyundan olup bunu salih bir senet ile isbat edenlere verilen bir isimdir. Seyyid ise yine Allah Rasulünün diğer torunu Hz. Hüseyin'in soyundan gelen kişilere verilen isimdir.¹¹⁵

Asırlar sonra sayıları artan bu kişiler İslam âleminin her yanına dağılmışlardır. Hz. Muhammed'e (s.a.v.) olan muhabbetlerine istinaden büyük saygı ve hürmet görürlerdi. Ayrıca kendilerine kimi imtiyaz ve muafiyetler de tanınmıştı.¹¹⁶

Zamanla seyyid ve şerîflerin daha rahat tanınmalarını sağlamak amacıyla kendilerine has bir kisve teşekkül edilmiş ve yine yalnızca onların kullanması yeşil sarık kullanmaları şart koşulmuştur.¹¹⁷

Haremeyn dışında yaşayan seyyid ve şerîflere bu kadar ehemmiyet verilirken Mekke ve Medine'de bulunan seyyid ve şerîflere de aynı şekilde ihtimam gösterilirdi. Ancak bunlara ilaveten

¹¹⁵ Mustafa Güler, *a.g.e.* ,s.138.

¹¹⁶ Mustafa Güler, *a.g.e.* , s.137.

¹¹⁷ Mustafa Güler, *a.g.e.* , s.138.

Mekke ve Medine'dekilere Haremeyn Vakıflarının içinde telakki edilebilecek vakıflar bağlanmıştır. Ayrıca Hicaz'dan kalkıp Osmanlı'nın herhangi bir yerine gelip de sıkıntı içinde bulunanlara da aynı özen gösterilmiş ve bağışlarda bulunulmuştur.¹¹⁸

Osmanlı Devletinin seyyid ve şerîfler için sağladığı bir diğer imtiyaz da vergiden muaf tutmasıdır. Bu nedenle zaman zaman sahte seyyid ve şerîfler ortaya çıkmışsa da sistemin iyi işlemesi sayesinde bunlara müdahale edilmiştir.¹¹⁹

Neticede Mekke ve Medine ahalisinden, görevlilerinden, vefat edenlerin yerine vazife talep eden birçok şahsa başta surrenden olmak üzere sair vakıflardan tahsisatta bulunulmuştur.¹²⁰ II. Mahmud Vakfı tarafından seyyidlere tahsisat ayrıldığı görülmektedir.

2- Şeyhler

Bu kişiler Haremeyn bölgesinin ileri gelen zatlarından olup kendilerine surre yardımı yapılmıştır.¹²¹

3- Mücavirler

Asıl yurtlarını terkederek ibadet amacı ile Medine'ye geldikleri ve burada yaşadıkları anlamına gelen mücavirler çeşitli guruplara ayrılmaktaydı. Bunlar siyah renkli olduklarından ötürü Tekruri adıyla bilinenler ve Anadolu'dan geldikleri için Rum adıyla isimlendirilenlerdir.¹²² Mücavirin kelimesi sözlük olarak Medine-i Münevvere'de Allah Resülü'nün komşuları anlamına gelse de surre defterlerinde hem Medine hem de Mekke çevresinde oturanlar için kullanılmıştır.¹²³

F-Surre-i Hümayun Görevlileri ve Surre ile İlgili terimler

1) Görevliler

a) Surre Emni

Her sene haremeyne gönderilen surre-i humayunun idaresi kendisine verilen memurun ünvanıdır. Bu vazifeye dindarlık ve doğruluk ile tanınmış olan yüksek rutbeli, askeri, mülki veya ilmi memurlardan biri tayin edilirdi. Surre emni surre alayı denilen merasimle yola çıkar emanetleri alakalılara dağıttıktan ve hac vazifesini de yerine getirdikten sonra İstanbul'a dönerdi.¹²⁴

¹¹⁸ Mustafa Güler, *a.g.e.*, s.138.

¹¹⁹ Mustafa Güler, *a.g.e.*, s.140.

¹²⁰ Mustafa Güler, *a.g.e.*, s.140.

¹²¹ Şeyhlere verilen surre miktarları için bakınız, 3336,3674,3517 numaralı Surre defterleri.

¹²² Anam Mohamed Osman Elkabashi, *Surre Defterleri ve 1049/1639-1640 Tarihli Surre Defteri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001, s. 27.

¹²³ Mustafa Güler, *a.g.e.*, s.115.

¹²⁴ M.Zeki Pakalın, *a.g.e.*, c.III, s.283.

b) Darüssaade Ağası (Kızlarağası)

Haremeyn Vakıflarının nezareti Darüssaade Ağa'larının elinde bulunuyordu. Bu vakıfların sayısı ve işleri son dönemlerde arttığından kendisine bir muavin ve nezaret kaymakamı tayin edildi. İşleri yürütmek için 1834 yılında hususi bir müdüriyet kuruldu. 1836'da bu müdüriyet Haremeyn-i Şerefeyn-i Evkaf Nezareti adı altında nazırlığa çevrilerek nezareti şeyhülislamlara meşrut vakıfların idaresi de buraya bağlandı. Ayrıca bu nezarete bağlı olan Anadolu, Küçük Evkaf ve Haremeyn Muhasebecikleri ile Haremeyn Mukataacılığı birleştirildi. Kısa bir müddet sonra bu nezaret Evkaf-ı Humayun Nezareti'nin bir şubesi haline getirildi.¹²⁵

Darüssaade Ağasının en büyük vazifesi harem işlerine bakmaktı. Darüssaade padişahın evi demek olup tazimen bu ünvan ile anılırdı. Buna kızlar ağası da denirdi. Bundan başka Darüssaade ağaları kendi ve mensuplarının vakıfları ile haremeyn yani Mekke ve Medine işlerine bakarlardı. Haremeyn-i Şerîfeyn Evkafına nezaretleri dolayısıyla her sene haremeyne surre gönderilirken yapılan merasim Darüssaade ağasının nezaretiyle olurdu.¹²⁶ İncelediğimiz surre defterlerinde ismi geçen Hacı Beşir Ağa (öl. 1159/1746) yaptırdığı hayır eserleriyle tanınan bir Darüssaade Ağasıdır. Harem ağalarının en ünlülerinden olup muhtemelen 17.yüzyıl ortalarında doğmuş, küçük yaşta zenci köle olarak İstanbul'a getirilmiş ve kızlar ağası Yapraksız Ali Ağa'nın yanında yetişmiştir. 1705 de saray hazinedarı olan Beşir Ağa, 1717 yılında darüssaade ağası oldu. Hacı Beşir Ağanın kurduğu birçok vakıf kütüphanesi mevcuttur.¹²⁷

Surre hazırlanıp hareket edeceği gün kızlar ağası üniformasını giyer, eline Darüssaade ağalığına mahsus uzun asayı alır ve surrenin önünde giderdi. Bu asa harem ağalarının terbiyesine memuriyetlerinin alameti olmak üzere ihdas olunmuştur. Kızlar ağası bu asayı yalnız surrenin hareketi günü taşıyabilirdi.¹²⁸

c) Şeyhülharem

Haremi şerifte halife tarafından memur bulunan kişiye Şeyhülharem denmektedir. Hac yolu üzerinde buldukları için eskiden Şam valileri hakkında da kullanılmıştır.¹²⁹

Ağaları atamak, azletmek aralarında disiplini sağlamak şeyhülharemin sorumluluğundaydı. Ağalarla ilgili hukuki davalara bakmakta en önemli görevleri arasındaydı. Bundan başka şeyhülharemlerin farklı görevleri de vardı. Örneğin her yıl resmi fondan aldıkları on altın karşılığında padişah adına ve onun yerine hac vazifesini yerine getiren kişileri denetlerdi. Kimi

¹²⁵ Bahaeddin Yediyıldız, "Vakıf", *İA.*, c.XIII, s.163.

¹²⁶ M.Zeki Pakalın, *a.g.e.*, c.I, s.400, 402.

¹²⁷ Abdulkadir Özcan, "Hacı Beşir Ağa", *DİA*, c.V, s.555.

¹²⁸ M.Zeki Pakalın, *a.g.e.*, s.403.

¹²⁹ M.Zeki Pakalın *a.g.e.*, c.III, s. 347

şeyhülharemler mali işleri de sorumluluklarına almışlardı. Medine'ye gönderilen paralar yerine ulaşmadığında şeyhülhareme şikâyet edilirdi. Ayrıca Yanbu limanına gelen tahıl da Medine'ye aldırır ve kent halkı arasında dağıtırdı.¹³⁰

d) Kadı

Mekke ve Medine'de görevli olan kişiler arasında kadılar yer almaktadır. Bu kişiler mülki yöneticilik yapmış olanlar arasından seçilirdi. Kadıların rutbesinin zaman içerisinde arttığı görülmektedir.¹³¹ Surre defterlerinde Mekke ve Medine kadılarına surre tahsisatı olarak özel hediyeler gönderildiği görülmektedir.

e) Müjdecı

Hacı adaylarının hac vazifesini rahat bir şekilde yerine getirdikleri merkeze müjdecibaşlar tarafından bildirilirdi. Bu görevi kimi zaman Mekke şerîfi hacıların hac farızasını rahatlıkla yerine getirdiğini beyan eden bir mektupla merkeze bildirmekteydi.

f) Nakibüleşraf

Harameyn Bölgesi Osmanlı hâkimiyetine girince buradaki kişilerin rahat ve huzur içinde yaşamaları için Nakibü'l-eşraflık müessesesi ihdas edilmişti. Osmanlı'nın ilk Nakibü'l-eşrafı ise Seyyid Ali Netta ibn Muhammed'tir. Nakibü'l-eşrafın görevi Osmanlı ülkesinde yaşayan bütün seyyid ve şerîflerin nezaretleri ile onların silsilemelerinin kaydedilmesi idi. Bu kişiler devlet merkezinde ikamet ederlerdi. Ayrıca teşrifatta yüksek bir makama sahip olmalarından dolayı daha çok ilmiye sınıfının seçkinleri arasından seçilirdi.¹³²

Kasabalarda ise Nakibü'l-eşrafın işlerini vekâleten Nakibü'l-eşraf kaymakamları üstlenirlerdi. Bunlar mahalli olarak seyyid ve şerîflerin işleri ile ilgilenir, doğumları ve ölümleri kaydeder, bu kişilerin ahlaka aykırı fiillerinin olmamasına dikkat ederler ve yüz kızartıcı suç işleyenleri cezalandırırlardı. Ayrıca onların iş tutmalarında adi bir sanata girmelerine, seyyide ve şerîfelerin denkleri olmayan erkeklerle evlenmelerine müsaade etmezlerdi.¹³³

Nakibü'l-eşraflar padişahın yanında manevi yardımcı olarak bulunurdu. Cülus sırasında Eyüp Camiin'de yeni sultanlara kılıç kuşandırılırlar, seferlerde sancağ-ı şerîfe refakat ederlerdi.¹³⁴

¹³⁰Suraya Faroqhi, *a.g.e.*, s.170.

¹³¹Suraya Faroqhi, *a.g.e.*, s.168.

¹³²Mustafa Güler, *a.g.e.*, s.137.

¹³³Mustafa Güler, *a.g.e.*, s.137-138.

¹³⁴Mustafa Güler, *a.g.e.*, s.138.

2) Terimler

Surre: Para kesesi demektir. Osmanlı Devleti'nde hilafet makamından her sene haremeyn yani Mekke Medine fukara ve ulemasına gönderilen paraya da surre denilirdi ki merasimle bir zatın muhafazasında sevk olunurdu. Bu merasime "Surre Alayı" ve mahalline götürmeye memur zata da surre emini denirdi. Bir de Surre Naibi bulunurdu.¹³⁵

Surre-i Hümayun: Hac mevsiminde yine hac münasebetiyle Haremeyn'e gönderilen para ve hediyeler hakkında kullanılan bir tabirdir. Surrenin nakit kısmı meşin keselere konur ve mühr-i humayun ile mühürlenirdi. Surre defterlerine önce Defterdar tarafından imza konur ve tuğracı tarafından tuğra çekilirdi. Reis'ülküttab Mekke Şerîfine hitaben name-i humayun yazar ve imzalatırdı. Evkaf-ı Hümayunun kurulması ile birlikte surrenin para ile ilgili muamemelerini bu birim yapmaya başlamıştır. Surre-i Humayun Birinci Dünya Savaşında Haremeyn ile bağlantı kesilinceye kadar gönderilmiştir.¹³⁶

Evkaf-ı Humayun: Padişah ve akrabalarının vakıflarıdır ki vakıflar idaresince idare olunur.¹³⁷

Beytü'l-mal: Hazine-i Hassa, devlet hazinesi ve maliye dairesi makamında kullanılır bir ıstılahtır.¹³⁸

Haremeyn: Mekke Medine hakkında kullanılır bir tabirdir.¹³⁹

Hasene: Eski altın paralardan birinin adıdır.¹⁴⁰

İcare: Vakfa veya miriye ait kira yerinde kullanılır bir tabirdir. Türkçede kiraya vermek denilir.¹⁴¹

Sof: İnce keçi kılından şali gibi dokunan bir nevi kumaş adıdır.¹⁴²

Şali: Tiftikten dokunan ince kumaş adıdır.¹⁴³

Ferace: Padişah tarafından her yıl Mekke Şerîfine hediye olarak ferace gönderilmiştir. Bu hediye haftan ağası vasıtasıyla surre ile Mekke'ye ulaştırılmıştır. Feraceler değişik tarihlerde ve vasıfta imal edilip gönderilmiştir.¹⁴⁴

Önü açık ferah elbise anlamına gelmektedir. Feracenin giyim kuşam literatüründe 3 ayrı anlam taşıdığı görülür. Bunlardan biri kadınların sokakta yaşmakla giydikleri üst elbisesini ifade

¹³⁵ Ali Himmet Berki, *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tabirler*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara(tarihsiz),s.16.

¹³⁶ M.Zeki Pakalın, *a.g.e.* , c.III, s. 284, 285.

¹³⁷ M.Zeki Pakalın, *a.g.e.* , s. 16.

¹³⁸ M.Zeki Pakalın, *a.g.e.* , c.I, s.222.

¹³⁹ M.Zeki Pakalın, *a.g.e.* , c.I, s. 743.

¹⁴⁰ M.Zeki Pakalın, *a.g.e.* , c.I, s. 754.

¹⁴¹ M.Zeki Pakalın, *a.g.e.* , c.II, s. 15.

¹⁴² M.Zeki Pakalın, *a.g.e.* , c.III, s. 241.

¹⁴³ M.Zeki Pakalın, *a.g.e.* , c.III, s. 307.

¹⁴⁴ Hasan Akçakoyun, *Surre Defteri(BOA.MAL.MÜD.8974)*,Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1995 s. 62.

ederken bir diğeri ilim adamlarının giydikleri çok geniş ve bol, kolları yırtmaçlı ve bir çeşit cübbeyi, üçüncü anlamı ise Mevlevilerin giydikleri uzun hırkayı ifade eder. Bunların arasında en eskisi Mevlevi feracesi olup Mevlananın anlattığına göre iç sıkıntısına uğrayan bir sufinin elbisesinin önünü yırtıp ferahlamasıyla ortaya çıkmış ve ondan sonra “ferahlık” anlamına gelen bu isimle anılmıştır. Osmanlıda 15. Yüzyılda kullanılmaya başlanan ferace devletin yıkılışına değin erkek ve kadınlar tarafından giyilen bir tür kıyafettir.¹⁴⁵

G) Osmanlı Ağırlık, Ölçü ve Para Sistemi Cetveli

Metinde geçen ağırlık, ölçü ve para sistemlerinin açıklamaları şu şekildedir:

Akçe: Vaktiyle kullanılmış küçük gümüş sikke

Kuruş: Osmanlı Parası

Kıyye: Okka, dört yüz dirhem

Kile: Kile ve ölçek

Kise: 1. kese, küçük, büyük torba, kap 2. cepte taşınan para torbası 3. kumaştan yapılmış çanta biçiminde kap 4. para, para hesabı, para gücü

Pâre:1.Kuruşun kırkta bir cüz’i ki vaktiyle üç akçeye münkasım idi.2.Akçe, nukud, meskukat.

¹⁴⁵ Hülya Tezcan, “Ferace”, *İA*. c.XII, İstanbul 1995,s.349.

III. BÖLÜM DEFTERLERİN TRANSKRİPSİYONU

A) Defterlerin Transkripsiyonu

3919 - 2A

Taraf-ı saltanat-ı seniyyeden Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere ve Kudüs-i şerîf ve Şam-ı şerîf ahâlî-i kiramına surre-i humayun emini saadedlü efendi hazretlerine teslimen ve havaâleten iki yüz altmış iki senesine mahsuben irsâli mu'tad olan surre-i şerîfe ve ma'âşihâ ve zam vezâif ve mâhiyyâtın ve icmâldir.

Mekke-i mükerreme ta'zimen ve tekrîmâya irsâli mu'ayyen bulunan Surre-i Hümayunun miktarı

Berâ-yı surre-i ağavât-ı erbaîn an ceyb-i hümâyûn-ı darphane-i âmire bâ ta'yın şevketlü kudretlü Sultan Abdulmecid Han

1 kîse

kuruş

5000 ba ta'yın Sultan Abdulmecid Han

5000 ba ta'yın Sultan Selim Han

10.000

3.125 ilâvesi

13.125

An Evkâf-ı merhum ve mağfirun leh Gazi Sultan Mahmut Han-ı Sâni berây-ı surre-i sâdât-ı benî alevî

1 kise

kuruş

15.000

937 ,5 ilâvesi

15.937,5

An Evkâf-ı merhum ve mağfirun leh Gazi Sultan Mahmut Han-ı Sani berây-ı surre-i
Sebîbizâde Muhammed Efendi

1 Kîse

Kuruş

5.000

1.562 ,5 ilavesi

6.562,5

4

An Evkâf-ı merhum ve mağfirun leh Gazi Sultan Mahmut Han-ı Sâni berây-ı surre-i Seyyid
Süleyman Efendi

Nâibu'l-Harem Mekke-i mükerrerme

1 kîse

kuruş

2.000

625 ilâvesi

2.625

An Evkâf-ı merhum ve mağfirun leh Hafız İsâ Ağa
Ağa-i Darüssa'âde

1 Kîse

Kuruş

250

An Evkâf-ı merhume Cevrî usta hazinedar usta-i merhum Sultan Mahmud Han-ı Sani

1 Kîse

Kuruş

250

Beray-ı surre-i şerîfe-i ahali-i Mekke-i mükerrerme nevvir Allâh u Te'âla ila yevmi'l -âhire

Kîse	pâre
29.404	14
<u>6.908</u>	<u>10</u>
36.312	04

Beray-ı surre-i şerîfe ahali-i Mekke-i mükerrerme nevvir Allâh u Te'ala ila yevmi'l -âhire

1 Kîse	
Kuruş	pâre
29.404	14
<u>6.908</u> ilavesi	<u>10</u>
36.312	04

An hazine-i Haremeyni'ş-şerîfeyn bedelât-ı hacc-ı şerîf

1 Kîse
Kuruş
1758

0

Kabe-i Muazzama müftüsü Efendiye sevk boğçası derunına mevzuaten irsalî mu'ayyen olan

Kuruş
225
<u>70 ilavesi</u>
295

An hazîne-î Evkâf-ı Humâyun

1 Kîse
Kuruş
7.265

Yekün Kuruş 120.944 kadîm Para 8

3919 - 2B

Mekke-i mükerrerme şerefehu Allâh u Te'âla ila yevmi'l ahire lahû hidâmât ve sâirenin zamm-ı vezâif ve mâhiyyât ve saireye irsâl olunan

7 Aded kîse

Kuruş
96742
Yekün Kuruş 417.686 pâre 8

Medine-i münevvere ila yevmi'l âhire ahali-i kirâmına irsâli müretteb bulunan surre-i humayunun mikdarı

An evkâf-ı şevketlü kudretlü Sultan Abdulmecid Han beray-ı surre-i ağavât-ı Ravza-i mutahhara

1 Kîse
Kuruş
7.500
2.342,5 ilâvesi
9.842 ,5

Beray-ı surre-i şerîfe ahali-i Medine –i münevvere nevvirahâ Allah u Te'âlâ ila yevmi'l ahire.

1 Kîse
Kuruş
50.962
14.005 ilâvesi
64.967

Beray-ı surre-i şerîfe ahali-i Medine –i münevvere nevvirahâ Allah u Te'âlâ ila yevmi'l ahire.

1 Kîse
Kuruş
7.500
2.342 ilâvesi
9.842

Beray-ı surre-i şerîfe-i ahali-i Medine –i münevvere nevvirahâ Allah u Te'âla ila yevmi'l ahire.

1 Kîse
Kuruş
50.945
14.000 ilavesi
64.945

Medine-i münevvere ahali-i kiramına irsâl olunmak üzere çıkın tir olunan surrenin miktarı

Merzifonî Mustafa Paşa vakfından

Kuruş

344,5

50 ilavesi

394,5

Baltacı Mahmud Ağa Vakfından

Kuruş

182

25 ilavesi

207

Hacı Hasan Ağa Vakfından

Kuruş

204

25 İlavesi

229

Hacı Yusuf Efendi Vakf'ından

Kuruş

90

15 İlavesi

105

Yassızâde Ömer Efendi surresi

Kuruş

90

Cabbarzâde Mustafa Bey Vakf'ından

Kuruş

30

Cabbarzâde Mustafa Bey Vakf'ından

Kuruş

15

Hacı İbrahim Ağa Vakf'ından

Kuruş

16

Bostevi Hacı Ahmed Ağa Vakf'ından

Kuruş

9

Medine-i münevverede padişâh-ı âlempenâh ferâseti naibi efendiye sevk boğçası derunına
mevzûan

Kuruş

112,5

35 İlavesi

147,5

An Hazine-i Evkâf-ı Humâyun

1 Kîse

Kuruş

4.995

Şehid Mehmed Paşa Vakf'ından

1 Kîse

Kuruş

3.336

Yekün Kuruş 214269 Pare 0.5

3919 - 3A

Medine-i Münevvere nevvireha Allah u Te'âlâ ila yevmi'l ahirede hidâmat ve sairenin zamm-ı
vezâif ve mâhiyyât ve saireye irsâl olunan mebâliğin mikdarı

33 Aded Kîse
Kuruş
1646665
Yekün Kuruş 1860934.5

Kudüs-i şerîf ahali-i kirâmına irsâl olunan surrenin mikdarı

1 Kîse	1 Kîse	1 Kîse
Kuruş	Kuruş	Kuruş
5.580	300	168
<u>1.742,5 ilâvesi</u>		
7.322		

Yekün Kuruş 7.790,5

Der Şâm-ı şerîf	Der Tâif
1 Kîse	1 Kîse
Kuruş	Kuruş
1275	300
Yekün Kuruş 1575	

Ka'be-i mu'azzama şerîfine yeşil ferace aded 2
Ka'be-i mu'azzama kadısına guz ferace aded 1
Ka'be-i mu'azzama şeyhü'l haremine guz ferace aded 1
Ka'be-i mu'azzamada Sultan Murad Han medresesine sof top 1
Medine-i münevvere şeyhü'l-haremine yeşil ferace aded 1
Medine-i münevvere kadısına guz ferace aded 1
Medine-i münevvere nâibü'l haremine sof top1
Medine-i münevvere hazinedarına sof top 1
Kudüs-i şerîf şeyhü'l-haremine güz ferace aded 1
Kudüs-i şerîf pâdişâh-ı âlempenâh ferâşeti nâibine sof top aded1

Kuruş
112,5
35 ilâvesi
147,5

Tarîk-i hacc-ı şerîfde berkehâ ve saireye irsâl olunan

Kerâye-i surre-i şerîfe Kuruş 216

Harc-ı rah emîn-i surre Kuruş 96

Tekmîl harc-ı rah-ı emîn-i surre Kuruş 72

Tarîk-i hacc-ı şerîfde Fahleteyn? nâm menzilde olan kapuya kuruş 50

Tarîk-i hacc-ı şerîfde Taha nâm menzilde olan kapuya

Kuruş

50

12,5 ilavesi

62

Tarîk-i hacc-ı şerîfde Yerke mukâtâsına

Kuruş

50

12,5 ilavesi

62,5

Tarîk-i hacc-ı şerîfde Estemeler? Nâm menzilde olan kapuya kuruş 10

Tarîk-i hacc-ı şerîfde Valide Sultan kapu huddâmlarına

Kuruş

150

37,5 ilavesi

187

Tarîk-i hacc-ı şerîfde Şa'bu'n-ni'am menzilde olan kapuya

Kuruş

50

7,5 ilâvesi

57,5

Tarîk-i hacc-ı şerîfde Fahleteyn? nâm menzilde İyf sebil kapu bekçilerine

Kuruş

30

07,5 ilâvesi

37,5

Şeyh Muhammed Mekâmîsi Şeyh Murassîle-i cedîde

Kuruş

100

15 ilavesi

115

Abdurrahman harac-ı hüccac-ı müslimîn kuruş 50

Şeyh Mübarekü'ş-şehrîye Medaniyânzâde

Kuruş

450

125 ilavesi

575

Ücret-i nakliye ve in'âmât akkâmesi Kuruş 400

Hümâye Hatun Vakfından Kuruş 30 Medine-i münevvere

Sultan Mustafa Han-ı sâlis Vakfından

Çiftâ-yı aded 3

Kuruş

15

15 defa

12 defa

42

3919 - 3B

Taşra Müjdecibaşı Kuruş 30

Harcırah sâ'î Kuruş 300

Derviş Ahmed Efendi Vakfından Kuruş 10 Medine'ye

Yekün Kuruş .54138

Yekün Kuruş 2290549.5

Şâm-ı şerîfde vâki el-Hâc Beşir Ağa vakfından Ravza-i mutahhara aleyhi's-salâtü ve's-selâmda

îkâd olunmak için tahsîl ve Harem-i Şerîf müdiri atufetlü efendiye teslimi icab eden revgan-ı zeyt

kıyye

800 Ravza-i mutahharaya

200 Medrese-i münif

1.000

Halep ve Şam-ı şerîf havâlisinden verilen evâmîr-i aliye mantûkunca tahsîl ve mahall-î mübârekeye teslîm olunmak üzere surre-i humâyûn emini ma'rifetiyle tahsil olunacak hevâlât Halep'te vaki' Haremeynü's-şerîfeyn vakfından tahsili lazım gelen

Mekke-i mükerrime 900 kuruş

Medine-i münevvere 900 kuruş

Kuruş 1.800

Yine Halep'te vaki' Hâvâce Ömer Efendi Vakfından sabunhâne icaresinden tahsili icap eden

Kuruş 600 Medin-i münevvere

Trablus Şam'da vaki' Kuyumcubaşı Osman Ağa Vakfından kuyumcular hanı ve dekâkîn icâresinde tahsil Mekke-i mükerrime ve Medine'ye irsâl olunan kuruş 382

Şâm-ı şerîfde vâki' merhum Cezzâr Ahmed Paşa vakfından tahsili icap eden kuruş 250

Yine Halep'te vâki' merhûm Sultan Gavri evkâfından tahsili icap eden

Kuruş 1050

Mekke-i mükerrime kuruş 525

Medine-i münevvere kuruş 525

Şâm-ı Şerîfde vaki' Sâdât-ı Mısıriyyûn Vakfından tahsili lazım gelen

Abdurrahman Cami an müderrisin

Kuruş 15

Şâm-ı şerîfde vaki' Haremeyn-i şerîfeyn vakfından Şeyh Muhammed mütevakki ve karındaşı Şeyh Cevad mütevekkinin yirmi beşer akçeden vazifelerinin tahsil ve yedlerine teslimi lazım gelen kuruş 30

3919 – 4A

Şam-ı şerîf havâlîsi ve mukata'at-ı saireden bi't-tahsîl Medine-i münevverede müdîri'l-haremü's-şerîfü'n-nebevî atûfetlü efendi hazretlerine nakden teslim ve surre-i humayun emini efendi marifetiyle ashâb-ı vezaife i'tasıyçün hevaleten tahsili lazım gelen

Kuruş 172764

Surre-i humayun emini atufetlü efendi marifetiyle tevzi' ve taksimi lazım gelen

Kuruş

65.955

549 Henüz tevcih olunmamış olan mebâliğin miktarı

66.504

Harem-i şerîf müdürî atufetlü efendi tarafına irsâl olunan surre-i humayun defterinde mukayyed bulunan emvâl-i mezkûrdan ahali-i merkûmenin vezâiflerinin tevzî' ve taksimi için müdür-i muma ileyhe i'ta olunacak mebâliğin mikdarı

Kuruş

106260

Mahrusa-i Mısır Kahire'de vâki Gazi Sultan Ahmed Han Vakfından muayyen olup tahsili mu'tâd olan

Kîse 1 boş

Kuruş 2700

Berâ-yı Mekke-i mükerreme Kuruş 45

Berâ-yı Medine-i münevvere Kuruş 2600

Yine Mısır Kahire'de vâki Gazi Sultan Mahmud Han-ı Evvel Vakfından mu'în olup tahsili mu'tâd olan

1 Kîse

Kuruş 3525.5

Beray-ı Mekke-i mükerreme Kuruş 1125

Kîse 1 boş

Beray-ı Medine-i münevvere Kuruş 2398.5

Kîse 1 boş

Yine Mısır Kâhire'de vâki' merhûm el-Hâcc Beşir Ağa Vakfından muayyen olup tahsili mu'tad olan

Kîse 1 boş

Kuruş 4209.5 pâre 8

Berâ-yı Mekke-i mükerreme Kuruş 225

Berâ-yı Medine-i münevvere Kuruş 3984.5

Tahrîren fi 12 Receb Sene 1262

Mühür Sârî?Abdulkadir

3729 - 1

Sayfa 1 de tuğralı İmza var

3729 - 2

Defter-i vazîfe-horân berây-ı ahali-i Mekke-i mükerrerme an evkâf-ı haşye latif ve muallim-i münîf merhûme ve mağfirun lehe Vâlide Sultan tâbet serâha valid-i merhum mağfirun leh Gazi Sultan Mahmud Han tâbe serâhu derununda Bâb-ı garb ve Da'lata? der vâcib-i sene seman ve erbain ve mieteyn ve elf (1246)

Ayân-ı Haremi'ş-şerîf

Nakden kıyye kırk

Fî sene tuğralı altun aded kıyye kırk

Şeyh Abdullah İbn-i Şeyh Muhammed Şemsi Fî sene tuğralı altun aded dûn

İsa ... Allah u hurime fi sene tuğralı altun adede dûn

Şeyh Muhammed Salih El Mufti-i Şafi-i ... an evlâd-ı Ahmed Rabi ibn-i alevi fi sene tuğralı altun aded iki

Abdulkerim ve Hüseyin evlad-ı bin akil fî sene tuğralı altun adede iki

Yekûn fî sene tuğralı altun beher sene

64

64

128 ba'de 28 yüz yirmi sekiz

vâcib1248

vâcib1249

Evlad-ı akil Abdulkerim ve Hüseyin ve ehevâtühüm fi sene hasene ... dûn

Şeyha Saliha binti Şeyh Abdurrahman fî sene hasene ... iki

Şeyha Safiye binti Ahmed Hemedânî fî sene hasene iki

Şeyha Hadice bint-i Şeyh Abdurrahman fi sene hasene iki

3894 - 3A

Taraf-ı salatanat-ı seniyyeden Mekke-i mükerrerme ve Medine-i münevvere Kudüs-i şerîf ve Şam-ı şerîf ahalilerine surre-i humayun emini atufetli efendi hazretlerine teslîmen ve havaleten ikiyüzellidokuz senesine mahsûben irsâl olunan surre-i şerîfa ve ma'âşihâ ve zamm-ı vezâif ve mâhiyâtın icmâlidir.

Medine-i münevvere nevvrehâ Allahu teala ila yevmil ahireye irsâli mu'tad olan mebâliğin mikdarı

An evkâf-ı şefketlü kerametlü hazreti sultan Abdulmecid Han berây-ı surre-i ağavât-ı Ravza-i mutahhara

1 Kîse

Kuruş

7.500

2342.5 zam

9842.5

Der mahsûb beher 937

An evkâf-ı selâtîn-i izâm ve vüzerây-ı kirâm ve evkâf-ı sâire

3 Kîse

Kuruş

152852

Kuruş		Kuruş	Kîse
14.000	zam	50.945	1
14.000	zam	50.945	1
<u>14.005</u>	zam	<u>50.945</u>	<u>1</u>
42.005		152.852	3
		<u>42.005 zam</u>	
		194.857	

Der mahsûb beher 16802

Kuruş Aded 9

344,5 An vakf-ı Merzifonî Mustafa Paşa

182 An vakf-ı Baltacı Mehmet Ağa

204 An vakf-ı Hacı Hasan Ağa

090 Arnavî Seyyid Muhammed Efendi an vakf-ı Hacı Yusuf efendi

090 Besâtîzâde Ömer Efendi

030 Şeyh Cemal Efendi an vakf-ı Cebbarzâde Mustafa Bey

015 Şeyh Ahmet Efendi an vakf-ı Mustafa Bey

012 Şeyh Ömer Efendi an vakf-ı Hacı İbrahim Ağa

009 Şeyh Zemzem-i Şerîf Bosnevî Hacı Ahmed Ağa

936,5

Yekün Kuruş

161.328,5

44.463,5 zam

205.791

An hazine-i evkâf

1 Kîse

Kuruş 5195

An vakf-ı mukâta'ât-ı der Şam-ı şerîf

1 Kîse

Kuruş 3336

Medine-i münevvere nevvrehâ Allahü Te'âlâ ila yevmi'l-ahirede şeyhü'l harem'îş-şerîf atûfetlü efendi ve hidemât ve sâirenin zamm-ı vazâif ve ma'âşları olmak üzere irsâl olunan gayr-ı ez havâlât

Kîse

Aded 23

Kuruş 923.839

Mekke-i mükerreme ta'zîmen ve tekrimâya irsâli mu'tad olan surre-i humâyunun mikdarı baray-ı an evkâf-ı şevketlü kerametlü sultan-ı zaman hazreti sultan Abdulmecid Han beray-ı surre a'ğavât-ı erba'în

1 Kîse

kuruş

zam

1562 5.000 Bâ ta'yîn şevketlü Sultan Abdulmecid Han

1563 5.000 Bâ ta'yîn şevketlü Sultan Selim Han

3125 10.000

3.125

13.125

Der mahsûb beher 625

625

1.250

An evkâf-ı merhûm ve mağfirun leh Gazi Sultan Mahmud Han-ı Sani berây-ı surre-i sâdât-ı benî Alevî

1 Kîse
kuruş
15.000
937,5 zam
15.937,5
Der mahsûb beher 375

An evkâf-ı merhum ve mağfirun leh Gazi Sultan Mahmud Han-ı Sani beray-ı surre-i Tebyînzâde Muhammed Efendi

1 Kîse
kuruş
5.000
1.562,5
6.562,5 Der mahsûb beher 625

An evkâf-ı merhum ve mağfirun leh Gazi Sultan Mahmud Han-ı Sani berây-ı surre-i nâibü'l-harem Nebiyyullahu'l-harem

1 Kîse
kuruş
2.000
625
2.625 Der mahsûb beher 230

3894 - 3B

An emvâl-i mukâta'ât-ı Haremeyn

1 Kîse
Kuruş

9.000
2.812,5 Der mahsub beher 1125
11.812,5

An emvâl-i mukâta'at-ı Haremeyn

1 Kîse
Kuruş
9.000
2.812,5 Der mahsûb beher 1.125
11.812,5

An emvâl-i mukâta'at-ı Haremeyn

1 Kîse
kuruş
3.969
1.240 zam Der mahsub beher 496
5.209

14 aded kîse derununda hufiyyât

Kuruş
10.082 rub' 1
3.132,5 Der mahsub beher 1253
13.214,5
Kuruş 58 pâre 10

An evkâf-ı Haremeyn-i şerîfeyn bi't-ta'yin merhum ve mağfirun leh Sultan Mustafa Han-ı Sani

Kîse
kuruş
450
140 zam
590 Der mahsub beher 56

An evkâf-ı merhum Gazi Sultan Murad Han tâbe serâhu

Kîse
kuruş
3.172,5
990 zam
4.162,5 Der mahsub beher 396

An evkâf-ı merhume Valide Sultan Mahmud Han-ı evvel

1 Kîse
kuruş
1.530 Der mahsub beher 151
1.530
477,5 zam
2.007

An evkâf-ı merhum Gazi Hüseyin Paşa Serdar-ı Cezire-i Girid

Kîse
kuruş
2.999
935
3.934 Der mahsub beher 384

Müşarun ileyhın Mekke-i mükerreme su yollarına nezaret olunmak üzere Haremeyn hazinesinden tayin buyurdıkları senevî me'a zam bin dört yüz kırk kuruş işbu kîse derûnına vaz' olunmağla meblağ-ı mezburı ahz olunmasıyçün işbu mahalle şer verildi.

An evkâf-ı merhum ve mağfirun leh

1 Kîse
kuruş
3.310
807,5 zam

4.117,5 Der mahsub beher 323

An evkâf-ı Haremeyn-i şerîfeyn bi't-ta'yin merhum Sultan Mustafa Han-ı Salis

1 Kîse

Kuruş

1.785

250

2.035 Der mahsub beher 400

An evkâf-ı merhum ve mağfirun leh Sultan Mustafa Han-ı Salis tâbe serâhû

1 Kîse

kuruş

1.560

187,5 zam

1.747,5 Der mahsub beher 75

An evkâf-ı Kütübhâne-i merhum Sultan Ahmed Han-ı Salis tâbe serâhû

1 Kîse

Kuruş 346,5

An evkâf-ı Kütübhâne-i merhum Sultan Mahmud Han-ı Evvel

1 Kîse

Kuruş 820

An evkâf-ı Kütübhâne-i merhum Sultan Mahmud Han-ı Evvel

1 Kîse

Kuruş 1.000

An evkâf-ı merhume Valide-i Sultan Mahmud Han-ı Evvel der Galata

1 Kîse

Kuruş 478

An evkâf-ı merhume Valide-i Sultan Ahmed Han der Üsküdar

1 Kîse

Kuruş 216

3894 - 4a

An evkâf-ı merhume valide-i sultan Ahmed Han der Galata

1 Kîse

Kuruş 240

An evkâf-ı merhume Fatma Sultan ve Gazi İbrahim Paşa

1 Kîse

Kuruş 208,5

An evkâf-ı merhume Emetullah Baş Kadın

1 Kîse

Kuruş 327,5

An evkâf-ı merhum Muhammed Ağa Ağa-i Darü's-sa'âdeti'ş-şerîfe

1 Kîse

Kuruş 830

An evkâf-ı merhum Beşir Ağa ağa-i sâbık Darü's-sa'âdeti'ş-şerîfe

1 Kîse

Kuruş

1.263

187,5 zam

1.450,5 Der mahsub beher 75

An evkâf-ı merhumenân Baş kadın ve Hânım kadın ve Dürrinâz kadın

1 Kîse

Kuruş 338,5

An evkâf-1 merhum Muhammed kethüda der Karye-i Orta tâbi'-i kazâ-i Galata

1 Kîse
kuruş 262,5

An evkâf-1 merhum Voynuk Ahmed Ağa ve Küçük Hüseyin Efendi

1 Kîse
Kuruş 340

An evkâf-1 merhume Cevri usta hazinedarı merhum ve mağfirun leh Sultan Mahmud Han-1 Sani

1 Kîse
Kuruş 500

An evkâf-1 sâhibü'l-hayrât Hâfız İsâ Ağa ağa-i sabık Darü's-sa'âdeti's-şerîfe

Kîse
Kuruş 250

23 aded kîse derununda hufiyyât

Kuruş
2.518 rub' 1
375 zam sene 1260
2.893 Der mahsub beher 150

27 aded kîse derununda hufiyyât

Kuruş
2.165
375 zam
2.540 Der mahsub beher 150

Hufiyyât aded 6

Kuruş
048 An vakf-1 bezirganbaşı Hüseyin Ağa
009 An vakf-1 postevi Hacı Ahmed Ağa
056 An vakf-1 Mahmud Ağa

333 An vakf-ı Merzifonî Mustafa Paşa

100 An vakf-ı Osman Ağa

050 An vakf-ı mezbur Osman Ağa

596

333

50

383

100

15

115

50

7 zam

57

14.An hazine-i evkâf-ı hümayun

1 Kîse

Kuruş 7765

Yekün Kuruş

99.323

21.045

120.368

Mekke-i mükerreme şerefha Allahu te'âlâ ila ahirede hıdamât ve sairenin zamm u vezaif ve mahiyât ve saireye irsâl olunan

10 aded Kîse

Kuruş 335270

3894 - 4b

Der Kudüs-i şerîf

1 Kîse

1 Kîse

1 Kîse

Kuruş

Kuruş

Kuruş

5.580

300

168

1.742,5

7.322,5

Der Taif Vakf-ı merhum Sultan Abdülhamid Han

1 Kîse

Kuruş 300

Der Şam-ı şerîf

3 Kîse

Kuruş 1.275

Kabe-i muazzama şerîfine yeşil ferace aded 2

Kabe-i muazzama kadısına guz ferace aded 1

Kabe-i muazzama şeyhü'l-haremîne guz ferace aded 1

Kabe-i muazzama muînesine şali top 2 ... 100 der mahsub beher 28 pâre 40

Kabe-i muazzamada Sultan Murad Medresesine şali top1

Kuruş

225

70

295

Medine-i münevvere şeyhülharemîne yeşil ferace aded 1

Medine-i münevvere kadısına guz ferace aded 1

Medine-i münevvere nâibü'l-haremîne şali top 1

Medine-i münevvere hazinedarına şali top 2

Kudüs-i şerîf şeyhü'l-haremîne guz ferace aded 1

Medine-i münevvere pâdişah-ı âlempenâh ferâşî nâibine şali top 1 kile 50 der mahsub beher 14

pâre 20

Kuruş

112

35

147

Kudüs-i şerîf pâdişah-ı âlempenâh ferâşî nâibine şali top1 kile 50

Der mahsub beher 14 pâre 20

Kuruş

112,5

35

147,5

Tarîk-i hacc-ı şerîfte berkehâ ve saire irsal olunan hufiyyât 22 aded

Keraye-i surre-i şerîfe

Kuruş 16

Harc-ı rah-ı emin-i surre

Kuruş 96

Tekmîl harc-ı rah-ı emin-i surre-i şerîfe

Kuruş 72

Tarîk-i hacc-ı şerîfte Fahleteyn nâm menzilde olan kapuya

Kuruş 50

Tarîk-i hacc-ı şerîfte Taha nâm menzilde olan kapuya

Kuruş 50

Tarîk-i hacc-ı şerîfte Berke-i muazzamada kapuya

Kuruş 50

Tarîk-i hacc-ı şerîfte Eşmeler nâm menzilde olan kapuya

Kuruş 10

Tarîk-i hacc-ı şerîfte Valide Sultan kapusu huddâmlarına

Kuruş

150

37,5

187,5

Tarîk-i hacc-ı şerîfte Şa'bü'n-ni'am menzilde olan kapuya.

Kuruş 50

Tarîk-i hacc-ı şerîfte Fahleteyn? nâm menzilde Atik Sünbül kapu bekçilerine

Kuruş

30

7 zam

37 mahsub 3

Şeyh Muhammed merhale-i cedide

Kuruş

100

15 zam

115

Abdurrahman serrâc-ı Hüccâc-ı müslimîn

Kuruş 50

Şeyh Mübarek

Kuruş

450

125 zam mahsub 50

575

Ücret-i nakliye-i akâm şem'-i asel

Kuruş 400

Vakf-ı Hümaye Hatun

Kuruş

30 Mekke-i mükerrreme

30 Medine-i münevvere

60

Vakf-ı Sultan Mustafa Han

Kuruş 42 hufiyyât beher 3

Surre müjdecibaşısı

Kuruş 212 tevfik

Taşra müjdecibaşısı

Kuruş 30

Harc-ı râh-ı sâ'î-i zaire

Kuruş 300

Harc-ı râh-ı teberdâr-ı surre-i şerîfe

Kuruş 150 tevfik

Harc-ı râh-ı teberdâr-ı surre-i şerîfe

Kuruş 150 tevfik

Der Medine An vakf-ı Derviş Ahmed Efendi

Kuruş 10
Yekün Kuruş
2.728
512 tevfik
2.216
230 ilave
2.426

3894 - 5a

Ferman kaydı fî 12 S. Sene 1196 tarihiyle Haremeyn muhasabesinde mukayyedir vakfiyesinde dahi mevcuddur

Şam-ı şerîfte vâki' el-hâc Beşir Ağa vakfından Ravza-i mutahhara-i aleyhisselatı vesselâma îkâd olunmak için tahsîl ve Harem-i şerîf müdürü 'atufetlü efendiye teslimi icap eden revgan-ı zeyt

Kıyye
800 Ravza-i mutahhara
200 Medrese-i münif
1.000

Halep ve Şam-ı şerîf havâlisinden verilen evâmir-i aliyye mûciplerince tahsil ve mahal-i mübârekeye teslim olunmak üzere Surre-i Hümayun emini marifetiyle tahsil olunacak havâlât

Halep'te vâki' Haremeyn-i şerîfeyn vakfından tahsili icap eden

Kuruş
1800
Mekke-i mükerrreme kuruş 900
Medine-i münevvere kuruş 900

Yine Halep'te Hâvâce Ömer Efendi vakfından sabunhâne icaresinden tahsili icap eden
Kuruş 600 Medine-i münevvere

Trablus Şam'da vâki kuyumcubaşı merhum Osman Ağa vakfından olan kuyumcular hanı ve dekânîn icaresinden tahsil ve Mekke-i mükerrerme ve Medine-i münevvereye irsâl olunan.
Kuruş 382

Şam-ı şerîfte vâki merhum Cezzar Ahmed Paşa vakfından tahsili icap eden

Kuruş 250

Yine Halep'te vâki merhum Sultan Gavri evkâfından tahsili icap eden

Kuruş 1050

Mekke-i mükerrerme kuruş 525

Medine-i münevvere kuruş 525

Şam-ı şerîfte vâki sâdât-ı Mısriyyûn vakfından tahsili icap eden

Abdurrahman Câmî an müderrisîn-i kirâm duâgûyü akce 5

Şam-ı şerîfte vâki Haremeyn-i şerîfeyn vakfından

Şeyh Muhammed Menûkî ve karındaşı Şeyh Cevad Menûkî'nin yirmi beşer akçeden vesikalarının tahsîl ve yedlerine teslimi lazım gelen akce10

3894 - 5b

Şam-ı şerîf havâlisi ve mukâta'ât-ı sâireden bi't-tahsil Medine-i münevverede müdür-i Harem-i şerîfi'n-nebevî atûfetlü efendi hazretlerine nakden teslimi ve Surre-i Hümayun emini marifetiyle ashab-ı vezâife i'tası için havâleten tahsili icap eden kuruş 171853

Surre-i Hümayun emini atûfetlü efendi hazretleri marifetiyle tevzî' ve taksimi lazım gelen Kuruş 65044

Harem-i şerîf müdürü atûfetlü efendi tarafına irsâl olunan Surre-i Hümayun defterinde mukayyed emvâl-i mezkûreden ahâli-i merkûmenin vezâiflerinin tevzî' ve taksimleriyçün müdür-i mûmâileyh i'tâ olunacak mebaliğın mikdarı Kuruş 106809

Mahrûsa-i Mısır Kahire'de Gazi Sultan Ahmed Han-ı Sâni vakfından mu'în olup tahsili mu'tad olan hasene-i şerîfi Aded 1200

Berây-ı Mekke-i mükerrerme hasene-i şerîfi aded 20

Berây-ı Medine-i münevvere hasene-i şerîfi aded 1180

Yine Mısır Kahire'de vâki Gazi Sultan Mahmud Han-ı Evvel vakfından mu'în olup tahsili mu'tad olan hasene-i şerîfi aded 1566

Berây-ı ahali-i Mekke-i mükerrerme aded 500

Berây-ı ahali-i Medine-i münevvere aded1066

Yine Mısır Kahire'de vâki merhûm el-hâc Beşir Ağa vakfından muayyen olup tahsili mu'tad olan hasene-i şerîfi aded 1872

Berây-ı ahali-i Mekke-i mükerrerme bahâ-i cizye-i ağayân hasene 100

Berây-ı ahali-i Medine-i münevvere hasene 1772

Tahrîren fî 12 Receb sene 1259

(Mühür) Mehmed Recâî

3913 - 2a

Evkâf-ı Hümayun ve Haremeyn-i muhteremeyn hazine-i behiyyesinden mazbut ve meşrut evkâftan mürettep olan emvâl-i surre-i şerîfenin mâl-ı seneviyeleriyle bekayalarının mikdarını mübeyyin ber vech-i müfredât defteridir.

Evkâf-ı Hümayun hazinesinden mazbut olup hazinece îrad-ı masraf olunmakta olan evkâfın miktarı

Mâl-ı surre-i şerîfe vakf-ı cennet-mekan Sultan Mustafa Han der nezd-i Laleli kuruş 10.440

Mâl-ı surre-i şerîfe vakf-ı merhûme Mihrimah Sultan der Üsküdar Kuruş 10.000

Mâl-ı surre-i şerîfe vakf-ı merhûm Aynî Ali Paşa kuruş 280

Mâl-ı surre-i vakf-ı şerîfe merhûme Safiye Sultan der İstanbul kuruş 275

Mâl-ı surre-i vakf-ı şerîfe merhûme Zahide Hanım der İstanbul kuruş 320

Mâl-ı surre-i vakf-ı şerîfe merhûm Koca. Mustafa Paşa kuruş 150

Mâl-ı surre-i vakf-ı şerîfe merhûm Gazanfer Ağa kuruş 1.500

Mâl-ı surre-i vakf-ı şerîf Hüdavendigâr esbak Sultan Abdülhamid Han der İstanbul kuruş 5.718

Mâl-ı surre-i şerîf vakf-ı sadr-ı esbak Merzifonî Kara Mustafa Paşa der İstanbul kuruş 677

Mâl-ı surre-i şerîf vakf-ı hazinedar-ı hazret-i Cihândârî merhûmu Hûri Usta kuruş 500

Mâl-ı surre-i şerîfe vakf-ı şerîf cennet mekan Sultan Mahmud Han-ı Sani kuruş 15.000

Mâl-ı surre-i vakf-ı şerîfe cennet mekan Firdevs Eşbân Sultân-ı Mahmud Han-ı Sani kuruş 5.000

Mâl-ı surre-i şerîf vakf-ı cennet mekan Sultan Mahmud Han-ı Sani an vazife-i hüddâm-ı medrese-i celîl ve kütübhâne-i latîf kuruş 11.656

Mal-1 surre-i şerîf vakf-1 merhûme Hatice Sultan kuruş 300

Mâl-1 surre-i şerîf Süleyman Efendi şeyhü'l-harem Mekke-i mükerreme an vakf-1 cennet mekan kuruş 2.000

Yekün kuruş 63.816

Hazine-i hassadan tahsîl olunan

Mal-1 surre-i şerîf ağavât-1 der Mekke-i mükerreme an yed-i ceyb-i hümayun kuruş 10.000

Mal-1 surre-i şerîf ağavât-1 Medine-i münevvere an yed-i ceyb-i hümayun kuruş 7.500

Mal-1 surre-i şerîf ahalî-i Mekke-i mükerreme ve Medine-i münevvere an cânib-i darbhâne kuruş 6.165

Mal-1 surre-i şerîf vekil-i ferâset-i şerîf-i hümayun vesâire kuruş 1.181

Ma'âş-1 seniyye Muhammed Efendi Şeyh-i şühedâ der Medine-i münevvere an sene 59 ve sene 260 kuruş 500

Mâl-1 surre-i şerîf vakf-1 merhum Sultan Gavri der Halep kuruş 1.100

Mâl-1 surre-i şerîf merhûme Halime Hatun der vilayet-i Lazkiye el-Karîb der Trablus Şam kuruş 617

Mâl-1 surre-i vakf-1 şerîf merhum Şeyh Abdullah el-Bazî der liva-i Hama kuruş 5.000

Mâl-1 surre-i vakf-1 şerîf Sultan Seyfeddin der Halep kuruş 100 Heremeyn-i muhteremeyne tabi Şerîf Kadı Osman Efendi üzerinde olduğu

Mâl-1 surre-i vakf-1 şerîf Murad Paşa der Şam-ı şerîf kuruş 200 Haremeyn-i munteremeyne tabi Kadı Seyyid Muhammed Raşid Efendi üzerinde olduğu

Mâl-1 surre-i vakf-1 şerîf Ömer Efendi an mâl-ı icare-i sabunhane der Halep kuruş 600

Mâl-1 surre-i vakf-1 Giridî Mustafa Ağa der cezire-i Girid kuruş 25

Yekün kuruş 32.988

Haremeyn hazinesinden mazbut ve müteferrik meşrûta evkâfın mâl-ı seneviyelerinin ve bekâyâlarının mikdarı

Mazbût mâl-ı surre-i vakf-1 şerîf cennet mekan Sultan Ahmed Han der Antakya kuruş 40

Mâl-1 surre-i vakf-1 şerîf merhume Askaryan? şah Sultan der İznik sene 251 den sene 260

Kuruş 189

10

1.890

Mâl-1 surre-i vakf-1 şerîf merhume Aişe Hanım bint-i Mehmed Paşa der İzmir

Ve bi asr sene 251 den sene 260

Kuruş
110
10
1.100

Mazbût mâl-ı surre-i şerîf vakf-ı merhume Hanım Kadın kuruş 400
Bu dahi mâl-ı surre-i vakf-ı şerîf Aynülhayat baş kadın kuruş 229.5
Bu dahi mâl-ı surre-i vakf-ı şerîf merhume Vuslat Kadın kuruş 1300
Bu dahi mâl-ı surre-i vakf-ı Emetullah baş kadın der Simkeşhane der İstanbul kuruş 1340
Bu dahi mâl-ı surre-i vakf-ı şerîf Rahime Usta kuruş 25
Bu dahi mâl-ı surre-i vakf-ı şerîf Sare Hatun kuruş 15
Mâl-ı surre-i vakf-ı şerîf Hamide Hatun der Taraklıborlu kuruş 50
Mâl-ı surre-i vakf-ı şerîf kapudan-ı esbak Hasan Paşa kuruş 148.5
Mâl-ı surre-i vakf-ı merhum Faik Paşa an sene 251 den sene 260

Kuruş
120
10 sene
1.200 kuruş

Mâl-ı surre-i vakf-ı şerîf Za'ralizâde Mehmed Paşa an 1sene 1251 ilâ sene 1260

Kuruş
110
10
1.100

Evkâf-ı Hümayun hazinesinden mazbut iden mâl-ı surre-i vakf-ı şerîf İsmail Paşa der Belgrad
Arnavutluk an sene 1251 ilâ sene 1260 kuruş 400
Bu dahi mâl-ı surre-i vakf-ı Zülfikar Efendi kuruş 8
Bu dahi meşrut-ı Haremeyn mâl-ı surre-i vakf-ı şerîf Lala Mehmed Ağa kuruş 10
Haremeyn-i muhteremeyne tabi meşrut tevzî Osman Nuri üçüncü akaribinden sağ kol ağası asakir
vech üzerinde olduğu mâl-ı surre-i vakf-ı el-Hâc Hüseyin Ağa ser bazargân an sene 1251 ilâ sene
1260

Kuruş
48

10 sene

480 kuruş

Haremeyn´den mazbut mâl-ı surre-i vakf-ı harem el-Hâc Beşir Ağa kuruş 400

Bu dahi mâl-ı surre-i vakf-ı Gazi Ahmed Bey der bekci-i Vardar kuruş 150

Bu dahi mâl-ı surre-i vakf-ı Bayram Gazi kuruş 40

Bu dahi mâl-ı surre-i vakf-ı Halil Bey der Manyas kuruş 50

Bu dahi mâl-ı surre-i vakf-ı Haremeyn der Halep kuruş 1500

Bu dahi mâl-ı surre-i vakf-ı Haremeyn der Selanik kuruş 110

Mâl-ı surre-i vakf-ı Haremeyn der Asitane kuruş 8296

3913 - 2b

Zâbıt-ı kurâ tarafından tahsil olunacağı şerh verildi.

Mâl-ı surre-i vakf-ı Haremeyn-i muhteremeyn der Van an sene 251 ila sene 60

Kuruş

207

10 sene

2.030 kuruş

Mâl-ı surre-i vakf-ı şerîf Hatice Sultan der Pazar Cihârşenbe an sene 51 ila sene 260

Kuruş

30

10 sene

300 kuruş

Haremeyn-i muhteremeyne tabi kadı Mustafa Halifenini üzerinde olduğu mâl-ı surre-i vakf-ı el-hâc Şaban der kazâ-i Gedağra der liva-ı Amasya an sene 251 ilâ sene 260

Kuruş

30

10 sene

300 kuruş

Mazbut mâl-ı surre-i vakf-ı Hüseyin Ağa der nezd-i Aşık Paşa kuruş 104

Haremeyn mazbut. Mâl-ı surre-i vakf-ı şerîf Küçük Ömer Ağa kuruş 50

Mâl-ı surre-i vakf-ı Şarabdâr Hamza Bey ve Aişe Hâtun der Edirne an sene 251 ilâ sene 260

Kuruş

120

10 sene

1.200 kuruş

Mâl-ı surre-i vakf-ı şerîf el-Hâc Edhem Efendi nâzır-ı Haremeyn-i esbak kuruş 600

Maktû' kıst Harem-i Kübra başı der Amasya an vakfı Haremeyn-i muhteremeyn der Kilingiras kuruş 150

Haremeyn hazinesinde mazbut mâl-ı maktû'-ı Kethüdalık bedesten der Trabzon an vakf-ı Hâtuniyye kuruş 191.5

Bu dahi mâl-ı maktû'-ı Gerluve an sene 1251 ila sene 1260 Vakf-ı Yakub Çelebi veled-i Germiyan der Kütahya

Kuruş

150

10 sene

1.500 kuruş

Mâl-ı surre-i vakf-ı serhâss el-Hâc Ahmed Efendi der İstanbul ve Üsküdar an sene 255 ila sen 1260

Kuruş

15

6 sene

90 kuruş

Mâl-ı surre-i vakf-ı Besatızade Ömer Efendi an mahsul-i mukâta'a-i der Dağurlı an sene 252 ila sene 260

Kuruş

90

9 sene

810 kuruş

Mâl-ı surre-i vakf-ı şerîf Sultan Osman Han der İsakcı an sene 1260 kuruş 3093

Mâl-ı surre-i vakf-ı Sultan Orhan der Adapazarı kuruş 250

Mâl-ı surre-i vakf-ı merhume Aişe Sultan der İstanbul kuruş 620

Mâl-ı surre-i vakf-ı Hatice Sultan kuruş 275

Mâl-ı surre-i vakf-ı bağçe-i Merhume Gevher Han Sultan kuruş 100

Haremeyn mazbut. Mâl-ı surre-i vakf-ı merhume Ferşah Sultan kuruş 100

Mâl-ı surre-i vakf-ı merhume Hatice Hatun der Üsküdar an sene 1251 ila sene 1260

Kuruş

30

10 sene

300 kuruş

Haremeyn mazbut. Mâl-1 surre-i vakf-1 merhume Dürrinaz kadın kuruş 1082

Mâl-1 surre-i vakf-1 el-Hâc Muzaffer Ağa der Bolu an sene 257 ila sene 1260

Kuruş

113

4 sene

454 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1... Hatun der Amasya an sene 251 ilâ sene 1260

Kuruş

200

10 sene

2.000 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 merhum Şeyh Tursan kuruş 20

Mâl-1 surre-i vakf-1 Gedik Ahmet Paşa kuruş 375

Maliye hazinesinden tahsil olunmakta idüğü mâl-1 surre-i vakf-1 el-Hâc Ahmed Paşa kuruş 616,5

Mâl-1 surre-i vakf-1 şerîf merhum Pertev Paşa kuruş 100

Mâl-1 surre-i vakf-1 şerîf Gazi İsa Paşa an sene 259 ila sene 1.260

Kuruş

240

2 sene

480 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 sadr-ı esbak merhum Abdullah Paşa kuruş 456,5

Mâl-1 surre-i vakf-1 merhum Ebubekir Paşa kuruş 662,5

Maliye hazine-i celilesinden. Mâl-1 surre-i vakf-1 şerîf merhum Nişancı Mehmed Paşa kuruş 240

Mazbut. Mâl-1 surre-i vakf-1 Nevşehirli İbrahim Paşa kuruş 442,5

Haremeyn mazbut. Mâl-1 surre-i vakf-1 Öküz Mehmed Paşa kuruş 150

Haremeyn. Mâl-1 surre-i şerîf vakf-1 Melek Ahmed Paşa an sene 258 ila sene 1.260

Kuruş

62,5

3 sene

187,5 kuruş

Mâl-1 surre-i şerîf vakf-1 Büyük Hasan Efendi kuruş 110

Mâl-1 surre-i vakf-1 Hacı Halil Efendi.muhasebe-i karye ve emin-i matbah der Kayseriye ve gayruhu an sene 253 ilâ sene 260

Kuruş

60

8 sene

760 kuruş

Haremeyn-i muhteremeyn. Mâl-1 surre-i vakf-1 Reisülküttâb Esbak el-Hâc Mustafa Efendi kuruş 550.

Mâl-1 surre-i şerîf vakf-1 Kadıasker-i sabık merhum Abdurrahman Efendi Kuruş 30.

Mâl-1 surre-i vakf-1 merhum Sadullah Efendi kuruş 247.5

Mâl-1 surre-i şerîf merhum Süleyman Efendi der İstanbul

Kuruş

50

9sene

450 kuruş

Mâl-1 surre-i şerîf vakf-1 defterdar-1 esbak merhum Abdüsselam Efendi. Kuruş 225

Mâl-1 surre-i şerîf vakf-1 el-Hâc Ahmed Ağa der Güzelhisar an sene 56 ilâ sene 60

Kuruş

16,5

5 sene

82,5

Mâl-1 surre-i vakf-1 Hasan Ağa ve Mehmed Ağa voyvoda-i Galata-i esbak kuruş 35,5

Mâl-1 surre-i vakf-1 Derviş Efendi der Galata an sene 252 ila sene 260

Kuruş

50

9 sene

450 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 şerîf merhum ... Ahmed Ağa an sene 1251 ilâ sene 1260

Kuruş

500

10 sene

5.000 kuruş

Mâl-1 surre-i şerîf vakf-1 el-Hâc İbrahim Ağa der nezd-i Kabasakal kuruş 12

Mâl-1 surre-i vakf-1 merhum Sadık Ağa İbn-i Muhammed Emin an sene 256 ilâ sene 260

Kuruş

275

5 sene

1.375 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 şerîf Sergicibaşı esbak İsmail Ağa an sene 1259 ila sene 1260

Kuruş

30

5 sene

150

Mâl-1 surre-i vakf-1 merhum Ahmed Ağa der Güzelhisar an sene 251 ilâ sene 260

Kuruş

50

10 sene

500 kuruş

Mâl-1 surre-i el-Hâc Mustafa Ağa der İzmir an sene 257 ilâ sene 1260

Kuruş

50

4 sene

200 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Behram Kethüda an sene 57 ilâ sene 260

Kuruş

69

3 sene

207 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Mehmed Kethüda der karye-i Edirne kuruş787.5

Mâl-1 surre-i vakf-1 şerîf merhum Ahi Çelebi kuruş 400

Mâl-1 surre-i vakf-1 Vakkas Sinan Bey an sene 255 ila sene 1260

Kuruş

200

6 sene

1.200 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Küçük Sinan der Midillü an sene 1251 ila sene 1260

Kuruş

120
10 sene

1.200 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Hasan Bey der Vize an sene 252 ilâ sene 1260

Kuruş

40

9 sene

360 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Yakup Bey der Filorina an sene 259 ilâ sene 260

Kuruş

30

2 sene

60 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Şeyh Ahmed Ağa der Bolu an sene 1251 ila sene 1260

Kuruş

10

10 sene

100 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Germiyanzade Yakup Bey der Kütah'ya an sene 255 ilâ sene 1260

Kuruş

125

6 sene

750 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Nasuh Ağa der Bolu an sene 1253 ilâ sene 260

Kuruş

12,5

8 sene

100 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Kasım Paşa der kazâ-i İstefeder liva-1 Eğriboz an sene 1251 ilâ sene 260

Kuruş

50

10 sene

500 kuruş

Mâl-1 surre-i şerîf vakf-1 Emir Taşhun an sene 256 ilâ sene 1260

Kuruş

16

5 sene

82

Mâl-1 surre-i vakf-1 el-Hâc Yusuf Efendi Kethüda-1 sadr-1 âlî an sene 259 ilâ sene 1260

Kuruş

90

2

180

Mâl-1 surre-i vakf-1 Şeyh Muhyiddin an sene 251 ila sene 1260

100

10 sene

1.000 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Ebu İshak Kazvini der Gökçesu an sene 256 ilâ sene 60

Kuruş

300

5 sene

1.500 kuruş

3913 – 3a

Mâl-1 surre-i vakf-1 şerîf meşhedeyn-i şerîfeyn-i hazreti imameyn der Bağdad an sene 1256 ilâ sene 1260

Kuruş

4.000

5 sene

20.000 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Haremeyn-i şerîfeyn der Kastamonu an sene 256 ilâ sene 1260

Kuruş

200

5 sene

1.000

Mâl-1 surre-i vakf-1 hân-1 kapân Cennet-mekân Sultân Bâyezid Hân kuruş 100

Mâl-1 surre-i vakf-1 Muslihiddin Efendi der ilç-i Bergama an sene 1253 ilâ sene 1260

Kuruş

36

8 sene

288 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 merhum Sultan Mehmed Han der cezire-i Trablusgarp kuruş 5250

Mâl-1 surre-i vakf-1 ücret-i konak-1 el-Hâc İsmail Ağa serbevvâbîn-i dergah-1 âlî nâzır-1 Midillü der cezire-i Mora kuruş 15

Mâl-1 surre-i vakf-1 -Halil Ağa ibn-i Nasuh der kasaba-i Ayazmend an sene 251 ilâ sene 260

Kuruş

36

10 sene

360 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 merhum Baltacı Mehmed Ağa der karye-i Edirne kuruş 250

Mâl-1 surre-i vakf-1 ser gulam Hasan Ağa an sene 259 ilâ sene 1260

kuruş

204

2 sene

408 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Cabbarzade Hacı Mustafa Bey der kasaba-i Bozok an sene 57 ilâ sene 260

Kuruş

45

4 sene

180 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Bosnevî el-Hâc Ahmed Ağa cezire-i Haremeyn der İstanbul an sene 1254 ilâ sene 1260

Kuruş

18

7 sene

126 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 sadr-1 esbak Darendeli Mehmed Paşa an sene 59 ilâ sene 260

Kuruş

204

2 sene

408 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Kalhâne-i Ebûbekir Ağazade el-Hâc Mustafa Ağa der Tokad an sene 251 ilâ sene 1260

Kuruş

60

10 sene

600 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 icare-i tahmis kahve-i Alaeddin Efendi der Varna an sene 59 ilâ sene 260

Kuruş

50

2 sene

100 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Hasan Efendi an müderrisîn-i kirâm der nahiye-i Salomah? an sene 251 ilâ sene 260

Kuruş

500

10 sene

5.000 kuruş

5.000

0000

Mâl-1 surre-i vakf-1 Hadimzade Osman Bey müsellim-i sancağ-1 Biga kuruş 510

Mâl-1 surre-i vakf-1 Hacı Ali voyvoda-i Atana an sene 1251 ila sene 1260

Kuruş

650

10 sene

6.500 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 el-Hâc Süleyman Ağa ser gazancıyan-ı esbak der Sûk-ı tahtani Bayezid haneli kuruş 8

Mâl-1 surre-i vakf-1 Lala Sinan Paşa der karye-i Hanoyuk der Karahisâr-ı sahib kuruş 100

Mâl-1 surre-i vakf-1 hazret-i hacı Mustafa Efendi emin-i darbhane-i âmire-i esbak an sene 251 ilâ sene 1260

Kuruş

60

10 sene

600 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 bahçe-i zeytun el-Hâc Mustafa Ağa der karye-i İslambolu an sene 1253 ilâ sene 260

Kuruş

50

8 sene

400 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Camlı Koca Ali der kaza-i Karacasu kuruş 35

Mâl-1 surre-i vakf-1 Ahmed Efendi Kethüda Valide Sultan kuruş 50

Mâl-1 surre-i vakf-1 Tuhfîzâde el-Hâc Halil Ağa der kaza-i Haralolos an sene 1251 ilâ sene 1260

Kuruş

6

10 sene

60 kuruş

Mâl-1 surre-i Dustâr Hatice Kadın ser kadın-ı Sultan Abdülmecid Han an sene 258 ilâ sene 260

Kuruş

1.250

3 sene

3.750 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 şerîf Feridun Paşa kuruş 30

Mâl-1 surre-i vakf-1 Hafız İsa Ağa an sene 58 ila sene 1260

Kuruş

350

3 sene

1.050 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Abdullah Paşa kuruş 100

Mâl-1 surre-i vakf-1 Seyyid Derviş Ahmed Efendi halife-i kâtip Darüssaade der (silik)an sene 253 ilâ sene 1260

Kuruş

10

8 sene

80 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Abdullah Ağa der Üsküdar an (silik) ilâ sene 60

Kuruş

100

9 sene

900 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 el-Hâc Mustafa Ağa der nezdiyân Tarsus der Adana an sene 251 ilâ sene 1260

Kuruş

8

10 sene

80 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Hacı İlyazade der kaza-i Koçhisar an sene 51 ilâ sene 1260

Kuruş

10

10 sene

100 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 surre-i şerîfe Nefise Hanım bint-i hazinedâr Ağa sakine-i Selanik an sene 255

ilâ sene 260

Kuruş

100

6 sene

600 kuruş

Maktû'-ı boyahâne-i Edirne ba taahhüd boyacıyân-ı Burusa an sene 251 ilâ sene 260

Kuruş

150

10 sene

1.500 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 hâsılât-ı bağçe-i el-Hâc İbrahim Efendi der kaza-i Yozgad kuruş 100

Mâl-1 Haremeyn an Vakf-1 Köprü der karye-i Harîs tâbi-i kaza-i Minaslas der vilayet-i Anadolu

an sene 251 ilâ sene 1260

Kuruş

16,5

10 sene

165 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Osman Paşa an sene 59 ilâ sene 1260

Kuruş

300

2 sene

600 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Abdullah Bey der Sıralı der kasaba-i Samsun kuruş 50

Mal-1 surre-i vakf-1 Yedinci Mehmed Paşa an sene 57 ila sene 260

Kuruş

400

4 sene

1.600 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Şeyh İlyâda der tâbi'-i kazâ-i Karahisar der livâ-i Aksaray an sene 59 ilâ sene 260

Kuruş

10

5 sene

50 kuruş

Mâl-1 surre-i vakf-1 Ali Efendi vekilharç-1 Süleyman Ağa an sene 258 ila sene 1260

Kuruş

30

3 sene

90 kuruş

Yekün kuruş 104762.5

Yekün kuruş 201609

Mürettebat-1 emvâl-i surre-i şerîf evkâfihâ mezkûrîn kuruş 142444

Bekâ-yı emvâl-i mezkûrîn kuruş 59164.5

İşbu defterde muharrer mürettebât-1 surre evkaf muhasebesi kuyudıyla tatbik olunarak bundan başka mürettebât var mıdır kuyuda tebyi' birle keyfiyeti defter oluna

Berâ-yı emvâl-i surre-i şerîfe maaş-ı evkâfihâ-i mezkûrîn

Vakf-1 haremeynü'ş-şerîfeyn icare-i büyük bâzâr-ı Eflak kuruş 30

Vakf-1 Abbas Ağa Ağa-i Dârüssa'âdeti'ş-şerîfe kuruş 392

Vakf-1 Hâcî Ömer Ağa der kasaba-i Üsküb kuruş 45

Vakf-1 Haremeynü'ş-şerîfeyn mezre'a-i Anadolu der kazâ-i Behisni kuruş 10

Vakf-1 Bektaş Efendi der Galat kuruş 50

3913 - 3b

Vakf-1 Abbas Süleyman Paşa der Edirne kuruş 15

Haremeyn hazinesinde mazbut Vakf-1 Haremeynü'ş-şerîfeyn der Adana kuruş 150

Vakf-1 sadr-1 sabık Hacı Mehmed Paşa der İstanbul kuruş 547

Vakf-1 sadr-1 sabık Hacı Ahmed Paşa der mahalle-i Hobyar der ... Davud Paşa kuruş 433

Vakf-1 Hacı Muhammed Sâdık Ağa kethuda-yı ... ber mahsûl ü karye-i Derbend der Selanik kuruş 375

Vakf-1 Hacı Mustafa Ağa ağa-i sâminan

Kuruş

108

5,5 vakf-1 Hanife Hatun

113,5

Vakf-1 Hamdullah Ağa kuruş 100

Vakf-1 Havâce Resûl Efendi kuruş 200

Vakf-1 Sanber Hatun ve Koca Ahmed Efendi reisülkütâb kuruş 45

Vakf-1 Feriştah Hatun kuruş 18

Vakf-1 Hadice Sultan kuruş 37.5

Vakf-1 Celalî Mustafa Ağa kuruş 25

Vakf-1 Nüktedân Ahmed Efendi kuruş 20

Vakf-1 Hacı Ahmed Ağa ber mahsul bağçe-i der Birgi kuruş 25

Vakf-1 Cafer Efendi der İstanbul kuruş 10

Vakf-1 Hacı Osman Ağa der Hisâr-1 Rumili kuruş 25

Vakf-1 Mehmed Ağa kethuda-yı Gürünlü Mehmed Paşa kuruş 105

Vakf-1 Sağır Ali der İstanbul kuruş 22.5

Vakf-1 Cevgânî Halil Ağa der Galata kuruş 11 pâre 10

Vakf-1 mutasarrıf Yusuf Ağa der Guzguncuk kuruş 22.5

Haremeyn hazinesinde mazbut vakf-1 Asabiha-i Abdülbaki Efendi kuruş 6

Vakf-1 Kâsım Mehmed Paşa der Diyarbekir kuruş 30

Vakf-1 Aişe Sultan der Üsküdar kuruş 45

Vakf-1 Hursend Hatun kuruş 45

Haremeyn hazinesinde mazbut vakf-1 Servinaz Hatun kuruş 682
Vakf-1 Fatıma Hanım Rum Ahmed Paşa kuruş 67.5
Haremeyn Aişe hatun üzerinde olduğu vakf-1 Ahmed Ağa ... kuruş 112.5
Haremeyn hazinesinde mazbut vakf-1 Sefer Ağa emin-i surre kuruş 198
Vakf-1 kalender Paşa kuruş 450
Vakf-1 Halaskar-1 sabık Yemin Mehmed kuruş 229.5
Vakf-1 Mehmed Ağa ağa-i sabık kuruş 742
Vakf-1 Emine Hatun zevce-i Hasan Paşa kuruş 425
Vakf-1 Gecidhâ-yı Ali Paşa kuruş 270
Vakf-1 Diyhan Ağa kuruş 267.5 pare 10
Vakf-1 Behram Ağa kuruş 139.5
Vakf-1 Mahmud Çelebi kuruş 85.5
Vakf-1 Aişe Sultan bint-i Cem Sultan kuruş 362
Haremeyn hazinesinde mazbut vakf-1 Şems Ruhsar Hatun kuruş 166.5
Vakf-1 Halilü'z-ziya Mustafa Ağa
Vakf-1 İskender Bevvâb kuruş 94.5
Vakf-1 İbrahim bin Mehmed Sivasî kuruş 94.5
Vakf-1 Hümayûn Hâtun kuruş 67.5
Vakf-1 Tâye Hatun kuruş 191 pâre 10
Vakf-1 Hani Hatun kuruş 38 pâre 10
Vakf-1 Sıdika Fatıma Sultan kuruş 13.5
Vakf-1 Mehmed Kethuda der Çiflik-i Kıbrıs kuruş 45
Vakf-1 Dalkılıc Ahmed Paşa kuruş 181 pâre 10
Vakf-1 Yusuf Ağa kuruş 90
Haremeyn-i muhteremeyn Aişe Hatun üzerinde olduğu vakf-1 Mah Cehri Hatun kuruş 161.5
Vakf-1 Hüseyin Efendi kuruş 279
Vakf-1 Etmekci Hüsiyin kuruş 36
Vakf-1 Serrac Mustafa Ağa kuruş 11 pâre 10
Vakf-1 Serrah Ahmed Ağa kuruş 187 pâre 10
Vakf-1 Musa Efendi kuruş 600
Vakf-1 Cafer Paşa der karye-i Kıbrıs kuruş 902 pâre 10
Yekün kuruş 10176 pâre 10

Ferman buyurulduğu üzere Hazreti müşarün ileyh ve saireye mürettep olan emvâl-i surre-i şerîfe kuyûduyla bi't-tatbîk şerhle işaret olunacağı üzere mâl-ı senevîlerine mutâbık olup ve mürettebât-ı mezkûreden başka olan sâireden mürettep emvâl-i surre-i şerîfenin mikdarı keyfiyeti vech-i meşrûh üzere mukayyedir emr ü ferman kudretlü saadedlü Sultan hazretlerindedir.

Fî 15 M. Sene 1261

3336 - 1

Ba'is-i asayış cihâye ve sebab-i âzamiş-i âlemiyân olan şevketlü kerametlü kudretlü azametlü padişah-ı alempenah efendimiz hazretlerinin taraf-ı mülûkânelerinden Medine-i münevvere ahalisinden bazı zevata ber mu'tad irsâl olunan atabe-i hümayun. Sene 231

Eş-şeyh Muhammed Abid ibn-i Abdullah Es-Sündî müderris Hanefî en-nakşibendi

Merhum Seyyid Ahmed Efendi'nin karındaşının oğlu Seyyid Abdurrahman Efendi

Es-Seyyid ibn-i Ya Hasan Cemil el-leyl

Es-Seyyid Ahmed Reşid el-İhsânî el-Hanbeli

Hatip Ahmed Ömer Efendi el-bânî

Eş-şeyh Medenî el-fistânî

Eş-şeyh Muhammed Salih bin İsa el-Buhtani

Hafız Osman bin Hamza teberdâr

Hafız Şeyh Ahmed bin Muhammed Abid es-Sündî el-Firâş

Hafız Muhammed Sa'îd bin Osman Efendi Mafîş

Hafız Osman bin Hüseyin Kusâde

Şeyh Hasan ve Hüseyin ve Mustafa ebnâ-i Kayyimzade teberdâr el-Hacûb

Eş-şeyh Hamza Sami el-Ferîr

Eş-şeyh Muhammed Sadık bin Cabir Necim

Eş-şeyh Abbas bin Muhammed Salih Necim

Es-Seyyid Ahmed bin Es-Seyyid Ali ed-Derûnî

Eş-şeyh Ahmed bin Muhammed Salih Necim

Hafız Abdullah bin Muhammed Efendi Cebecibaşı çerağı

Eş-şeyh Muhammed Said bin şeyh Ömer Şehâne el-müderris

Eş-şeyh Osman Tahir el-Kuttân Ebubekir Sadık

Eş-şeyh Abdülkadir bin Tahir el-Kuttân Ebubekir Sadık

Eş-şeyh Hamza bin Abdülkadir Tahir en-Necarî

Tahir bin Osman Tahir el-Kuttân Ebubekir Sadık

Reis Muhammed Sıddık bin Osman Tahir el-Kuttân Ebubekir Sadık
Muhammed Efendi bin Hafız Osman Serâyî Mâfeş
Eş-şeyh Muhammed bin Abdüsselam sâkin zaviye-i şimâl
Eş-şeyh Abdullah Makhurî el-Cebbâz kurb-ı Mescidi'n-Nebî
Eş-şeyh Sürûr tâbi'-i Mustafa Şemâne Babü's-selam
Es-Seyyid Hasan Nakîbzâde el- Halebî.
Evlâd-ı Muhammed Abid es-Sündî sâkin bi-karye-i Süleymaniye
Eş-şeyh Yahya bin Abdurrahman el-Câmi eş-şeyh Hüseyin Kürdî
Muhammed Said Keylârî
Ömer Abdulvahid el-Medeni
Şeyh Azmi Kussare
Eş-şeyh Münadi es-salatü bi'l-Medine
İsmail Efendi Trablusîzâde
Hafız İbrahim Efendi ibn-i Halil Efendi.
El-Hâc Salih Ağa bevvâb-ı Hücre-i Nebevi.
El-Hâc Muhammed Ağa tâbi'-i Anber Ağa hüddâm-ı Nebevî
Eş-şeyh Muhammed Salih mücavir-i Medine-i münevvere
Eş-şeyh Muhammed Tas Özbekî mücavir-i Medine-i münevvere
El-Hâce Rencâne zevce-i şeyh Muhammed Tas Özbekî mücavir-i Medine-i münevvere
Neferât 46
Beherine üz kuruş on dokuz paradır.
Cem'-i yekün kuruş 440

Bâlâda mestûr zevâtın beherine onar kuruş on dokuz para taksîm olunarak du'ây-ı devam-ı
eyyam-ı ömr ve şevket hazret-i şehinşahiye muvaziyet birle tevzî' olunup ahz u kabzlarını müş'îr
işbu esâmîleri zeyline temhîr ve tarafımıza ba's ve tesyîre mübâderet eyleyesiz.

Benim veliyyü'ni'âm devletlü efendim hazretleri

İşbu rûh-ı âlem ve maslah-ı mesâlih nev'-i benî âdem olan şevketlü Efendimizin atiye-i
Hümâyunları tıbkı tahrîrleri üzre bâlâsı mezkûrû'l esâmî zevâtlara tevzî' ve taksim olunup
kabzlarını müş'îr esâmîleri tahtına emhârları sebt birle ve bi hürmet-i bekây-ı ömrü devlet-i
şâhâneye muvâziyetleri ihbârı diğêr inayet ve in'am hazret-i cihândarî olan mekatiblerinin ashabın
ekseri yetima ve taife-i nisâ olmağla mührürlerinin adem-i mevcûd olduğundan ancak kâbızların
isim ve şöretlerinin ünvanıyla tahrir ve irsâli seviyy-i mekarîmleri kılındı. Benim merhametlü
veliyyü'l-ni'met Efendim irsâl buyurulan Buhârî-i Şerîf beher yevm akîb dersde şerh ve hitâm inde
Şevket-me'âb Efendimize duâ-i senâ itmedikçe mübaşeret olunmayup hidmet-i hümâyûnlarına

sermû tekâsül olunmayarak edâ ve ikmâl olan ve iyal ve aġvânımla dolaşib devmâm-ı hatm ve nusret-i hazret-i şehriyâriyle ungezâr olduğumuz ilm u adaları buyruldukda bir mikdar canib-i Mısırdan medar-ı maişetimiz olur bir en'âm ile bizleri şâd ve handân buyurmak babında emr u ihsân devletlü efendimizindir taraf-ı bahirü's-sa'âdelerine Medine-i münevvere ... bir kutu hurma ve bir mikdar ûd ve bir takım hediye-i naçizimiz ihda olunmuşdur afv buyurun efendim.
Ed-Dâ'î el-Ferî Ahmed ve Envaserur ve İbrahim ve Abdullah Berri Hasan Fıraşi ve külli firaşühumarî Hazret-i şehriyârî Hasan

3674 - 2A

Taraf-ı saltanat-ı aliyyeden Mekke-i mükerre ve Medine-i münevvere ve Kudüs-i şerîf ahalisine surre-i şerîfe emini yediyle irsal olunan sikke-i hasenenin icmalidir ki aynı ile zikr olunur

Der Mekke-i Mükerre

Berây-ı surre-i şerîfe rûmuye-i cedide Hasene-i şerîfi

Aded 14245

Beray-ı merhûme ve mağfirun leha Valide Sultan tâbet serâhu hasene-i şerîfi

aded 680

Kîse hasene-i şerîfi aded 4000

Kîse hasene-i şerîfi aded 4000

Kîse hasene-i şerîfi aded 4481

Kîse hasene-i şerîfi aded 1764

An Evkâf-ı merhûm ve mağfirun leh Gazi Sultan Murad Han tâbe serâhu Hasene-i şerîfi Aded 1410

An Evkâf-ı merhûm Hüseyin Paşa el-vezir ve serdar cezire-i Girid der sabık hasene-i şerîfi aded 1333

Yekün der Mekke-i mükerre hasene-i şerîfi 17668

Der Medine-i Münevvere

Berây-ı surre-i şerîfe-i cedide-i rûmiye hasene-i şerîfi Aded 35758

Berây-ı merhume ve mağfirun lehâ Valide Sultan tâbe serâhu hasene-i şerîfi Aded 880

Kîse hasene-i şerîfi Aded 4000

Kîse hasene-i şerîfi Aded 4000

Kîse hasene-i şerîfi Aded 4000

Kîse hasene-i şerîfi Aded 4000

Kîse hasene-i şerîfi Aded 4000

Kîse hasene-i şerîfi Aded 4000

Kîse hasene-i şerîfi Aded 4227

Kîse hasene-i şerîfi Aded 4354

Kîse hasene-i şerîfi Aded 2765

An Evkâf-ı merhûm ve mağfirun leh Gazi sultan Murad Han tâbe serâhu hasene-i şerîfi Aded 1410

An Evkâf-ı merhûm Hüseyin Paşa el-vezir ve serdar cezire-i Girid der sabık Hasene-i şerîfi Aded 2000

Yekün der Medine-i münevvere hasene-i şerîfi Aded 40048

Berây-ı surre-i şerîfe-i rûmiye cedide der Kudüs-i şerîf hasene-i şerîfi Aded 2480

Kîse Aded 1

Berây-ı harc-ı râh-ı emin-i surre-i şerîfe hasene-i şerîfi Aded 32

Cem-i yekün hasene-i şerîfi Aded 60228

3674 - 2B

Taraf-ı saltanat-ı aliyyeden Kudüs-i şerîf fukarasına senevî ta'yîn olunan ikibin dörtyüz seksen şerîfi altın sürreleri der-i devlet-i medardan surre eminlerine teslim olunup lakin vaktin adem-i müsaadesinden surre emini olanlar bi'n-nefs Kudüs-i şerîfe varup vakt ü zamanıyla tevzî'ine imkan olmamağla Şâm-ı şerîf kal'asına va'z idüp fukaranın surreleri vakt ü zamanıyla vâsıl olmaz deyü surre eminleri Şam-ı şerîfe vardıkda bi-temâmehû Şam defterdarlarına defterleriyle teslim ve hüccet alındıktan sonra Şam-ı Şerîf defterdarı olanlar dahi Yafa iskelesi malından mesârif-i hacc-ı şerîfe merbut olan akçeden mablağ-ı mezbûru havâle ve surre defterin Kudüs-i şerîfe irsâl ve Yafa Emini olanlar dahi meblağ-ı mezbûru evvel be evvel tedârik ve bilâ noksan getirüp Kudüs-i şerîf kaziyyelerine cümle muvacehesinde 'ad ve teslim eylemek şartıyla bundan akdem yüzyirmi senesinde emr-i şerîf verilüp lakin iki senedir ki iskele-i mezkûre emini olanlar fukaraya gadr ve zarar ve kalb ve zayıf ikişer akçelik pâre virilip arz-ı mukaddesede sâkin fukaranın ızdıraplarına bâis olduğun Kudüs-i şerîf kadısı Pir Mehmet Efendi 'arz u ulemâ ve sulehâ ve eimme ve hutebâ ve sâir hüddâm fukarası mahzarlarıyla i'lam itmeleriyle Medine-i mezbûre sükkânı fakirü'l hâl kâr u kisbine kâdir olmayıp leyl ü nehâr hamdetullahu'l-meşke ve Mescid-i Aksa'da devâm-ı 'ömr ü devlet-i pâdişahiye iştigâl üzre olduklarından cihet-i ma'âşileriçün selâtin-i izâm biheşt âşiyân-ı aliyye er-rahmetü ve'l-fukarân hazerât-ı kadîmü'l-eyyâmdan berü ihsân buyurdıkları surre-i şerîfeye münhazır olmağla ol dahi bu vech ile muhtel olduğu surrette halleri diğerk gün ve münkerü'l-fevâdî olmak lazım gelmeğün fukaranın ahvaline nizâm verilmek umûr-ı dîn ü devletten olmağla bin yüz yirmi dokuz senesinde fîmâ ba'd Kudüs-i şerîf ahalisine mahsus ve

mu'ayyen olan iki bin dörtyüz seksen şerîfi altın surre-i şerîf taraf-ı devlet-i aliyyeden surre-i şerîfe emini olanlara defterleriyle Asitane-i sa'âdetde teslim olunup surre-i şerîfe emini dahi Şam-ı şerîfe vardıkda vaktin adem müsa'adesinden bi'n-nefs kendileri Kudüs-i şerîfe îsâl edemediklerinden bir mu'temed kimesne vekîl ve Şam-ı şerîf valisi bulunanlar dahi taraflarından bayraklar ta'yin idüp Kudüs-i şerîf kârbânı ile Aclun Beği'ne ve andan dahi muhafaza ederek Cenin ve Nablus beylerine ve andan Kudüs-i şerîfe sal ve Kudüs-i şerîf kadılarına cümle muvacehesine 'ad olunan defteri ve fukaranın yedlerine olan beratları mucibince Medine-i münevvere surre katibi ve vekil-i mezbûr cümle ma'rifetiyle ashâbına tevzî ve taksim olunduğunu müş'îr kadısı arz ve defteri imza ve surre emini vekîline teslim ettirip ve hacc-ı şerîf avdetinde surre emini bulunanlar dahi defteri ve arz Haremeyn-i şerîfeyn mukâta'ası kalemine kayıt için vekilinden ahz eylemek şartıyla fîmâ ba'd işbu şart ve nizam ale'd-devam mürâcât olunmak üzere kalemine kayd ve beher sene şartı muhtevî sûret verilmek ve Şam-ı şerîf defterdarı Kudüs-i şerîf sursesini ve Yafa İskelesine havâledir deyü surre emine te'addî eylememek babından da Yüz Yirmi Dokuz senesi Cemaziyelahirinde sâbıkâ nâzır-ı vakf-ı darü's-sa'âdetü's-şerîfe ağası merhûm el-Hâc Beşir Ağa'nın arzı ve sâdır olan fermân-ı 'âli ile surre-i şerîfe emini yedine emr-i şerîf verilmeğin işbu mahalle şerh verildi.

Kudüs-i şerîf ahalisine îrsâli mu'ayyen olunan surre-i şerîfe emini olanlara teslim ve anlar dahi Şam-ı şerîfe vardıklarında vaktin adem-i mâ'adasında îsâl idemeyüp tarafında bir mu'temed kimesneyi vekil idüp Şam-ı şerîf valileri bayraklar tayin ve Kudüs-i şerîfe sâlimen îsâl ve fukaranın beratları mucibince tevzî' olunmak şurûtundan olup ve şurûtuna mürâ'ât olunmak babında Bin Yüz Yirmi Dokuz senesinde dahi emr-i 'âlîşân sâdır olmuşken birkaç senedenberü şurûtuna mürâ'ât olunmayup surre-i mezkûrî emine olanlar Şam-ı şerîf valilerine teslim idüp anlar dahi mütesellimlerine havale ile fukaranın gadri olduğun inhâ ve istid'ây-ı inâyet olunmağla fîmâ ba'd şurût-ı kadîmine mürâ'ât olunmak babında sâbıkâ Haremeyn-i muhteremeyn nazır-ı ve Darü's-sa'âdetü's-şerîfe ağası merhum Beşir Ağa'nın arzı ve sâdır olan fermân-ı 'âlîşân ile Şam-ı şerîf valisine ve Şam-ı şerîf ve Kudüs-i şerîf kadılarına hitaben Bin Yüz Altmış Üç senesi dahi mufassal ve meşrûh emr-i şerîf verilmekle Kudüs-i şerîf sursesini defterine kayd olunmağla işbu mahalle şerh verildi.

3674 - 3A

Taraf-ı saltanat-ı 'aliyyeden Mekke-i mükerrerme ve Medine-i münevvere ve Kudüs-i şerîf ve Şam-ı şerîf ahalisine surre-i şerîfe emini yediyle irsâl olunan hasene ve kuruluş surre-i şerîfeleri ve hil'atleri ve sofların defteridir ki aynıyle zikr olunur

An cânib-i der Mekke-i Mükerrreme Hazret-i padişah-ı âlempenâh an mahsûl-i Haremeyn-i Şerîfeyn bâ tâ'yîn merhûm ve mağfirun leh Sultan Mustafa Han-ı sani tâbe serâhu hasene-i şerîf. Aded 200

An cânib-i der Medine-i münevvere Hazret-i padişah-ı âlempenâh an mahsûl-i Haremeyn-i şerîfeyn bâ tâ'yîn merhûm ve mağfirun leh Sultan Mustafa Han-ı Sani tâbe serâhu hasene-i şerîf. Aded 150

Yekün bâ tâ'yîn merhûm ve mağfirun leh Sultan Mustafa Han-ı Sani hasene-i şerîf. Aded 350

Berây-ı der Mekke-i mükerrreme surre-i şerîfe

Kîse Kuruş Aded	1.965	/ Kîse Kuruş Aded 2165
Vakf-ı Safiye Sultan	0086	
Vakf-ı Hanım Sultan	0094	1
Vakf-ı Hacı Ebubekir Paşa	<u>0371</u>	<u>1</u>
	2.518	00

Berây-ı der Medine-i münevvere surre-i şerîfe

Kîse Kuruş Aded	2.424
Kîse Kuruş Aded	<u>2.005</u>
Kîse Kuruş Aded	1.831
Vakf-ı Safiye Sultan	188
Vakf-ı Hanım Sultan	225
Vakf-ı Hacı Ebubekir Paşa	<u>291</u>
	2.538

Kîse Kuruş Aded	1.214
Kîse Kuruş Aded	1.546
Kîse Kuruş Aded	1.536

An Evkâf-ı der Mekke-i mükerrreme kütüphane-i merhûm Gazi Sultan Mahmud Han tâbe serâhu berây-ı tehniye-i leyle-i berat

Kîse Kuruş Aded	1.214
-----------------	-------

An Evkâf-ı der Medine-i Münevvere kütüphane-i merhûm Gazi Sultan Mahmud Han tâbe serâhu
Hasene 885
Kuruş 1991

An Evkâf-ı Kütüphane-i merhûm Gazi Sultan Mahmud Han tâbe serâhu zü mahbûb
Aded 200
Hasene 885
Kuruş 860

An Evkâf-ı der merhum Hacı Beşir Ağa ve Baş Kadın Kîse Kuruş Aded 300
Vakf-ı Hacı Beşir Ağa Kuruş Aded 70
Vakf-ı Baş Kadın Kuruş Aded 200
Vakf-ı Merhum Beşir Ağa Kuruş Aded 30

An Evkâf-ı der Medine-i münevvere merhum Hacı Beşir Ağa Ağa-i sâbık Darü's-sa'âdetü ş-şerîfe.
Kîse Kuruş Aded 737.5

An Evkâf-ı der Medine-i münevvere merhûme ve mağfirun lehâ valide sultan tâbet türâhâ berây-ı
ferâşîn der Ravza-i Mutahhara.
Kîse Kuruş Aded 300

An Evkâf-ı der Mekke-i mükerrerme merhum Mehmed Ağa Ağa-i sâbık Darü's-sa'âdetü ş-şerîfe.
Kîse Kuruş Aded 830

An Evkâf-ı der Medine-i münevvere mürettebât-ı merhûm Hacı Beşir Ağa Ağa-i sâbık Darü's-
sa'âde der ittîsâl cidâr-ı Harem-i Şerîf en-nebevî
Kîse Kuruş Aded 1.661 → vezâif
330 →
1.991

An Evkâf-ı der Medine-i münevvere merhûme Fatma Sultan bint-i merhûm Sultan Selim Han-ı
Sani tâbe serâhu
Hasene 302

Kuruş 679

An Evkâf-ı der Merhum Beşir Ağa Ağa-i sâbık Darü's-sa'âde der İstanbul.

Kuruş Aded 8.461

Berây-ı ahali-i Mekke-i mükerrerme. Kuruş Aded 1.263

Berây-ı Buhâri havân ve esma-i ashâb-ı Bedr radiye anhüm. Kuruş Aded 3.400

Berây-ı ahali-i Medine-i münevvere. Kuruş Aded 3.791

Berây-ı Şam-ı şerîf surre-i şerîfe mu'ine. Kîse Kuruş Aded 675

Berây-ı der Kudüs-i şerîf surre-i şerîfe mu'ine Kîse Kuruş Aded 168

Berây-ı bahâ-i revgan-ı zeyt berâ-yı ikâd-ı minare ve şerefe-i şerîf-i hazret-i Hamza Radiyallahu Te'âlâ anh.

Kîse Kuruş Aded 55

3674 - 3B

Ka'be-i muazzama şerîfine hil'at 2

Ka'be-i muazzamada Merhum Sultan Murad medresesine sof top.

Ka'be-i muazzama müftisine sof top.

Ka'be-i muazzama kadısına hil'at 1

Ka'be-i muazzama Şeyhül haremine hil'at 1

Medine-i münevvere Şeyhül haremine hil'at 1

Medine-i münevvere kadısına hil'at 1

Medine-i münevvere hazinedârına sof top 1

Kudüs-i şerîf Şeyhü'l haremine sof top 1

Medine-i münevvere Nâibü'l haremine sof top 1

Medine-i münevverede Padişah-ı 'âlempenâh-ı ferâşi naibine sof top 1.
sene 50

Kudüs-i şerîfte Padişah-ı 'âlempenâh-ı ferâşi naibine sof top1 sene 50

Mahmiyye-i Halep ve Şam ve gayride vâkî' evkâflardan tahsil olunup Mekke-i mükerrerme ve Medine-i münevvereye irsâl olunacak kuruşlardır ki zikr olunur.

An evkâf-ı Haremeyn-i şerîfeyn der Halep

Kuruş 900 → Mekke-i mükerrerme

Kuruş 900 → Medine-i münevvere

1.800

An evkâf-ı icâre Han Sâbun Merhum Hâce Ömer Efendi der Halep eş-şeyhâ

Kuruş 600 Medine-i münevvere

An evkâf-ı Merhum Sultan Gavri der Halep

Kuruş 525 der Mekke-i mükerrerme

Kuruş 525 der Medine-i münevvere

1.050

Şam-ı şerîfde tahsil olunup Medine-i münevvereye irsâl olunacak vazifedir.

Vazife Şeyh Muhammed Menûfî ve karındaşı Şeyh Cevad Menûfî. Mezkûrlar Medine-i Münevverede imam ve hatip olup Şam-ı şerîfte Haremeyn-i şerîfeyn evkâfından iki fakirin yevmî beşer akçeden vazifeleri mütevellisi yedinden surre-i şerîfe emini tahsil idüp vâsıl edegelmişlerdir.

Trablus Şam'da vâki' kuyumcubaşı sâbık merhum Osman'ın vakf eylediği kuyumcular hanı ve dükkânın icâresinden beher sene Mekke-i mükerrerme ve Medine-i münevvere fukarasına Üçyüz Seksen İki Kuruş şart etmekle surre emini vakıf mütevellisinden bi't-temâm tahsil eyleyüp Mekke-i mükerrerme ve Medine-i münevvere ahalisine vâsıl eylemek üzere emr-i şerîf verilmekle işbu mahalle şerh verildi.

Mahmiye-i Halep haremeyni ve Hâce Ömer Efendi Vakfı olan Zabun Hanı mahsülünden ve Sultan Gavri ve Şam-ı şerîfte vâki' Haremeyn-i şerîfeyn evkâflarından Medine-i Münevvere ahalisine ta'yin olunan surreleri mütevellilerinin mühürleriyle memhûr ve sandık içinde a'dâd olunmadan surre eminlerine beher sene Şam-ı şerîfte teslim olunmak mu'tâd olmağla surre eminlerine dahi memhûren Medine-i münevverede şeyhü'l- harem olanlara teslim idüp sandık açıldıktan noksan ve zuyûf olmamağla Medine-i münevvere ahalisine beher sene irsâli mu'tâd olan surrenin Asitane-i sa'âdette surre ihrâc olunduğu gün Haremeyn-i şerîfeyn mukâta'ası kaleminden surre-i şerîfe eminlerine teslim olunan icmâl defteri mucibince eminler dahi Şam-ı şerîfe varup mütevellilerinden ahz u kabz eylediklerinden marifet-i şer'ile ta'dâd ve mümza defteriyle şeyhü'l- harem olanlara teslim olduğuna binaen yedine verilen icmâl defteri üzere imza ve Asitane-i sa'âdete vâsıl olduklarından rûmiye-i cedîde surresi defterleri teslim olunduğu misillü efkâf-ı mezkûre surrelerinin teslimi senetlerini Haremeyn-i Şerîfeyn mukâta'asına teslim ve kaleminde hıfz olunup Haremeyn-i şerîfeyn fukarasının refah-ı hallerine ve ta'yîn olunan surrelerin temâmen vâsıl olması için şeyhü'l- harem ağa ve surre emini ve evkâf mütevellileri ziyâda takayyûd ve ihtimam idüp hilafından ihtirâz ve bu nizâm ba'de'l-yevm beher sene düstûru'l-amel tutulmak şartıyla fi 26 sene 1124 tarihinde kayd ve ber minvâl-i meşruh üzere Şâm-ı şerîf valisine ve kadısına

ve surre-i şerîfe eminlerine ve evkâf mütevellilerine başka ve Medine-i münevvere kadısına ve şeyhü'l- harem-i şerîf ağaya başka emr-i şerîf verilmeğin işbu mahalle şerh virildi.

3674 - 4a

An evkâfı Bezirganbaşı Hüseyin Ağa der Hz. Eba Eyyûp Ensari radi anhü'l-bâri

Şeyh Abdurrahman ber vech-i meşrûta saka-i Devrak der Esfel Kaldırım Umre der Maliki der Mekke-i mükerreme

Fî sene kuruş aded 39

Şeyh Hasan an evlâd-ı Ebubekir nâzır-ı Irak sakâ-i mezbur

Fi sene aded kuruş 9

Yekün kuruş aded 48

Vakf-ı mezbûrdan Mekke-i mükerreme'de Hammâme-i Harem-i muhterem vesaire ve hûs ve tuyûr ve makam-ı Maliki ile makamı Hanefi beyninde vâki' umre kaldırımını esfelinde bina ve ihdâs eylediği sakâya ve dârî bahası ve mecra ve haremi ve nezareti vazifesi için senede 48 kuruş ta'yin olunmağla surre-i şerîfe emini yediyle ashabına verilmek için işbu mahalle şerh verildi.

An evkâf-ı merhum ve mağfirun leh Sultan Ahmed Han-ı Sani tâbe serâhu der mahrûsa-i Mısır Kahire.

Hasene-i şerîfi Aded 1200

Berây-ı ahali-i Mekke-i mükerreme hasene-i şerîfi aded 20

Berây-ı ahali-i Medine-i münevvere hasene-i şerîfi aded 1180

Evkâf-ı mezkûrdan Mekke-i mükerreme ahalisine yirmi sikke ve Medine münevvere ahalisine ta'yîn olunan bin yüz seksen hasene cem'an bin iki yüz hasene surreyi Mısır Kahire'de mîrül-hac olan mahallinde tahsil ve vakt-i zamanyla getirip surre-i şerîfe emini marifetiyle cümle muvacehesinde ber müceb-i defter-i sultanî ashabına tevzi' ve teslim ve bir ferde cevri ve eziyet olunmamak üzere işbu mahalle şerh verildi.

An evkâf-ımerhum ve mağfirun leh Gazi Sultan Mahmud Han tâb-e serâhû an mâl-ı fâiz-i karye-i binâ-i ekberi der bi-Nihaveye tâbi diyar-ı Mısır Kahire.

Hasene-i şerîf Aded 1.566

Berây-ı ahali-i Mekke-i mükerreme Hasene-i şerîfi Aded 500

Berây-ı ahali-i Medine-i münevvere Hasene-i şerîfi Aded 1.066

Vâkf-ı müşarünileyh karye-i mezbûre kadısından Mekke-i mükerreme ahalisine ta'yîn eyledikleri beş yüz sikke-i hasene ve Medine-i münevvere ahalisine ta'yîn eyledikleri bin altmış altı sikke-i hasene mahrusa-i Mısır Kahire'de mîrül-hac olanlara teslim. Mîrül-hac olanlar dahi vakt ü zamanyla getirip surrei şerîfe emini marifetiyle cümle muvacehesinde ber müceb-i defter-i

sultanî ashabına tevzi´ ve taksim ve bir ferd cevri ve eziyet olunmamak üzere işbu mahalle şerh verildi.

An evkâf-ı merhûm el-Hâc Beşir Ağa, ağa-i sabık darü'ssa'âdetü'ş-şerîfe der mahrûsa-i Mısır Kahire.

Hasene şerîfi Aded 1.872

Berây-ı bahâ-i cizye-i ağayan der Mekke-i mükerre Hasene 100

Berây-ı ahali-i Medine-i Münevvere Hasene 1.772

Para 70

Vakf-ı mezburdan Mekke-i mükerre ağayanına ta'yin olunan yüz sikke-i hasene bahâ-i cizye ve Medine-i münevvere ahalisine bin yedi yüz yetmiş iki hasene ile yetmiş para dahi merhum Sultan Ahmed Han evkâfı misillü Mısır Kahire'de Mîrû'l-hac olan tahsil ve vakti zamanıyla getirip surre-i şerîfe emini marifetiyle cümle muvacehesinde ber mûcip defter-i sultanî ashabına tevzi´ ve taksim ve bir fert cevri ü eza olunmamak üzere iş bu mahalle şerh verildi.

An evkâf-ı merhûm el-Hâc Beşir Ağa ağa-i sabık Darüssaâdetü'ş-şerîfe Berâ-yı tertîb-i masarif-i ikad ve kanâdîl ve harem-i şerîf ve medrese-i münif

Berây-ı revgan-ı zeyt

Fi sene kıyye 1000

Berây-ı Ravza-i Mutahhara fi sene kıyye 800

Berây-ı Medrese-i Vakıfı fi sene kıyye 200

Berây-ı iştirak-i ücret-i da'kâm ve meş'aleci ve bahâ-i tulum ve sanduk ve keçe ve asîr

Kuruş Aded 572

Akam neferân 2

Meş'aleci neferan 1 pâre 7

3674 - 4b

Vâkîf mümaileyhin Şam-ı şerîfte vâki´ evkâf-ı mahsûlünden Hazret-i Rasûl-i Ekrem ve Nebi-i muhterem sallallahu Te'âla aleyhi ve sellem Efendimizin Ravza-i Mutahhara Firdevs îsalinden îkâdî için senede sekiz yüz vukiyye revgan-ı zeyt ve Harem-i şerîf ittisâlinde medresede îkâdî için senede iki yüz vukiyye revgan-ı zeyt ve sâir bâlâda mezkûr iktiza iden mesarif-i lazimesinin ta'yin ve her kim Şam-ı şerîfte Süleymaniye mütevellisi olur ise zikr olunan revgan-ı zeyt iştirak ve iktiza iden mühimmatını tamamen amâde idüp surre emini olanlar marifetiyle küçük sakabaşı olanlara teslim ve anlar dahi bâlâda tertip olunduğu vecih üzere meş'al akâm ve meş'aleci ile kendü katarlarından çekdirip Salma tabir olunan develere tahmîl olunup mutlak hüccac-ı müslimîn ile kendü katarlarında sâlimen mahallerine îsâl oluncaya dek zabt ve hiraset ve

teslimlerini müş'ar şeyhül-harem en-Nebevi ve Medrese-i merkûm medrese imzalarıyla mümzi ve mahtûm defteri beher sene Asitane-i Saaded'te mütevellî-i vakıf olanlara getirip Haremeyn-i şerîfeyn muhasebesine kayd olup ilm ü haber kaimesi gelmeğın iş bu mahalle şerh verildi.

Şam-ı şerîf havalisinde Mekke-i mükerreme ve Medine-i münevvere fukarasına ta'yin olunan vazifeleri birkaç sene noksan üzere olduğundan sâbıkâ şeyhül-harem eş-şerîf en-Nebevi ağa inha etmeğın Şam valisi ve kadısı huzurlarında add u vezn olup mukademâ irsâl olunan emr-i şerîf mucibince surre-i şerîfe emini olanlara bi't-temâm teslim olup her birine add u vezn olduğu üzere surre-i şerîfe emini vasıl eylemek üzere emr-i şerîf verildiğı iş bu mahalle şerh verildi.

Merhûme ve mağfirun leha Safiye Sultan hazretlerinin kerimleri Zahide Hanım Sultan ve sâbıkâ Cidde-i ma'mûre valisi merhum el-Hâc Ebubekir Paşa evkâflarının Galata'dan Haremeyn-i şerîfeyn fukarasına ümenâ-i surre-i şerîfe ile irsâl olunan surre-i şerîfe mahallerine fukarasının ziyade kesret ve hücumları sebebiyle ashabına vusûl bulmayıp nehy-i dest kalmalarıyla müşarûn ileyhın surreleri memhûrlarıyla vaz' olduğu kiseden ihrac olundukta Mekke-i mükerreme fukarasının surreleri sükkân-ı Mekke'den müşarûnileyh Ebubekir Paşa'nın mühürdarı Süleyman Efendi ve Medine-i münevvere surreleri bâ berât-ı âlişân masrafları Şeyhül Haremî ş-şerîf en-Nebevi marifetiyle tevzi' olunmak üzere emr-i şerîf verilmeğın iş bu mahalle şerh verildi.

An evkâf-ı merhume Hümaye Hatun der İstanbul

Kuruş Aded 60

Berây-ı eczâ-yı der Mekke-i mükerreme

Berây-ı eczâ-yı der Medine-i münevvere

Meblağ-ı mezbûr Asitane-i Saadete nâzır-ı vakf-ı Haremeyn-i şerîfeyn müftüsü Efendi ahz olunup Mekke-i mükerreme'de Cidde-i ma'mure valisi Şeyhü'l-harem-i Şerîf hazretleri ve Medine-i münevvere'de Şeyhü'l-harem eş-şerîf en-nebevî ma'rifetiyle ashabına teslim olunmak üzere emr-i şerîf verilmeğın işbu mahalle şerh verildi.

An evkâf-ı şerîf merhûm ve mağfirun leh Sultan Mustafa Han-ı Sâlis tâbe serâhu der İstanbul.

Şeyh Yusuf Efendi teberdâr-ı sâbık İmam ve Hatip ber vech-i meşrûta

Mushaf-ı şerîf hevânân bâ hatt-ı Şehzâde Sultan Mehmed Hân der Ravza-i mutahhara

4 Kuruş yevm 4 Aded Kuruş 12

Abdurrahman bin Abdurrahîm el-fizân saka ve varakı der Medine-i münevvere

Fi sene der mahsûb Aded 5

Evlad-ı Muhammed Bayraktar bin Hasan Süleyman Hicazi Şaban saka-i ve varak-ı der münevvere

Fi sene der mahsûb Aded 5

Evkâf-ı şerîfelerinden almak üzere beher sene Medine-i münevvere ahalisine irsâl olunan surre ile irsâl olunmak üzere Haremeyn Muhasebesinden beratları verilmekle kaymakam mütevellileri yediyle surre emini olanlara teslim olunup mahallinde yedlerinde olan beratları mûcûbince ashabına tevzî' olunmak üzere nâzır-ı vakıf hazretlerinin arzlarıyla sâdır olan fermân-ı 'âlî ile kayd olunduğu işbu mahalle şerh verildi.

An evkâf-ı merhûm el-Hâc İbrahim Ağa an müteferrikagân-ı dergah-ı âlî an sâkinân-ı mahalle-i Kabasakal der İstanbul. Şeyh Ömer Efendi ve Şeyh Abdurrahman Aynî Hafız Mustafa ber vech-i iştirâk kârî delâil-i şerîf der Ravza-i mutahhara der Medine.

Yevm 40

Fi sene

Kuruş

Aded 12

Delâil-i şerîf haftada iki defa hatm-i şerîf eylemeleri üzere ta'yîn ve şart olunmuştur.

3674 - 5a

An evkâf-ı merhûm el-Hâc Yusuf Efendi kethüday-ı sâbık sadr-ı âlî der İstanbul.

Şeyhü'l-kurra Adenevî Seyyid Muhammed Efendi ibn-i seyyid Ahmed Nakşibendi kârî-i şîrâ-i şerîf yevm-i sülûs ve hams ve Kadı-i Buhârî şerîf der Ravza-i mutahhara.

yevm 30

Kuruş Aded 90

Berây-ı Kârî şîâr-ı şerîf

Yevm 20

Kuruş 60

Berây-ı Kârî Buhârî şerîf

Yevm 10

Kuruş 30

Yekün kuruş aded 90

Vazife der Kabe-i mu'azzama benâm-ı Hüseyin râh-ı âb çeşme hâ ve hâric an izdiyyâd-ı hazine-i Haremeyn-î şerîfeyn bâ ta'yîn merhûm ve mağfirun leh Sultân Abdülhamid Hân tâbe serâhu

Yevm Kuruş, Aded 20

Fî sene, Kuruş, Aded 720

An evkâf-ı merhûm el-hâc Hasan Ağa sâbıkâ baş bâkikulı vazife der Medine-i münevvere tedris-i hadis-i şerîf ve talebe ve ecza havânân Kuruş, Aded 204

An evkaf-ı merhum Hacı Mustafa Bey Cebbarzâde der Medine-i münevvere. Şeyh Cemaleddin bin Kemal.

Kuruş, Aded 30

Der Medine-i münevvere, Şeyh Ahmed bin Ömer Trablusi.

Kuruş, Aded 15

An vakf-ı merhûm Baltacızâde Mahmud Ağa. Vazife der Medine-i münevvere. Ecza hevânın benâm-ı Şeyh Ömer bin Salih örfüzâde el-nazır eczâ-i şerîf.

Kuruş, Aded 182

Vazife der Mekke-i mükەرreme. Ecza hevânan binâm-ı Muhammed Tahir Efendi der nazır ecza-ı şerîf.

Kuruş, Aded 56

An vakf-ı merhum Hacı Ahmed Ağa Bosnevî der Mekke-i mükەرreme Şeyh zemzem-i şerîf.

Kuruş, Aded 9

Der Medine-i münevvere Şeyhü'l furaşeyn.

Kuruş, Aded 9

An evkaf-ı cami-i şerîf ve medrese-i münîf ve kütübhone-i lâtif. Sahibü'l hayrat ve hasenât merhum Cezzâr Ahmed Paşa mir'ül hac. Vali-i şan-ı şerîf der Akka.

Kuruş, Aded 250

Vakf-ı müşarün-ileyh hazretlerinin beher sene Medine-i münevvere ahalilerine tayin eyledikleri ikiyüzelli kuruş surre-i şerîfeyi beher sene surre-i şerîfe emini olanlar Şam-ı şerîf'de mütevellisi yedinden ahz ve mahallinde cümle marifetiyle ashabını tevzi ve taksim olunmak üzere işbu mahalle şerh verildi.

An evkaf-ı sahibül hayrat merhum Hacı Ali Ağa bin Mustafa der kasaba-i Atina.

Kuruş, Aded 650

Beray-ı Mekke-i mükەرreme

Kuruş, Aded 180

Beray-ı Medine-i münevvere

Kuruş, Aded 470

3674 – 5b

Vâkîf mümaileyh evkafı mahsulünden Mekke-i mükەرremede Harem-i şerîfde Altınoluk hidmetiyle şerefyâb olan ağayan ve ser ağayana tayin eylediği yüzseksen kuruş ve Medine-i münevvere ahalisine tayin eylediği dört yüz yetmiş kuruş surre-i şerîfe başka başka çıkın ile vaz' olunduğu kıyyeden ihrâc olundukta ber mûcib defter-i sultani surre-i şerîfe emîni marifetiyle ashabına teslim olunmak üzere şart kılınmağla işbu mahalle şerh verildi.

Şam-ı Şerîfde tahsil olunub Medine-i münevvereye irsâl olunacak vazifedir

Vazife Abdurrahman Câmî müderrisin-i deâvi yevm 5

Mezkûr Medine-i münevvere ahâlisinden olup Şam-ı şerîfde Sâdât-ı Mısriyyun evkâfından yevmi beş akçe vazifesini mütevellisinden surre-i şerîfe emîni ahz ve kabz eyleyip Medine-i münevvereye duhûlünde sahib-i vazife-i merkûme teslim eylemek üzere 1212 senesi evsatı Cemaziyelevvelinde emri şerîf verildi. Şerh verildi.

An evkaf-ı Vezir-i Azâm Esbak merhûm Merzifonî Kara Mustafa Paşa.

Kuruş, Aded 677

Beray-ı ecza hevânan der Mekke-i mükerreme.

Kuruş, Aded 333

Beray-ı surre-i şerîfe Medine-i münevvere.

Kuruş, Aded 344.5

Müşarünileyh evkafı mahsulünden Mekke-i mükerremede ecza-i şerîf kıraatı için bazı kimesnelere üçyüz otuzüç kuruş onüç para ve Medine-i münevvere'de bazı fukaraya üçyüzkırkdördbuçuk kuruş ki cem'an altıyüz yetmişyedi buçuk kuruş onüç para surre tayin ve tahsis ve surre-i şerîfe emini yediyle irsal olunub Mekke-i mükerremede ecza-i şerîfe mahsus Tesbihi Muhammed Efendi marifetiyle ber-mûcib defter ashabına tevzi' olunmak üzere şeref-sudûr olan Hatt-ı Hümâyun şevketmakrun ve bâ ferman-ı âli.

5 Receb sene 1213 tarihiyle Haremeyn muhasebesinden varid olan ilmuhaber mucibince memhuren kayd olunduğu şerh verildi.

An evkâf-ı şevketlü, kerâmetlü Sultan-ı zaman es-sultan ibn-i sultan el Gazi sultan Mahmud Han hallede Allâhu hilafetihü ile ahirü'd deveran beray-ı vezaif ve maaş-ı hidam ve mühimmat ve medrese-i celîle ve der desthâne-i münif ve kütüphaneyi latife ve nezd-i bâbus-selam der Medine-i münevvere nevverallahü Teâla ile yevmil ahire.

Kise der mahsûb aded 1.000

Kuruş 8000

Medine-i münevvere nevverehallahü Teâla ile yevmil ahirede bab-us selâm nâm mahall-i mübâreke nam sami-i cihan baniyye olarak mücerreden inşa ve itmamı mevkîfet karar-ı hazreti cihan-banî olan medrese-i celîlesinin müderrisine ve yirmiyüç bâb hücerâsında sükkânîn edecek talebe-i ulûm ve hademe-i sairesi ile kütüphaneyi celîle-i mezkûrenin hafız-ı kütüb-ı evvel ve sani ve harem-i şerîfe teberrüken o bahş kılınan tam saatin muvakkatine ba emr ve irade-i mekkâr muade-i hazreti hilafet penahi darphane-i amîreden olmakta olan evkaf-ı hümâyun feyz makrun-ı şahane ve aynen olmak üzere bir mantuk ve kaziyeye-i ma'mulehasında bundan böyle rayici terakki

bulur ise dahi yine adedine noksan gelmeyib belli her kaç kuruş eder ise evkaf-ı celîle-i mülükânenin muhasebesi defterine ol-vechile musarrıf kayd olunmak şartıyla ber-mûcib defterin aded zer mahbûb beher sene haremeyn-i şerîfeyn hazinesine aynen teslim olunarak surre-i şerîfe-i şahane ile mean surre-i hümâyun ümenası yedine teslimen irsal ve mahall-i mübâreke-i meskûre ledel vusul şeyhü'l-harem en-nebevi hazeratı ve Medine-i münevvere kadısı ve medrese-i celîle-i mezkûrenin müderrisinin marifetiyle ashabına verilir. Yine tamamen kadıya ve teslim olunduğunu müşar Evkaf-ı Hümâyun-ı Şahane tarafına bir kıt'a i'lam-ı şer'î ahz ve irsal olunmak üzere tanzim ve şeref evzay-ı sahife-i sünûh olan mübarek hatt-ı hümâyun şevketmakrun-ı mülükâne mûcibince ayni olmak üzere tayin ve tahsis buyurulduğunu mübeyyin fî 12 B sene 1231 tarihinde haremeyn-i şerîfeyn muhasebesinden vürûd eden ilmuhaber şerh verildi.

3674 - 6a

An evkaf-ı şevketlü kerametlü kudretlü Sultan-ı zaman hazret-i Gazi Sultan Mahmud Han halidullah-ı hilafete ila ahirüd-deverân.

Beray-ı der Mekke-i mükerrreme saadat-ı beni alevi umumen fî sene

Kuruş, aded 3000

Evkaf-ı hümâyun hazreti cihandâriden Mekke-i mükerrreme şerefhallahü teâla ta'zimen ve tekrimâda mutavattın saadât-ı benî aleviyyenin umumuna bâ hatt-ı hümâyûn-ı inayet makrun senevi tayin buyurulan üçbin kuruş surre-i şerîfe irsal taraf-ı saltanat-ı seniyyeden tayin buyurulan surre-i şerîfe ile surre-i hümâyun emîni olanlara başka kıyye ile teslim ve mahall-i mübârekeye irsal olunub mahallinde sâdât-ı mümaileyhin nakibleri marifetiyle layıkıyla tevzi ve taksim olunmak şartıyla emr-i alişan verildiği şerh verildi.

An evkaf-ı şevketlü kerametlü Sultan-ı zaman Hazret-i Gazi Sultan Mahmud Han hallede Allâhu hilafetehu ila ahirüddeveran.

Beray-ı der Mekke-i mükerrreme surre Şeyhizâde Muhammed Efendi emin miftah-i şerîf beytullahul harem fî sene kîse kuruş aded 2000

Vakf-ı hümâyun-ı şâhaneden tayin ve tahsis kılınan senevi ikibin kuruş surre akçesi Mekke-i mükerrreme sursesi defterlerine kayd ile işbu ikiyüzotuzdokuz senesinden itibaren beher sene vakf-ı şerîf-ı mülükâneneden haremeyn-i şerîfeyn hazinesine teslim olunarak başkaca kîseye vaz' ve mahalline irsal ve efendi-ı mümaileyhin makbuzunu müş'ar memhûr senedi celb ve vakf-ı celil-i mülükâneye itâ olunmak üzere 26 C sene 1239 tarihinde haremeyn-i şerîfeyn muhasebesinden vürûd eden ilmuhaber şerh verildi.

An evkaf-ı sahibü'l hayrat merhume ve mağfirun leha Hatice Sultan tabet serâhâ

Vazife künnâs-ı Ravza-i mutahhara ve türbe-i muattara ve vazife-i saki havli Harem-i şerîf en Nebevi ve vazife-i katib-i sultani beray-ı nezâret-i hizmet-i şerîf mezkûr. Fî sene kuruş, aded 300

Vazife-i kitâbet kuruş, aded 125

Vazife saki Harem, kuruş, aded 125

Vazife katib-i sultani kuruş, aded 50

Vakf-ı müşarun-ileyha hazretlerinin mücerreden ihyasına muvaffak oldukları evkaf-ı şerîfleri fazilesinden i'tâ olunmak üzere Medine-i münevvere nevvrehallahü ila yevmil ahirede vaki sultan-ı enbiya ve rusûl-ı kibriyya sallallahu teala aleyhivesellem hazretlerinin Ravza-i mutahhara ve türbe-i muattaralarını zevarin sebebiyle hasıl olan gubardan hıfz ve tezyin eylemek için sulâh ve fukavî ile mevsuf bir kimesne künnas olub kemal-i edeb ve etyab-ı esbab ile hizmeti celilesini bade'l-edasına da yüzyirmibeş kuruş vazife ve bir kimesne sakî olub kırba ile Harem-i şerîfin havalisini sa'y idüb hizmeti makalesinde senede kezalik yüzyirmibeş kuruş vazife ve katib-i sultani olanlar ciheteyn mezkûruyla nazır olup senede elli kuruş nezaret vazifesiyle cem'an üçyüz kuruş beher sene Surre-i Hümayun eminleriyle irsal olunub İstanbul rayici üzere bila noksan şeyhü'l-harem yediyle mürtezika-i mezbûrana eda ve teslim ve hizmet-ı mezkûrlar müşarünilayhanın inzımam valileri ve katib-i sultani olan efendinin nezaretiyle hazret-i mezkûrlar icra olunmak üzere şart ve tayin olunduğu işbu mahalle şerh verildi.

An evkaf-ı sahibü'l-hayrat Nefise hanım binti hazinedar Ali Ağa an sakine-i mahrusa-i Selanik an mahsul çiftlik-i der nahiye-i Lankaza

Beray-ı der Medine-i münevvere surre-i fukara medrese-i Karabaş fî sene.

Kuruş, Aded 100

Vâkıfe-i mümaileyha Selanik kazasında vakıf Lankaza nahiyesinde çiftlik ve İstanbul Astanova çiftlikleri mahsulünden olmak üzere Medine-i münevverede Karabaş Medresesi fukarasına senevi yüz kuruş tayin eylediği surre beher sene haremeyn hazinesine teslim ve surre-i şerîfe ile irsal olunmasını şart eylediği şerh verildi.

3674 - 6b

An evkaf-ı şevketlü kerametlü Sultan-ı zaman Hazret-i Gazi Sultan Mahmud Han halidullahı Teâla hilafete ila ahirüddeveran.

Beray-ı der Mekke-i mükerrerme surre-i es-seyyid Süleyman Efendi naib-i Beytullahü'l Harem fî sene kîse kuruş aded 2000

Vakf-ı hümayun-ı şahaneden tayin ve tahsis kılınan senevi ikibin kuruş surre-i şerîfe akçesi Mekke-i mükerrerme surresi defterlerine kayd ile işbu bin ikiyüz kırkbeş senesinden itibaren beher

sene vakf-ı şerîf ile mülükânenen Haremeyn-i şerîfeyn hazinesine teslim olunarak başkaca kıyye vaz' ve mahalline irsal ve efendi-i mümaileyhin makbuzu müş'ar mühür senedi celb ve vakf-ı celil-i mülükâneye i'tâ olunmak üzere fî 6 S sene 1244 tarihinde Haremeyn-i şerîfeyn muhasebesinden vürûd eden ilmuhaber şerh verildi. 12.B.1245

(MÜHÜR)

Mehmed Said

3517-1A

Bais-i âsâyiş-i cihan ve sebep- idâmet-i alem-penah olan şevketlü kerametlü kudretlü padişah-ı alempenah efendimiz hazretlerinin taraf-ı mülükânelerinden ferâşet-i hümayun vekilleri Ahmed ve Ebu's-server ve İbrahim ve Abdullah ve Hasan Efendi marifetleriyle Medine-i münevvere ahalisinden bazı zevâta irsal olunan ataya-ı şahane ve defteridir.

Hatib Ahmed Ömer Efendi Asyâlî	es-Seyyid Ahmed Raşid el-Ahali el- Haylî	es-Seyyid Zeyn ba Hasan Cemil ...	Merhum Seyyid Ahmed Efendi'nin karındaşı oğlu seyyid Abdurrahman Efendi	eş-Şeyh Muhammed Abidin Abdullah es- Sündi Medrese-i müniif El-Nakşibendi
Hafız MuhammedSaid bin Osman Efendi mafiş	Hafız Şeyh Ahmed bin Abid es-Sündi el- Füraşi	Hafız Osman bin Hamza Teberdar	eş-Şeyh Muhammed Salih bin İsâ el- Buhtadi	eş-Şeyh Medeni el-Kıstânî
eş-Şeyh Abbas bin Muhammed Salih Necim ...	eş-Şeyh Muhammed Sadık bin Cabir Necim	eş-Şeyh Hamza Şami Eddarîr	Şeyh Hasan ve Hüseyin ve Mustafa ebna-i Kayyimzâde Teberdar el- Mûcib	Hafız Osman bin Hüseyin Kussare
Eş-Şeyh Osman Tahir el Kitan Ebubekir	Eş-Şeyh Muhammed Said bin Şeyh	Hafız Abdullah bin Muhammed Efendi	eş-Şeyh Ahmed bin Muhammed Salih Necim	es-Seyyid Ahmed bin es- Seyyid Ali ed-

memalik	Ömer Şemmâme el-Müderriş	cebecibaşı çerağı		Durî
---------	-----------------------------	----------------------	--	------

Eş-Şeyh Muhammed Said bin Şeyh Ömer Osman el- Müderriş	Hafız Abdullah bin Muhammed Efendi Cebecibaşı çerağı	Tahir bin Osman Tahir el- Kıtan Ebubekir Sadık	Eş-Şeyh Hamza bin Abdülkadir Tahir el-Neccari	Eş-Şeyh Abdülkadir bin Tahir el-Kıtan Ebubekir Sadık
Reis Muhammed Sadık bin Osman Tahir el- Kıtan Ebubekir Sadık	Tahir bin el- Kıtan Ebubekir Sadık	Eş-Şeyh Hamza bin Abdülkadir Tahir el-Neccari	Eş-Şeyh Abdülkadir bin Tahir el-Kıtan Ebubekir Sadık	Eş-Şeyh Osman Tahir el-Kıtan Ebubekir Sadık
Emir Hasan Nakibzade el- Celili	Eş-Şeyh Sürur tâbi' -i Mustafa sefed senhane babü's-selam	Eş-Şeyh Abdullah Nefhevî el- Cebbaz karye-i mescd-i Nebi	Eş-Şeyh Muhammed bin Abdüselam Sakin Kariye-i Şimal	Muhammed Efendi bin Hafız Osman Saraylı mafiş
Şeyh Arabi Kussare	Ömer Abdulvahit el- Medeni	Muhammed Said Külari	Eş-Şeyh Yahya bin Abdurrahman el-Cami eş-Şeyh Hüseyin el- Kürdî	Evlad-ı Muhammed Abid es-Süendi bi Karib Süleyman
El-Hâc Muhammed Ağa Nabi Anber Ağa Hidam-ı Nebevi	El-Hâc Salih Ağa bevâb-ı hücre-i Nebevi	Hafız İbrahim Efendi ibni Halil Efendi	İsmail Efendi Trablusizade	Eş-Şeyh Münarül Salat bil-Medine
		El-Hâce Zencâye-i dûce- i? Şeyh Muhammed Tas	Eş-Şeyh Muhammed Tahir Üzengi Mücavir	Eş-Şeyh Muhammed Salih Mücadir Medene-i

		Özbeki Mücavir Medine-i münevvere	Medine-i münevvere	münevvere
--	--	---	-----------------------	-----------

Nakden 42 beher nefere onar kuruş on dokuz pâredir

Yekün kuruş 440 Yalnız dört yüz kırk kuruş

Balada mestur zevatın beherine onar kuruş ondokuz para taksim olunarak duay-ı devam-ı
eyyam-ı ömrü şevket hazret-i şehinşahi'ye muvazebet birle tevzi olunup ahz ve kayd eylediklerini
müşar işbu esamileri zeylini temhîr ettirerek taraf-ı bais ve tesyire mübaderet eylemeniz me'mûl
muhayenemizdir.

Fî 25 N

Sehhil Rabbi Umûr
Ebu Bekir

SONUÇ

Surre kelime olarak kese, para kesesi, içine akçe ve dinar konulan çıkın manalarına gelmektedir. Terim anlamı olarak ise Osmanlı Devleti tarafından her sene hac mevsiminde Haremeyn ahalisine gönderilen para, hediye ve erzakların tamamına verilen genel bir isimdir. Tezimizin konusunu teşkil eden Sultan II. Mahmud Han Vakfı'nın surre defterlerinde ise surre ismi Haremeyn'e gönderilen resmi alayı ve beraberinde götürülen para ve hediyeleri işaret etmektedir.

16.yüzyılda Hicaz Bölgesi'nin Osmanlı hâkimiyetine geçmesiyle surre yardımlarının bu bölgeyi kapsadığı görülmektedir. Bu yüzyılda Anadolu ve Rumeli'de birçok özel vakıf kurulmuştu. Bu vakıflar yardımlarının tek tek Hicaz'a göndermiyordu. Bu görevi devlet üstlenmişti. Vakıfların yıllık gelirlerini toplayan merkezi hükümet bunların hepsini birden Hicaz'a yolluyordu.

Osmanlı padişahları tarafından vakıfların idaresi ile ilgili çeşitli düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Bu düzenlemeler içerisinde Sultan II. Mahmud'un yaptığı yenilikler dikkati çekmektedir. O dönemde vakıfların idaresi etkili bir zümre olan ulemanın kontrolündeydi. Ayrıca vakıfların iyice yerleşmiş bir dini ve hukuki statüye sahip olması ve binlerce kişinin bu vakıfları aile ve yarı aile vakfı haline getirerek kendi çıkarları doğrultusunda kullanması devletin aleyhine bir gelişmeydi. Bu durumu düzeltmek isteyen II. Mahmud Han vakıf teşkilatında bazı değişiklikler yapmıştır. Bu değişikliklerin başında kendi tanzim ettiği evkafı babası I.Abdulhamid'in vakfı ile birleştirmesi gelmektedir. 1814 yılında Hamidiye ve Mahmudiye evkafı ile mülhakatı, Darphane-i Amire Nezareti'ne verildi. Bu birleşmeden doğan yönetim zorlukları sonucunda 13 Kasım 1826'da Evkaf-ı Hümayun adı altında yeni bir nezaret teşkil edildi. II. Mahmud yaptığı bu değişikliklerle dağınık bir vaziyette olan vakıf yönetimini tek elde toplamayı istemekteydi. Bunun yanı sıra vakıf idaresinde görülen yolsuzlukların da önüne geçmeyi planlamıştır. Devlet yönetimindeki idari ve siyasi değişimler II. Mahmud döneminde daha da yoğunluk kazandığı gibi bu düzenlemeler Evkaf-ı Hümayun Nezaretinde de görülmüştür.

Haremeyn'e gönderilen ilk surre Abbasiler zamanına rastlamaktadır. Bu dönemde başlayan adet onlardan sonraki bütün müslüman devletlerce benimsenerek devam etmiştir. Fatımiler ve Mısır hükümetleri zamanında bu gelenek sürdürülmüştür. Osmanlı Devleti, Yıldırım Bayezid devrinden itibaren Haremeyn'e surre göndermeye başlamıştır. Hicazın 16.yüzyılın başında Osmanlı hâkimiyetine girmesi ile beraber Mekke şeriflerinin atanması ya da azledilmesi gibi

ana siyasal kararlar, Mekke’de yeni binalar yapılıp yapılmayacağı, Hicaz’a gönderilen tahıl tedarikinin arttırılıp arttırılmayacağı İstanbul’da belirlenmeye başlandı. Ayrıca Hicazı Kahire ve Şam’a bağlayan kervan yollarının yönetimi Osmanlı Devletine geçti. Bunlarla beraber Surre-i Hümayun’un her yıl muntazam gönderilme âdeti Yavuz Sultan Selim zamanında başladı. Surre-i Hümayun törenleri devlet erkânı, görevliler ve halkın katılımıyla yapılırdı.

Surre alayının yolu zaman içerisinde değişmiştir. Bu değişimi Tanzimat’tan önce ve sonra olmak üzere iki kısma ayırmak mümkündür. Tanzimattan önce 1281(1864) senesine kadar surre alayı karadan, katır ve develerle gönderilmiştir. Bu tarihten itibaren deniz yolu tercih edilerek vapurlarla gönderilmeye başlanmıştır. 1908’de ise Hicaz demiryolu’nun yapılması ile surre trenle gönderilmiştir. Surre karadan gönderildiği sıralarda Recep ayının onikinci günü yola çıkarılırdı. Denizden gönderilme kararı üzerine, yolun kısılması münasebetiyle Şaban ayının onbeşinde gönderilmeye başlanmıştır.

Osmanlı padişahları, hac yolunun güvenliğine büyük önem vermişlerdir. Güvenliğin sağlanması için hac kervanlarına askeri birlikler eşlik etmiştir. Hacıların güvenliği ve surrenin yerine salimen ulaşması için sadece askeri tedbirlere başvurulmamıştır. Hac yolu güzergâhında yaşayan bedevi Arap kabilelerini itaat altına almak ve bunların hac kervanlarına saldırmalarını önlemek amacıyla bu kabilelere de surre tahsis edildiği görülmüştür.

Osmanlı Devleti tarafından gönderilen surre yardımları her yıl düzenli olarak defterlere kaydedilmiştir. Bu yardımların kaydedildiği surre defterleri Mekke, Medineye ve hac yolu üzerinde bulunan bölgelere gönderilen aynı ve nakdi yardımlar ile hediyelerin kimlere ve ne miktarda gönderildiğini bildirmektedir.

İncelediğimiz surre defterleri Sultan II. Mahmud Han Vakfı’na kayıtlı olup Hac yolu ve Hicaz bölgesine 1239–1262 yılları arasında gönderilen yardımları kapsamaktadır. Defterler genellikle rik’a yazı cinsiyle yazılmış olup okunabilir durumdadır. Bunun yanı sıra divani ve siyakat yazılarına da rastlanmaktadır.

Bu defterlerin diplomatik özelliği incelendiğinde defterlere bir başlangıç cümlesi ile giriş yapıldığı görülmektedir. Bu giriş her defterde aynı olmayıp muhtevası değişmektedir. Başlangıç cümlesi içerisinde surrenin nereye gönderildiği ve surrelerin hangi vakıflar tarafından karşılandığı ifade edilmektedir. Surrenin gönderildiği yerlere bakıldığında bazen tek bir yere bazende dört ayrı yere gönderildiği görülmektedir. Bazı surreler sadece Mekke için hazırlanırken, bazıları Mekke, Medine, Kudüs ve Şam gibi dört farklı yere gönderilmiştir.

İncelenen defterlerin kimisinde giriş cümlesinden sonra surre gönderen vakıfların isimleri yer almaktayken, kimisinde de surre verilen kimselerin künyeleri verilmiştir. İsimlerden sonra defterlerde şahıslara tahsis edilen meblağlar belirtilmiştir. Defterlerde geçen yazışma usullerine

bakıldığında; şerh verildi, iş bu mahalle şerh verildi, ilmühaber şerh verildi, şart olunmuştur ibareleri ile karşılaşılmaktadır.

Defterlerden öğrendiğimize göre Mekke, Medine, Kudüs ve Şam halkına çeşitli miktarlarda surreler gönderilmiştir. Bu yardımlar İstanbul ve İstanbul dışında kurulan çeşitli vakıflar aracılığıyla yapılmıştır. Surre yardımı alan kişiler arasında yalnızca ihtiyaç sahipleri yer almıyordu. Çeşitli yerlere bu yardımların ulaştırıldığı görülmektedir. Örneğin Mekke ve Medine ileri gelen görevlilerine hediyeler ihsan edildiği gibi yol güzergâhı üzerinde bulunan kişilere ayrıca seyyid ve şeyhlere de bu yardımların verildiği dikkati çekmektedir. Gönderilen hediyeler arasında hil'at, ferace, sof top ve zeytinyağı yer almaktadır. Ayrıca bazı vakıfların kira gelirlerinin sureye tahsis edildiği görülmektedir. Hac yolu üzerinde bulunan menzillere, kapılara, kapı bekçilerine surre tahsisatı yapıldığını görmekteyiz.

Surre yardımı yapan vakıflar içerisinde en dikkat çekenler, yardım miktarlarının fazla olması nedeniyle padişahlar tarafından kurulan vakıflardır. Defterlerde dikkatimizi çeken diğer vakıf kurucuları arasında padişah ailesine mensup hanım sultanlar, saray hanımları; vezirlerin, ileri gelen görevlilerin ve imkân sahibi zenginlerin hanımları da yer almaktadır. Bunların yanı sıra devlet kademelerinde çeşitli hizmetlerde bulunan paşalar ve muhtelif görevliler tarafından da çeşitli vakıflar tesis edilmiştir. Bunların dışında devlet kademelerinde görev almayan ancak maddi imkânları iyi olan kişiler tarafından da surre yararına vakıflar kurulmuştur. Ayrıca vakıf kütüphaneleri tarafından da surre gönderilmiştir. Bazı surre yardımlarının amacı surre verilen kişilerin devlete ve padişaha olan bağlılığını arttırmaktı. Bu amaçla surre verilen kişiler arasında seyyidler, şeyhler, hafızlar, hatipler, ağalar, mücavirler gibi farklı sosyal gruplara ait kişiler yer almaktadır.

Sonuç olarak, incelediğimiz surre defterlerinde Hicaz bölgesinin sosyal, siyasi ve ekonomik durumu hakkında açıklayıcı ve önemli bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin gönderdiği yardımlara bakıldığında bölgeye ne kadar önem verildiği görülmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

A.Arşiv Kaynakları

- A.MKT. UM (Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat) nr.453/27, 528/77, 412/88, 302/92, 186/69
A.AMD.(Bâbıali Amedi Kalemi) nr.43/86, 36/30
A.MKT. NZD. (Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Devair Evrakı) nr.394
EV.HMK.SR (Evkâf-ı Haremeyn Mukâtaası Kalemi, Surre Defteri)
nr.3729,3919,3674,3517,3894,3336,3319
İ.DH.(İrade Dahiliye), nr.64/3196, 2/73
Y.PRK. ASK (Yıldız Perakende Evrakı Askeri Maruzat) nr.13/17, 70/110
Y.PRK. UM (Yıldız Perakende Evrakı Umum Vilayetler Tahrirâtı) nr.1/10
Y.PRK. ZB (Yıldız Perakende Evrakı Zaptiye Nezareti Maruzatı) nr.9/86

B.Araştırma Eserleri

- AKÇAKOYUN, Hasan, *Surre Defteri (B.O.A.Mal. Müd.8974)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1995
ARMAĞAN, A.Latif, *Osmanlı Zamanında Hac Yolu Ve Menziller*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1990
ATALAR, Münir, *Osmanlı Devletinde Surre-i Humayûn ve Surre Alayları*, Ankara 1999
ATEŞ, İbrahim, “Osmanlı Zamanında Mekke ve Medine’ye Gönderilen Para ve Hediyeler” *Vakıflar Dergisi*, c.XIII, Ankara 1981
BERKİ, Ali Himmet, *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tâbirler*, Ankara(Tarihsiz)
GÜLER, Mustafa, *Osmanlı Devletinde Haremeyn Vakıfları (XVI.-XVII. yüzyıllar)* İstanbul 2002
DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat*, Ankara 1995
ELKABASHI, Anam Mohammed Osman, *Surre Defterleri ve 1049/1639–1640 Tarihli Surre Defteri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001
GÜLSOY, Ufuk, *Hicaz Demiryolu*, İstanbul 1994
İPŞİRLİ, Mehmet, “II. Mahmud Döneminde Vakıfların İdaresi”, *Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri*, İstanbul 28–30 Haziran 1989, İstanbul Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1990

- KURŞUN, Zekeriya, *Necid Ve Ahsa'da Osmanlı Hâkimiyeti, Vehhabi Hareketi ve Suud Devleti'nin Ortaya Çıkışı*, Ankara 1988
- KURŞUN, Zekeriya, "Hicaz, Osmanlı Dönemi", *DİA*, c.XVII, Ankara 2003
- KÜÇÜKAŞCI, Mustafa S., *Cahiliye'den Emeviler'in Sonuna Kadar Haremeyn*, İstanbul 2003
- KÜÇÜKAŞCI, Mustafa S., "Hicaz", *DİA*, c.XXVII, Ankara 2003
- ÖZCAN, Abdülkadir, "Hac", *DİA*, c. XXVII, Ankara 2003
- ÖZCAN, Abdülkadir, "Hacı Beşir Ağa", *DİA*, c.V, İstanbul 1999
- ÖZTÜRK, Nazif, "Evkaf-ı Hümayun", *DİA*, c.XI, Ankara 2003
- PAKALIN, M. Zeki; *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c.I-II-III, İstanbul 1983
- REDHOUSE, Sir James, *Redhouse Sözlüğü*, İstanbul 2001
- SARI, Mevlüd; *el-Mevârid (Arapça-Türkçe Lügat)*, İstanbul 1980
- ŞEMSEDDİN, Sami, *Kâmûs-i Türkî*, Dersaadet 1327
- TAHSİN PAŞA, *Tahsin Paşa'nın Yıldız Hatıraları Sultan Abdulhamid*, İstanbul 1999
- TALU, Ercüment Ekrem; "Surre Alayı" *Resimli Tarih Mecmuası*, c.III, Sy.29, İstanbul 1952
- TEZCAN, Hülya, "Ferace", *İA*, c.XII, İstanbul 1995
- UZUNÇARŞILI, İ.Hakkı; *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara 1948
- YEDİYILDIZ, Bahaeedin, "Vakıf", *İA*, c.XIII., İSTANBUL 1995
- YEĞİN, Abdullah, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat*, İstanbul 1993

EKLER
1- RESİMLER

Resim 1. Mahfil-i Şerîfin Yıldız Sarayı'ndan hareketi esnasında yapılan merasim, 1900.
(IRCICA Fotoğraf Arşivi, Yıldız Koleksiyonu, nr:779-23/14)

Resim 2. Mahmil-i Şerîfin Yıldız Hamidiye Camii'nden hareketi, 19.yy.sonu–20.yy.başı.
(IRCICA Fotoğraf Arşivi, Yıldız Koleksiyonu, nr:91313/11)

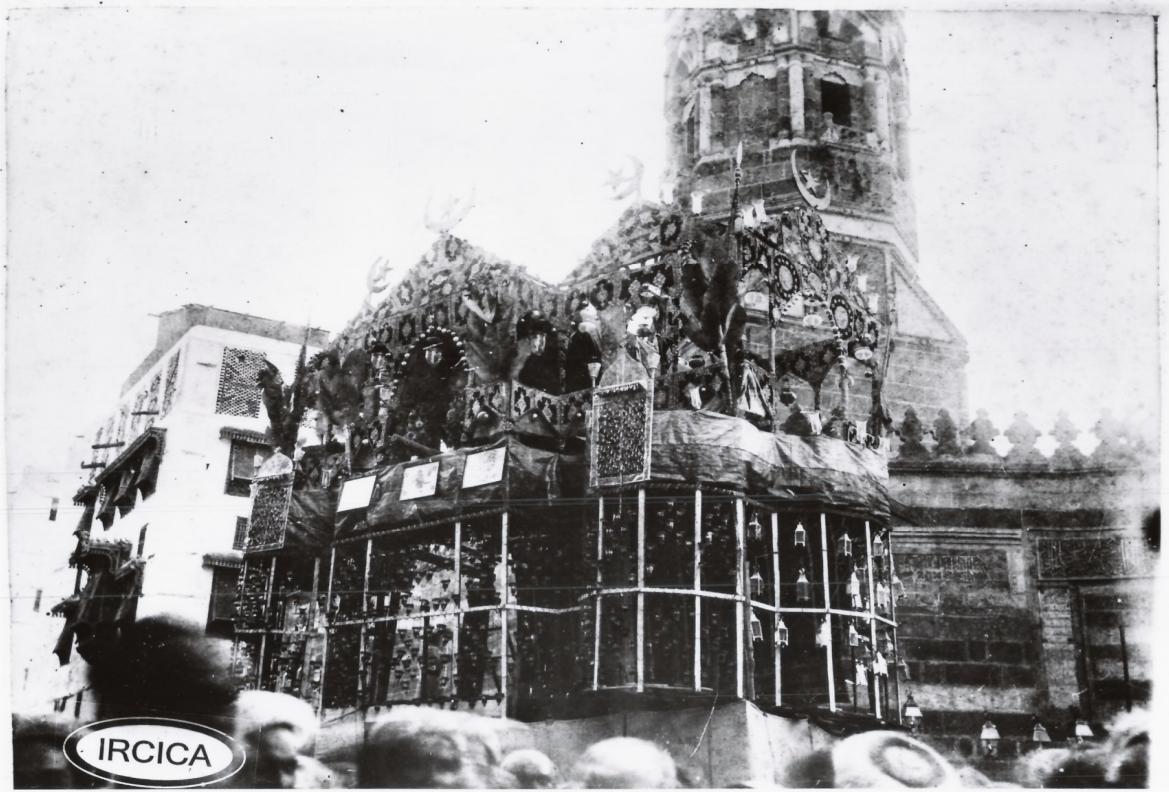
Resim 3. Mahmil-i Şerîf'in Yıldız Hamidiye Camiinden hareketi, 19.yy.sonu-20.yy.başı
(IRCICA Fotoğraf Arşivi, Yıldız Koleksiyonu, nr:91313/10)

Resim 4. En son Surre-i Hümayun Alayı Mekke'de, I.Dünya Savaşı sıraları.
(IRCICA Fotoğraf Arşivi, Fahreddin Paşa Koleksiyonu, nr:FP021241)

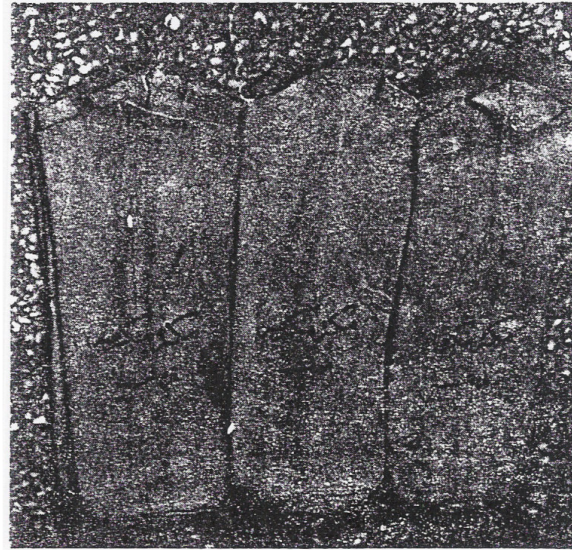
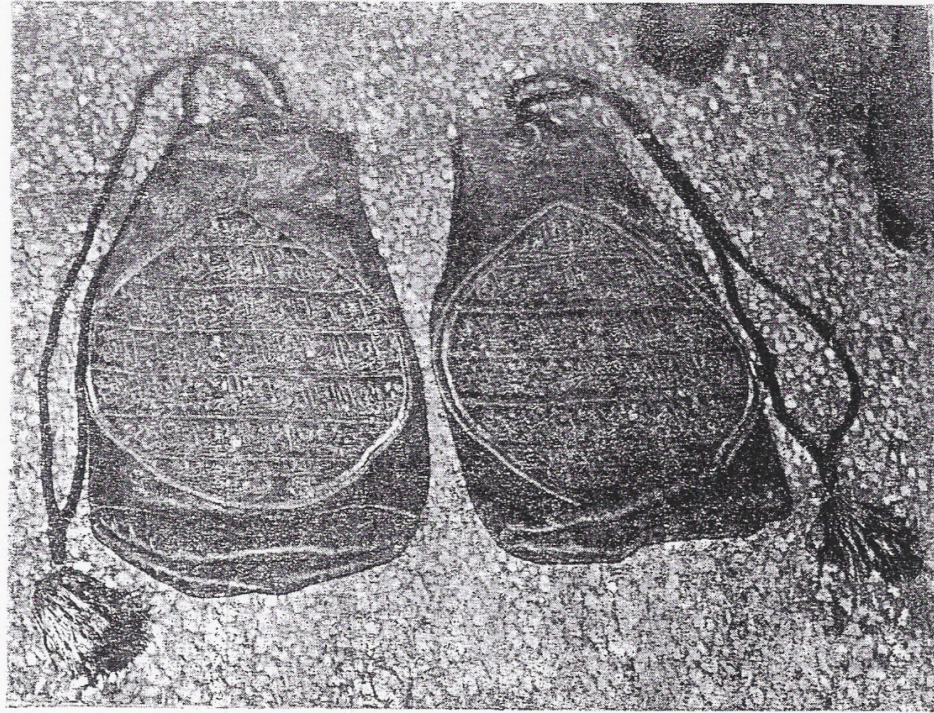
Resim 5. Mekke'de mahmil-i şerîfin hareketi gününde Vali Hakkı Paşa tarafından muhafızına teslimi, 19.yy.sonu–20.yy.başı. (IRCICA Fotoğraf Arşivi, Yıldız Koleksiyonu, nr:91313/8)

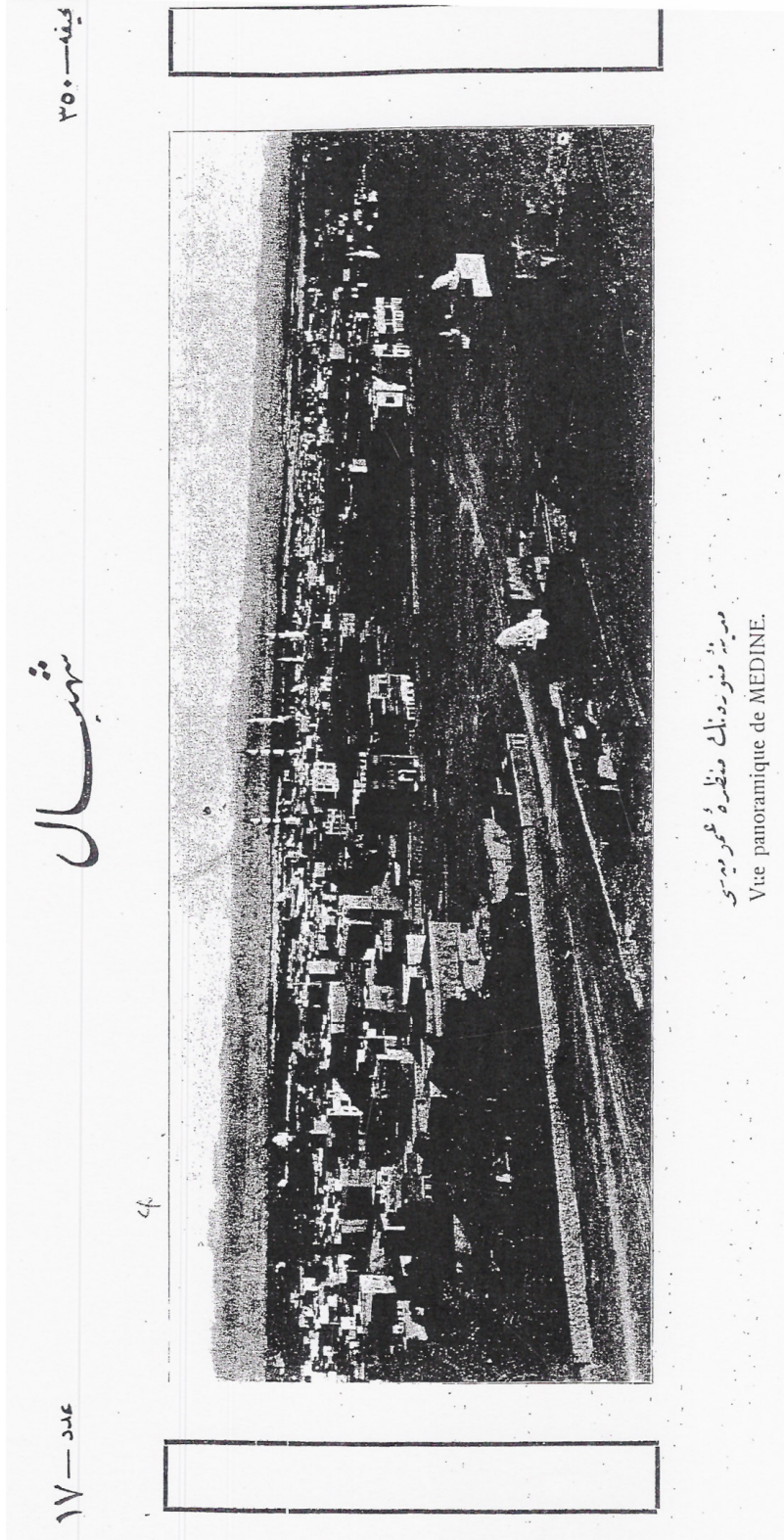
Resim 6. Surre-i Hümayun Kahire'de, 19.yy.sonu–20.yy.başı. (IRCICA Fotoğraf Arşivi, Yıldız Koleksiyonu, nr:91313/14)

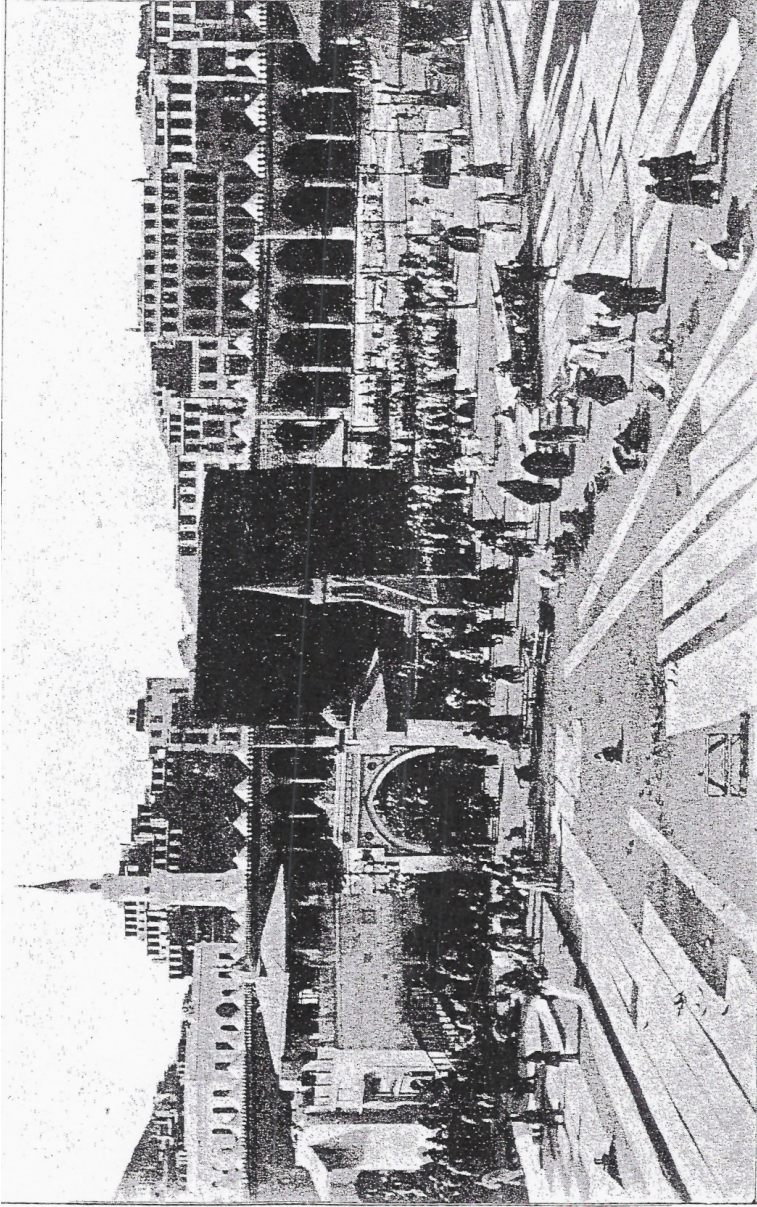
Resim 7. Kahire’de Surre-i Hümayun, 19.yy.sonu–20.yy.başı.
(IRCICA Fotoğraf Arşivi, Yıldız Koleksiyonu, nr:91313/13)

Resim 8. Osmanlılar Zamanında Mekke ve Medine'ye Gönderilen Para ve Hediyeler.
(İbrahim Ateş, "Osmanlılar Zamanında Mekke ve Medine'ye Gönderilen Para ve Hediyeler",
Vakıflar Dergisi, c.XIII, Ankara 1981, s.127)

Resim 9. Medine'nin görünümü.
(Şehbal Mecmuası, c.I, Sy.18, Dersaadet 1325, s. 350)

مكة المكرمة « بيت الله »
(صول طرفه كى مرزوه نى بناء زرم قرويوسنى عتويادو)

كعبة الاسلامدى ايكى الطباع

Le «Beit-Ullah» où se trouve le puits sacré «Zem-Zem».

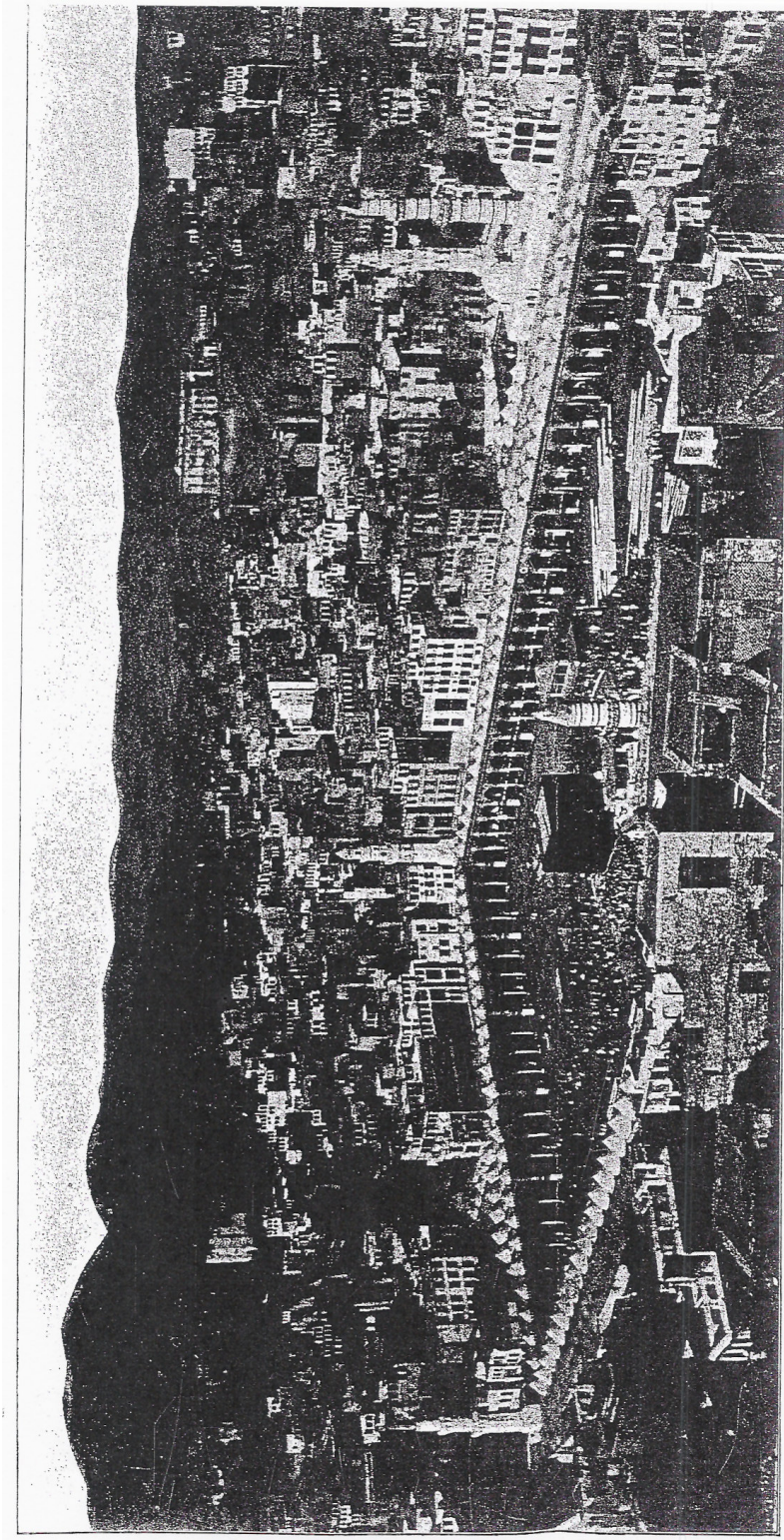
DEUX VUES DE LA MECQUE.

Resim 10. Beytullah'ın görünümü ve “Zemzem” suyu.
(Şehbal Mecmuası, c.I, Sy.18, Dersaadet 1325,s.352)

صیبة منورده مکة مکرمه به کیمه به قافلہ عجاج
(دولرک اوزندکی اوتولو سیتاره «شکوتوف» تعمیر اولوتور وحجاج بین الحرمین بو سیتارک ایچنده سیاحت ایدرله)
Une Caravane de Pèlerins en route pour la Mecque.

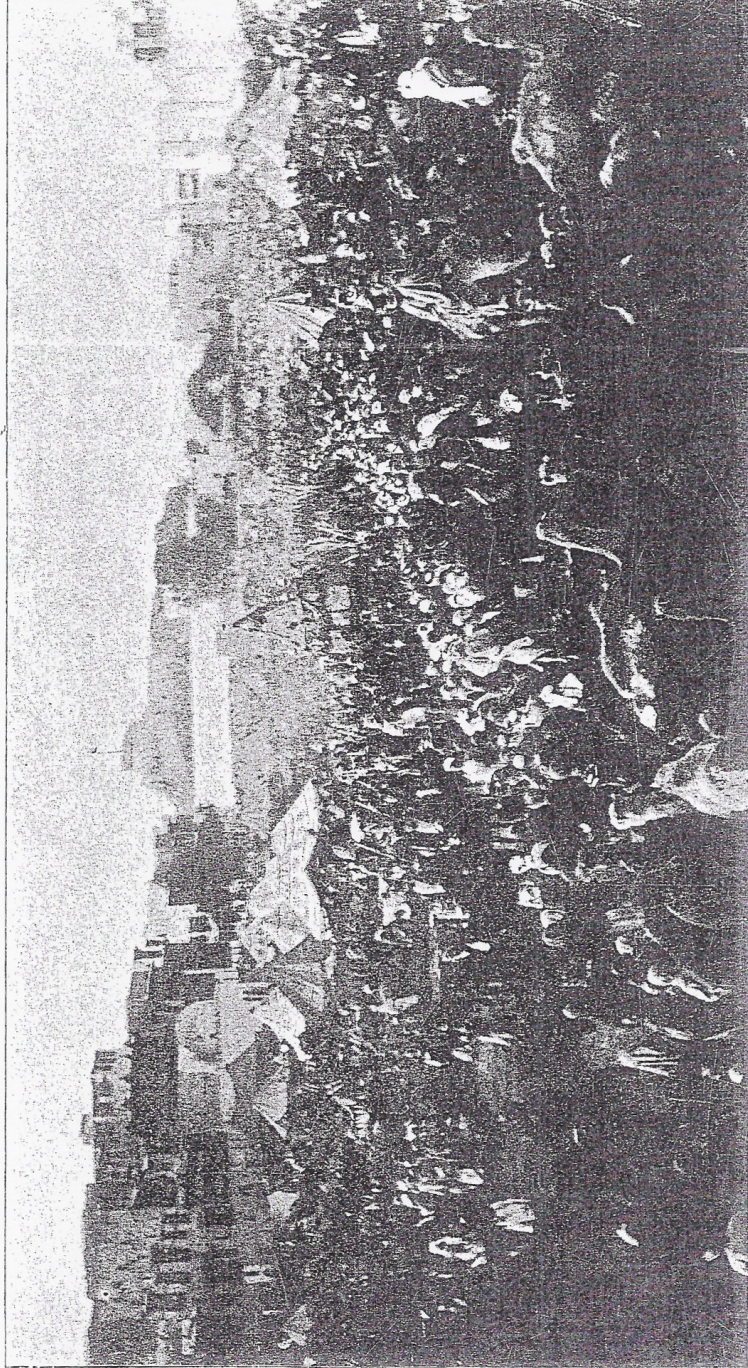
Resim 11. Medine-i Münevvereden Mekke-i Mükerreremeye giden bir kafil-i hüccac.
(Şehbal Mecmuası, c.I, Sy.18, Dersaadet 1325, s. 351)

مكة مکة و مکة منظره عمومي

L'aspect panoramique.

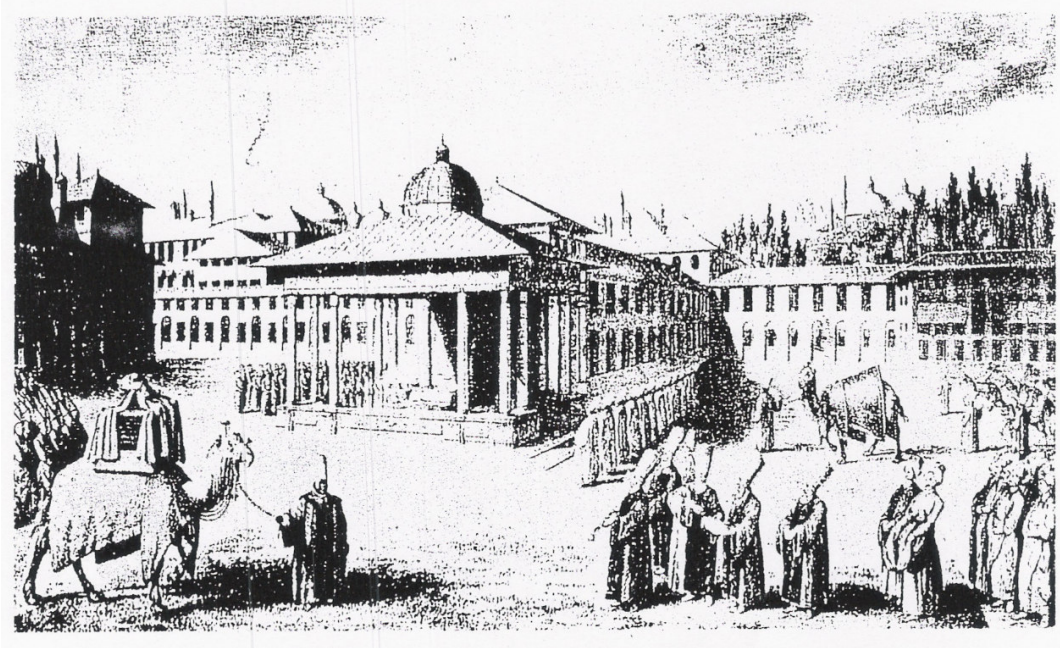
Resim 12. Panoramik görünüş.
(Şehbal Mecmuası, c.I, Sy.18, Dersaadet 1325, s.352)

محمل شریفک مدینہ منورہ مکہ مکرمہ متوجہاً ہرکتی
A Médine. — Départ de la Procession religieuse à destination de la Mecque.

Resim13.Mahmel-i Şerîfin Medine-i Münevvereden Mekke-i Mükerreremeye Müteveccihen Hareketi.

(Şehbal Mecmuası, c.I, Sy.18, Dersaadet 1325,s.351)

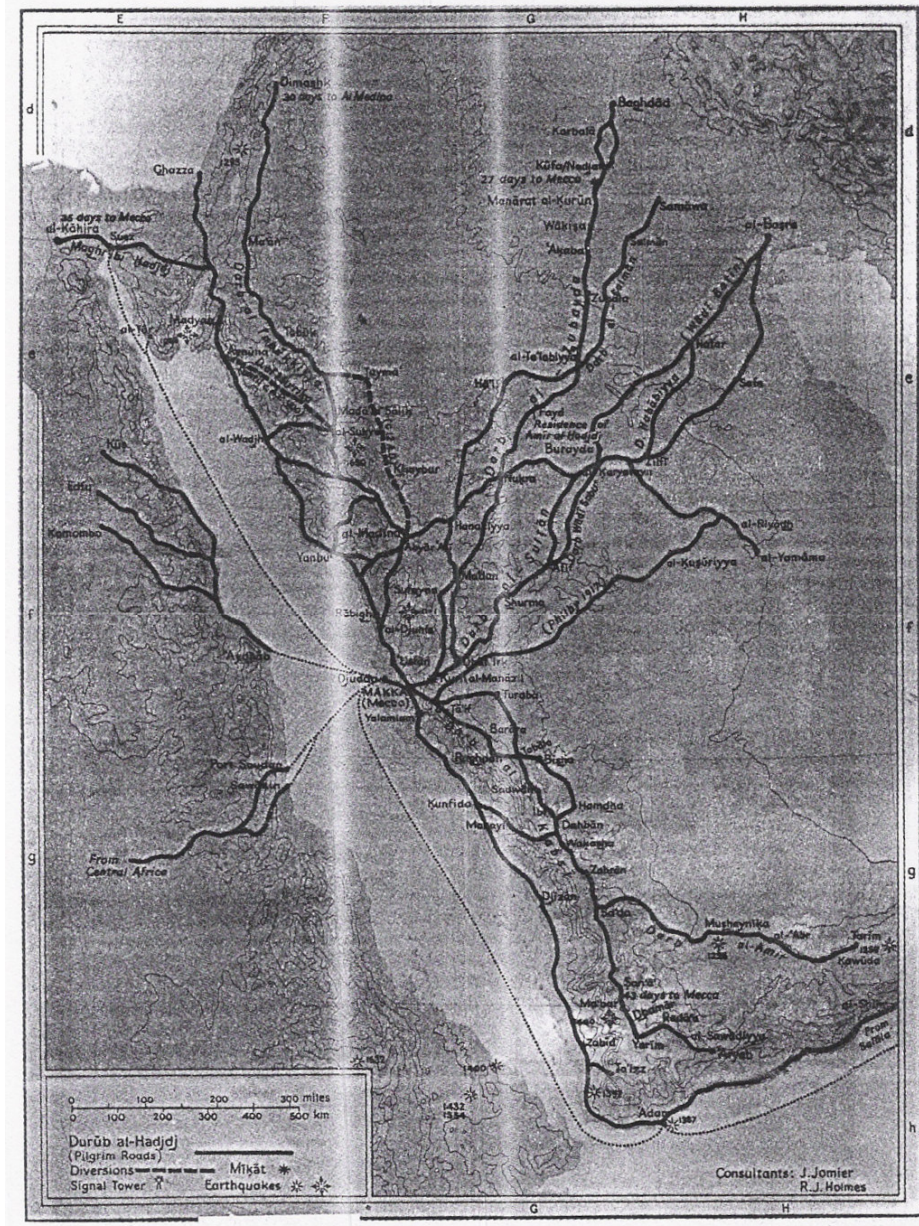

Resim 14. Surre Alayı'nın hareketinden önce Topkapı'da yapılan tören.
(Mustafa Güler, Osmanlı Devletinde Haremeyn Vakıfları (XVI.-XVII.yüzyıllar) İstanbul 2002)

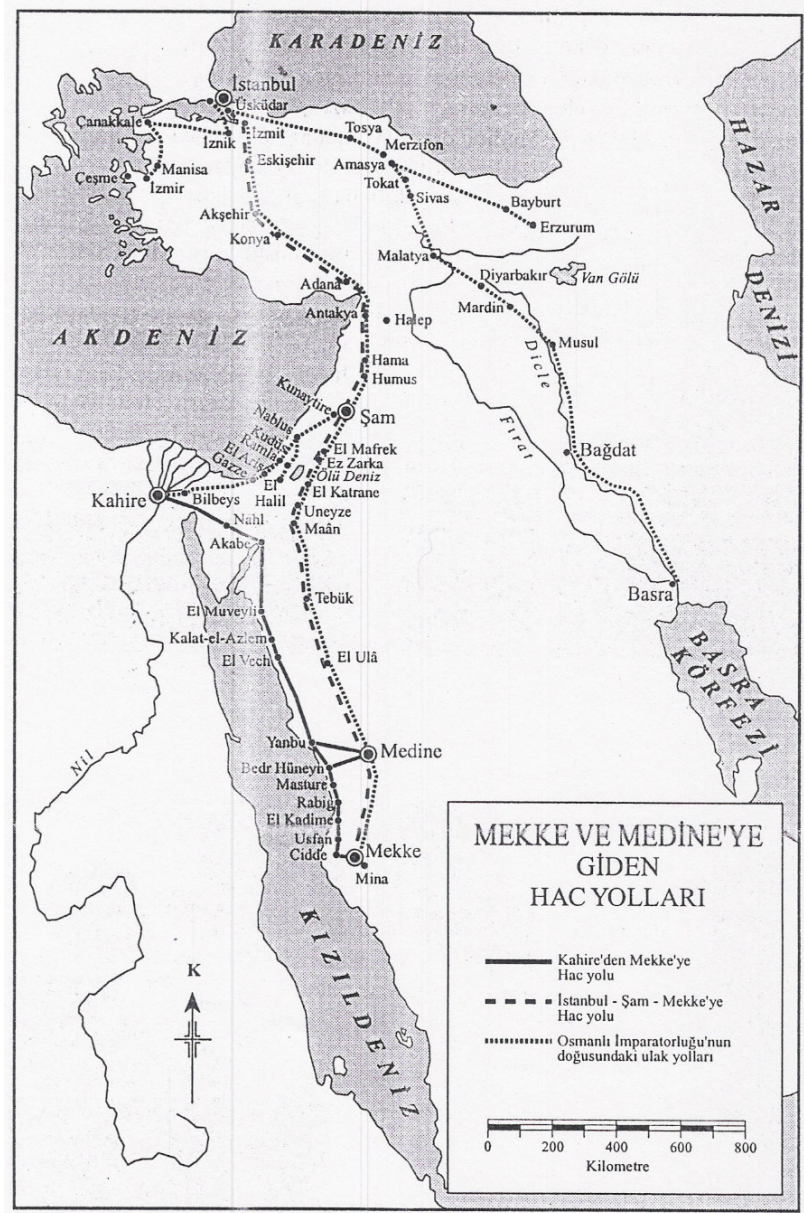

Resim 15. Surre Alayı Medine'de.
(Mustafa Güler, Osmanlı Devletinde Haremeyn Vakıfları (XVI.-XVII.yüzyıllar) İstanbul 2002)

B- HARİTALAR

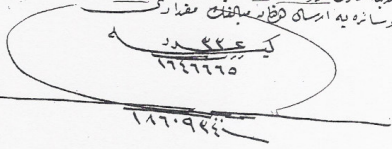

Harita 1: Arabistan'ın Hac yolları.
(Münir Atalar; Osmanlı Devletinde Surre-i Humayûn ve Surre Alayları,
Ankara 1999, s.361)

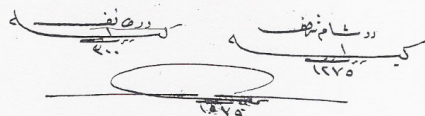

Harita 2 : Mekke ve Medine'ye giden Hac yolları.
(Suraya Faroqhi, Hacılar ve Sultanlar 1517- 1638, s.12, İstanbul 1995)

مدینه منوره نوره اوست انی بعد الزوجه و صیامه و سائر نیک و طایف و رهايات
 و سائر به ارسال و نظر ملاحظه مقدار

در سائر اهلای کرانه ارسال اوضاع مدینه منوره مقدار

کعبه منوره منوره
 کعبه منوره منوره
 کعبه منوره منوره
 کعبه منوره منوره

مدینه منوره منوره
 مدینه منوره منوره
 مدینه منوره منوره
 مدینه منوره منوره

در سائر اهلای کرانه ارسال اوضاع مدینه منوره مقدار
 و سائر به ارسال و نظر ملاحظه مقدار

طریق منوره برکه ها و سائر به ارسال اوضاع

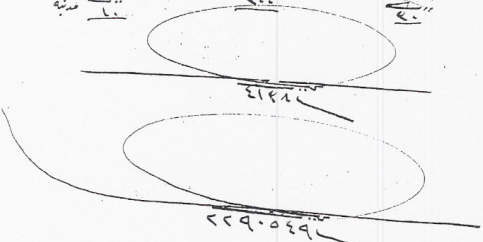
کعبه منوره منوره
 کعبه منوره منوره
 کعبه منوره منوره

طریق منوره منوره
 طریق منوره منوره
 طریق منوره منوره

طریق منوره منوره
 طریق منوره منوره
 طریق منوره منوره

طریق منوره منوره
 طریق منوره منوره
 طریق منوره منوره

طریق منوره منوره
 طریق منوره منوره
 طریق منوره منوره

۴۱۴۱

نام منوره واقع الخاچ بند اقا و فقید مدینه منوره
 اولین ایجاب تحویل و عمر منوره مدینه منوره

روقیه منوره
 روقیه منوره

مدینه منوره منوره
 مدینه منوره منوره
 مدینه منوره منوره

طریق منوره منوره
 طریق منوره منوره
 طریق منوره منوره

طریق منوره منوره
 طریق منوره منوره
 طریق منوره منوره

طریق منوره منوره
 طریق منوره منوره
 طریق منوره منوره

طریق منوره منوره
 طریق منوره منوره
 طریق منوره منوره

طریق منوره منوره
 طریق منوره منوره
 طریق منوره منوره

طریق منوره منوره
 طریق منوره منوره
 طریق منوره منوره

3729

دسته صوران را می آهالی . همه مدرسه علمیه است
مکتبانه سنت رضیه و بنفوسیا و این سلطان طایف است
و معنورله غازی سلطان محمد طاب تره زوزنه باد غز
و در خطه درواجه سینه محمد و ادیب و فانی و الف

اعمال و صوران
خط طایف این
و این

شیر خالیه این شهر محمدی
و این کا نه از سینه کار و
خط طایف این
و این

محمد صابا الملقب شافعی
و این کا نه از سینه کار و
خط طایف این
و این

خط طایف این
و این
۱۳۹۱
۱۳۹۲
۱۳۹۳
بجز کوی سوز

اولاد عیسی خالیه محمدی
خط طایف این
و این

خط طایف این
و این

۱۰
مجلس علمیه عالی
کتابخانه دارالمکتبه
۵
۴۹۹۹
۴۹۹۹
۴۹۹۹

۱۱
مجلس علمیه عالی
کتابخانه دارالمکتبه
۵
۱۷۸۵
۵۰۰۰

۱۲
مجلس علمیه عالی
کتابخانه دارالمکتبه
۵
۴۴۶
۴۴۶

۱۳
مجلس علمیه عالی
کتابخانه دارالمکتبه
۵
۴۴۶
۴۴۶

۱۴
مجلس علمیه عالی
کتابخانه دارالمکتبه
۵
۴۴۶
۴۴۶

۱۵
مجلس علمیه عالی
کتابخانه دارالمکتبه
۵
۴۴۶
۴۴۶

۱۶
مجلس علمیه عالی
کتابخانه دارالمکتبه
۵
۴۴۶
۴۴۶

۱۷
مجلس علمیه عالی
کتابخانه دارالمکتبه
۵
۴۴۶
۴۴۶

۱۸
مجلس علمیه عالی
کتابخانه دارالمکتبه
۵
۴۴۶
۴۴۶

۱۹
مجلس علمیه عالی
کتابخانه دارالمکتبه
۵
۴۴۶
۴۴۶

۲۰
مجلس علمیه عالی
کتابخانه دارالمکتبه
۵
۴۴۶
۴۴۶

۲۱
مجلس علمیه عالی
کتابخانه دارالمکتبه
۵
۴۴۶
۴۴۶

۲۲
مجلس علمیه عالی
کتابخانه دارالمکتبه
۵
۴۴۶
۴۴۶

۲۳
مجلس علمیه عالی
کتابخانه دارالمکتبه
۵
۴۴۶
۴۴۶

۲۴
مجلس علمیه عالی
کتابخانه دارالمکتبه
۵
۴۴۶
۴۴۶

۲۵
مجلس علمیه عالی
کتابخانه دارالمکتبه
۵
۴۴۶
۴۴۶

۲۶
مجلس علمیه عالی
کتابخانه دارالمکتبه
۵
۴۴۶
۴۴۶

۲۷
مجلس علمیه عالی
کتابخانه دارالمکتبه
۵
۴۴۶
۴۴۶

۲۸
مجلس علمیه عالی
کتابخانه دارالمکتبه
۵
۴۴۶
۴۴۶

۲۹
مجلس علمیه عالی
کتابخانه دارالمکتبه
۵
۴۴۶
۴۴۶

پته مهر قاهره ده واقع غازی سلطان محمد خان اول وقفیه صدر اولیغ

~~۹۸
مهر قاهره ده واقع غازی سلطان محمد خان اول وقفیه صدر اولیغ
۱۰۵۶۶
مهر قاهره ده واقع غازی سلطان محمد خان اول وقفیه صدر اولیغ
۱۰۷۶۶~~

بنه مهر قاهره ده واقع مهر اولیغ بشیر ایما وقفیه صدر اولیغ

~~۹۸
مهر قاهره ده واقع مهر اولیغ بشیر ایما وقفیه صدر اولیغ
۱۲۲۴
مهر قاهره ده واقع مهر اولیغ بشیر ایما وقفیه صدر اولیغ
۱۲۲۴
مهر قاهره ده واقع مهر اولیغ بشیر ایما وقفیه صدر اولیغ
۱۲۲۴~~

شماره ششم واقع مهر هزار احمد

~~۲۵۰~~

لا روسه شامه واقع قوه محمد علی

~~۹۸
مهر قاهره ده واقع قوه محمد علی
۱۰۵۶۶
مهر قاهره ده واقع قوه محمد علی
۱۰۷۶۶~~

شماره ششم واقع سادات

~~۲۵۰~~

بنه صبح واقع بهمه اولیغ

~~۹۸
مهر قاهره ده واقع بهمه اولیغ
۱۰۵۶۶
مهر قاهره ده واقع بهمه اولیغ
۱۰۷۶۶~~

شماره ششم واقع صاحب اشغالی وقفیه

~~۹۸
مهر قاهره ده واقع صاحب اشغالی وقفیه
۱۰۵۶۶
مهر قاهره ده واقع صاحب اشغالی وقفیه
۱۰۷۶۶~~

Handwritten entries in Persian script, organized in columns and rows. Each entry includes a date (e.g., ۱۳۰۷, ۱۳۰۸, ۱۳۰۹) and a description of an event or transaction. The text is densely packed and includes various numbers and names.

Examples of entries:

- ۱۳۰۷: ...
- ۱۳۰۸: ...
- ۱۳۰۹: ...

ادقائی

Handwritten manuscript page with multiple columns of text in Persian script. The text is densely packed and includes various entries, possibly names and dates, such as 'سال ۱۰۰۰' and 'سال ۱۰۰۱'. The page is numbered '۱۱۹' at the top right. The script is in a cursive style, and there are some marginal notes and corrections. The text is arranged in roughly vertical columns, with some horizontal lines separating sections. The overall appearance is that of an old, well-used ledger or record book.

باغی انباشت جویزه و سبب آرایش هاجانه اولاد توکل و امانت و توکل و امانت بادشاه هاجانه ازین طرفت بک طرف ملک ازین سبب مذکور هاجانه
بعضی زوان بر مضار ارسا و بعضی بر مضار هاجانه و بعضی بر مضار هاجانه

خطیب احمد عزیزی ابن ابی	السید محمد زید الهادی النجفی	السید زین العابدین محمد بن ابراهیم	محمد سعید عزیزی فرزادشک الهادی سید علی آزکی	الشیخ محمد عابد بن علی السید محمد بن علی القمی
حافظ محمد سعید بن عثمان ازک ماشی	حافظ شیخ احمد بن محمد کباب السید الفاضل	حافظ عثمان بن محمد نردار	الشیخ محمد صالح بن عیسی ابن هشارک	الشیخ محمد القمی
الشیخ عباس بن محمد صالح نجیم	الشیخ محمد صارف بن جابر نجیم	الشیخ عرف شامی القمی	الشیخ حسن بن محمد ابن زاده نردار القمی	حافظ عثمان بن حسین قضاة
الشیخ عثمان طاهر القضاة ابن محمد صارف	الشیخ محمد سعید بن شیخ عبدالله الهادی	حافظ عبدالله بن محمد جرجی بن محمد	الشیخ احمد بن محمد صالح نجیم	السید محمد بن السید علی الوردی
محمد زوی بن حافظ عثمان سای ماشی	السید محمد سعید بن عثمان طاهر القضاة ابن محمد صارف	طاهر بن عثمان طاهر القضاة ابن محمد صارف	الشیخ عرف بن عثمان طاهر النجاری	الشیخ عبدالقادر بن طاهر القضاة ابن محمد
اولاد محمد هاجانه السید سکون بقره سببها	السید حسن نقیب زاده القمی	الشیخ سعید بن محمد محمد بن علی بن محمد السلام	الشیخ عبدالله بن محمد بن حجاز محمد بن علی	الشیخ محمد بن علی بن محمد ابن زاده النجاری

انچه عبدالقادر شاه صاحب القضاة صاحب القضاة	انچه قن بر خردار صاحب القضاة صاحب القضاة	انچه سلطان ابرار صاحب القضاة صاحب القضاة	انچه محمد بن خلدون صاحب القضاة صاحب القضاة
انچه محمد بن خلدون صاحب القضاة صاحب القضاة	انچه عبدالله بن خلدون صاحب القضاة صاحب القضاة	انچه سلطان ابرار صاحب القضاة صاحب القضاة	انچه محمد بن خلدون صاحب القضاة صاحب القضاة
انچه محمد بن خلدون صاحب القضاة صاحب القضاة	انچه محمد بن خلدون صاحب القضاة صاحب القضاة	انچه سلطان ابرار صاحب القضاة صاحب القضاة	انچه محمد بن خلدون صاحب القضاة صاحب القضاة
انچه محمد بن خلدون صاحب القضاة صاحب القضاة	انچه محمد بن خلدون صاحب القضاة صاحب القضاة	انچه سلطان ابرار صاحب القضاة صاحب القضاة	انچه محمد بن خلدون صاحب القضاة صاحب القضاة
انچه محمد بن خلدون صاحب القضاة صاحب القضاة	انچه محمد بن خلدون صاحب القضاة صاحب القضاة	انچه سلطان ابرار صاحب القضاة صاحب القضاة	انچه محمد بن خلدون صاحب القضاة صاحب القضاة

بلا در مسطور ذواتك به بنده اوز خردش اورد فقدر باره تقسيم اوله ذوق رعای درام ابارمك رشك حوزن شهنشاهی بر دوله بزرگ
 توزیع انهمه افند رفیقیدی شد اشبه اسامی زیند نمون و در قرض اکت و نسبت به بدارت بهیست
 جمیع انعم و نوازه اوقم خردی شویکلو از بزرگ عطیه همان بزرگ
 بشود روح عالم و صلح مصالح نوع بخادم اولاد شویکلو از بزرگ عطیه همان بزرگ
 طبق تحریری اوزن بالکله زکوة الایمان ذواتك توزیع تقسیم انهمه قضای
 شعر اسامی سخته اقراراری بیت بهلم در قیمت بقای عرو و دوت شاهانم مواظبتی اهداری
 دیگر خیات و انعام حرفه جهاندی اولاد مکاتبتك اصحابك اکثری بیتما و طایفه نسا المظله
 مهرا بک عدم موجود اچ بگفتن انچه قاضی کون اسم و شهرت ذواتك عنوانم کتبه و اول سوی قضاة مدکی قدسی بنم و قتل و بیعت اقم
 آردال بودیون بخاری شریف بهریم حقیق کرسه شروع و مقام عنده شونک ما با دفترن جا، و بنا ایتیکه مباشرت انهمه بخرت هابولدن
 در وقت کمال انهمه در ادا و اقال و اولاد کمال اعوانم اولور انعام اینه بزرگی شاد و هنده بودمق بانم اوله صان دوله اوز کدر
 بودلرغ بر مقدار جانب مصدر دود مدار معتمد اولور انعام اینه بزرگی شاد و هنده بودمق بانم اوله صان دوله اوز کدر
 طرف باها کساده لرنه معینه منون تبرکی بر قری حورما و بر مقدار خود و بر تاقیم هدیه با جیزن اهدا انهمه در عفو بودن اقم
 الدی کمال
 احمد و انکال
 و راهم و کمال
 الدی کمال
 و کل و اسامی
 حوزن شهنشاهی

رسیدگی (ع) بقا ۱۳۳۳

لفظ حطبت بعد ده مکہ مکرمہ و زمینہ مذکورہ و زمین شریفہ اہل سنیہ
صبر شریفہ امینی پندہ او سال او تفاق سنہ صیبتہ نایح
اجمالہ کہ عینی ایہ ذکر اولنور

دومکہ مکرمہ

۱
برای
مضمونہ و مفہورہ
طابت تراہا
شہ
۶۸۰

۱
برای
صبر شریفہ دومکہ جدید
شہ
۱۴۴۴۵

۲
کشمیر شہ
کشمیر شہ
کشمیر شہ
۱۷۶۶ ۶۶۸۱

۸
عن اوقاف
مجموع حسبات
جزیرہ کرب و وسابق
شہ
۱۴۴۴

۷
عن اوقاف
مجموع و مفہورہ غازی
مراد حاکم طاب تراہ
شہ
۱۴۱۰

۹
بلور دومکہ مکرمہ
شہ
۱۷۶۶۱

دومینہ مذکورہ

۱۱
برای
مضمونہ و مفہورہ
طابت تراہا
شہ
۸۸۰

۱۰
برای
صبر شریفہ جدیدہ و وصیہ
شہ
۵۷۵۸

۱۲
کشمیر شہ
کشمیر شہ
کشمیر شہ
کشمیر شہ
کشمیر شہ
کشمیر شہ
۴۴۱۴ ۴۴۰۰ ۴۴۰۰ ۴۴۰۰ ۴۴۰۰ ۴۴۰۰
۱۴
کشمیر شہ
کشمیر شہ
کشمیر شہ
کشمیر شہ
کشمیر شہ
کشمیر شہ
۴۷۶۵ ۴۴۵۴ ۴۴۴۷

۱۶
عن اوقاف
مجموع غازی
الوذیرا و سفرہ جزیرہ کرب و وسابق
شہ
۴۰۰۰

۱۵
عن اوقاف
مجموع و مفہورہ غازی
مراد حاکم بخارہ
شہ
۱۴۱۰

۱۷
بلور دومینہ مذکورہ
شہ
۴۰۰۴۸

۱۹
برای
مجموعہ امین صبرہ شریفہ
شہ
۴۴

۱۸
برای
صبر شریفہ دومکہ جدیدہ
دومکہ شریفہ
شہ
۴۴۸۰

۲۰
جمہور
شہ
۶۴۴۴۸

۲۱
کشمیر شہ
شہ
۱

بقا روزگار در این سال
 قالدی در ممالک
 فی سکنه مکره نه
 فی سکنه مکره نه
 ابویان صرانی سهر
 فی سکنه مکره نه
 فی سکنه مکره نه
 ۹
 ۹۹

وقف فروردین مکه مکره ده حمامه جمع محرم و سائر و خونج و طبود
 و مقام مالک ایبه مقام حنفی بنسج و رفع غره قالدی استغنی بنا و احدی
 ابدی سقا به و داوید ایلی و جرای و حریف و نظایف و طیفه بچگون سینه
 فرق سکر غرض نیمان اولغنه مهره نه نه امین بریله اصحابانه و برلیک
 ایچون اشبوخجه شرع و برلیک

عن اوقاف
 معصوم و معفو له سلطان احمد خان ثالث طاب تراه در محرم سنه
 مصر قاهره

برای
 اهلنا سکنه مکره
 ۱۴۰۰
 برای
 اهلنا سینه منوره
 ۱۱۱۰

اوقاف فروردین مکه مکره اهل سینه بلخ سکه و سینه منوره اهل
 اقصان او ذان بلخ و سکنه جمعی ایچ ایچوز حسن صرح مصر
 قاهره ده میر الحاج اولان محرم و وقت و زمانه تودج صرح نه نه
 امینی معصومه جمله مواجس بر محب و فتر سوطانی اصحابانه تودج و بر
 خود و ازین اولغامق او ذره اشبوخجه شرع و برلیک

عن اوقاف
 معصوم و معفو له سلطان احمد خان ثالث طاب تراه عن مال خانی
 قره ایسا الکرلی در سنه و نه تابع دینار مصر قاهره

برای
 اهلنا سکنه مکره
 ۱۵۶۶
 برای
 اهلنا سینه منوره
 ۱۰۶۶

واقف مسأله قره فرودان سنک مکره اهل سینه نیمان ابدی
 ت بود سکه سینه و سینه منوره اهل سینه نیمان ابدی ایچ
 القی القی سکه سینه محرم مصر قاهره ده میر الحاج اولان سکنه
 میر الحاج اولان در وقت و زمانه تودج صرح نه نه امینی معصومه
 جمله مواجس بر محب و فتر سوطانی اصحابانه تودج و بر
 خود و ازین اولغامق او ذره اشبوخجه شرع و برلیک

عن اوقاف
 معصوم الخیر اغا سابق داو السعاده القریبه در محرم سنه مصر
 قاهره

برای
 اهلنا سینه منوره
 ۱۸۲۴
 برای
 اهلنا سینه منوره
 ۱۲۲۴

وقف فروردین مکه مکره اغایانه نیمان او ذان جوز سکه سینه باختریه
 و سینه منوره اهل سینه بلخ سکره سینه ایچ سینه ایچ سینه ایچ
 معصوم سلطان احمد خان اوقاف قالدی معصومه ده میر الحاج اولان محرم و وقت
 و زمانه تودج صرح نه نه امینی معصومه جمله مواجس بر محب و فتر سوطانی
 اصحابانه تودج و بر خود و ازین اولغامق او ذره اشبوخجه شرع و برلیک

عن اوقاف
 معصوم الخیر اغا سابق داو السعاده القریبه

برای
 اهلنا سینه منوره
 ۱۸۲۴
 برای
 اهلنا سینه منوره
 ۱۲۲۴

عبد الوهاب
نو کتو کرانو دزدنو سلطان زمان حضرت غازی سلطان محمد خان
خدا الله خالق الله اعز الوردان

براک دوسکه مکره
سازد ای غلوی غلوی
فی کسب کسب
ع غلوی

اوقاف هاون حضرت جباری دن صیه مکره سر با الله غلوی غلوی
موقوف سادخت بنی غلوی غلوی با حفظ هاون غلوی غلوی
بودنک او جباری غلوی غلوی ارسال کسب کسب دن
نصیب بودنک صیه مکره ایله صیه هاون امین او کسب کسب ایله
ساده و نقل مکره ارسال اولدی محمد کسب کسب ایله
دو قیلک غلوی و غلوی غلوی غلوی غلوی غلوی غلوی

عبد الوهاب
نو کتو کرانو سلطان زمان حضرت غازی سلطان محمد خان خدا الله

براک دوسکه مکره
صیه سیه زاده غلوی امین
مفتاح کسب کسب ایله
فی کسب کسب
ع غلوی

رضیف هاون شاهانه دن صیه مکره غلوی غلوی ایله کسب کسب
ایله ایله مکره مکره مکره ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله
اعتماد ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله
کسب کسب ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله
مکره مکره مکره مکره مکره مکره مکره مکره مکره مکره
کسب کسب ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله

عم اوقاف
صاحبه الخیرات صیه مکره و موقوفه ایله سلطان طابت تراها

و طبیف
کتابی دوسکه مکره و مکره مکره
و طبیف کسب کسب ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله
و طبیف کسب کسب ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله
فی کسب کسب
ع غلوی

واصف مشا و ایله حضرت غازی مکره ایله ایله ایله ایله ایله ایله
فضل مکره ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله
واقع سلطان انبا و رسول کسب کسب ایله ایله ایله ایله ایله ایله
مکره مکره مکره مکره مکره مکره مکره مکره مکره مکره
ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله
و کسب کسب ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله
سنه ده کسب کسب ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله
ناظر ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله
صیه هاون ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله
کسب کسب ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله
ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله
ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله

عم اوقاف
صاحبه الخیرات کسب کسب ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله

براک دوسکه مکره
صیه مکره مکره مکره
فی کسب کسب
ع غلوی

واقع مکره ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله
استان مکره مکره مکره مکره مکره مکره مکره مکره مکره مکره
کسب کسب ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله
سنه مکره مکره مکره مکره مکره مکره مکره مکره مکره مکره
کسب کسب ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله ایله

عنه اوقاف
شوکلو کراملو سلطان زمان حضرت غازی سلطان محمود خان خرد الله
نعالی خلوقه الی اخرالدوران

برای درمکه مکرمه
صرد السید سیمان اذنی نائب
بیت الله الحرام
فی کتبه
عزیز

۲۰۰۰

وقف هارون شاهانغردون نصیب و تخصیص قزان بنوی ایسک غرض
صی شریفه افجه سی صه ملزمه صردی دفتر لینه قید ایله ایسویک ایبور
فره بنی سده سده اعتقاد اهرینه وقف شریف ملوکانه دن حرمین شریفین
خرینه سده سلم اولنه دن بقعه جه قبه وضع و مخزنه اوسال و اذنی
مغی اهرای مغبوطی شعر مهور سوزی حب و وقف حکین ملوکانه به اعطا
اولنق اوزده فی ۶ شی کلنه ناریخ حرمین شریفین محلیه سده و درو ایرین

علم و خبر شرع و بر لری
محمد

باخت اسامی جوانان محسنین ارامش عالمی اولاد و نونو کماستو قریلو بارشا عالمیناه اقدیز فضیلتیله طرف ملوکا
 هاپوند دکیلری احمد و ابوالسرور و ابراهیم و عبدالله و حسن اقدزی معرفتلم مدینه منوره اهل بسند بعض زوانه ارسالا
 و تقریر

الشیخ محمد عابدی
 عبدالله السندي
 مدرسة عشق
 النقدي

رحوم سيد احمد اقدزيلي
 فرزانه اوغلي
 سيد عبد الرحيم
 اقدزي

السيد
 باحسن جميل
 السيد

السيد احمد رشيد
 الاصف
 الحلي

حبيب احمد اقدزي
 انبالي

الشيخ مدني
 القسناقي

الشيخ محمد صالح
 بوم كليمي
 البهناوي

حافظ عثمان بن
 حمه تيرداد

حافظ شيخ احمد بن
 عابد السندي
 انصاري

حافظ محمد سعيد
 عثمان اقدزي
 ماضي

حافظ عثمان بن
 حسين قنار

شيخ صوم و حسين
 و مصطفى بنا افع
 دار تبريد الخيري

الشيخ حرم شاي
 القنبر

الشيخ محمد صاوه
 بوم جابر جميع

الشيخ عباس بن محمد
 صالح قديم

السيد احمد السلي
 الدورق

الشيخ
 صالح

حافظ عبدالله بن محمد
 اقدزي فيه جمع
 باشي خاني

الشيخ محمد سعيد
 شيخ عرشه
 المدرس

الشيخ عثمان طاهر القطار
 بلوك حاد
 بلوك حاد

الشيخ عبد القادر
 بن طاهر القطار
 بلوك حاد

الشيخ حرم بن عبد القادر
 طاهر النجار
 حاد

طاهر بن محمد
 القطار
 حاد

دس محمد سعيد
 بن عثمان طاهر
 حاد

محمد اقدزي بن حافظ
 عثمان سيرا بلور

الشيخ محمد بن محمد السلام
 ساكن ناديه الشمال

الشيخ عبد الله مقربوك
 ال

الشيخ سرور تاي ماضي

